Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

1613

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

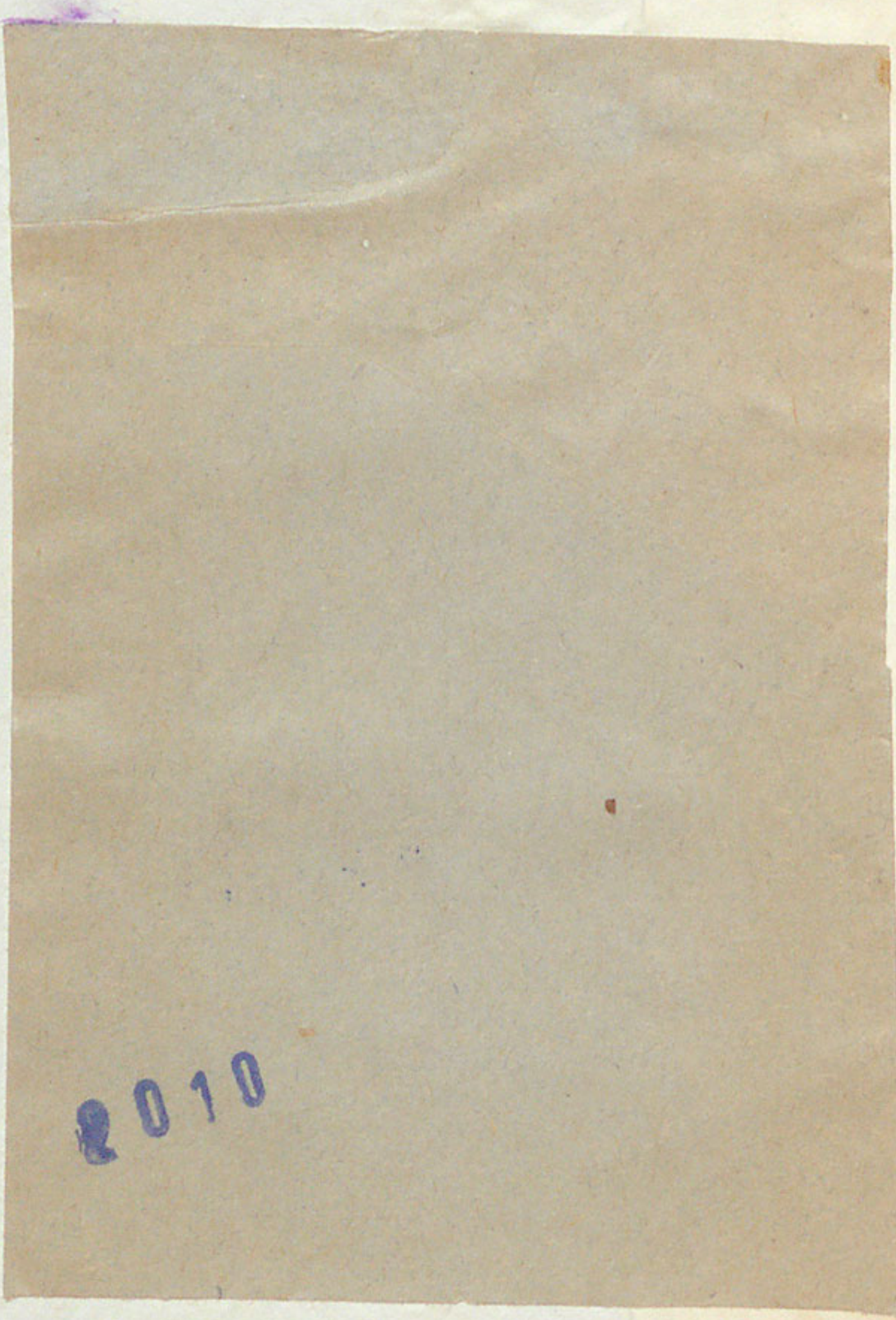
ՅԱՐՄԱՇ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ջ. Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ Վ. ՇԱՅ

1865– ՌՅԺԴ

17
Ս-32

Y-4. W69

Q10

25

2000

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

17
Printed in Turke
ս-32

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՊԱՏՈՒԻԼԻՈՅ ՄԱՎԻԱՆ

Բազմարդիւն գաւառաւք Ռուսիոյ նախկին վանեցւոյ

ՅԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ Ս. ՈՒԽՏԻՍ

Տ. ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԱՂԱՔԵԱՆՑ

ՑԱՐՄԱՇ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ձ. Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆԱՅ

1865—ՌՅԺԴ

9/03-մարտ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
Տ. Տ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ
Տ. ՆՍԱՅԵԱՑ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՌՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՅ
Տ. ՊՕՂՈՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՌՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

2906
39

Ի ՊԼՏՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅ

ԵՒ

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՑ ՄԱՆԿՏԻՈՑՆ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՍԻՐՈՂՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ

ՇԱԼՃԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐ ԱՂԱՑ

ԵՒ

ՀՕՐԱՄՈՑՆ ՈՐԴԻՔՆ ԻՒՐ

ԽԱՉԻԿ, ԿԱՐԱՊԵՏ, ՅԱԿՈԲ, ՏԻԳՐԱՆ

Ա Ռ Բ Ա Ր Ե Ր Ա Ր Ն

Զ Ա Զ Ն Ո Ւ Ա Կ Ա Ն Ոգւոյդ Պատկեր և բարոյից կրթասէր,
Յայտերևակ նկատեցէք Հոյն և մանկտին Մերսեր.
Ո՛ր անկապուտն էղեր բարեաց այժմիկ նոցին օժտարեր
Մղտափարտն լուցանելով միտս մեռց պայս լապտեր ։
Քան կեսար զիտալական զիւր Համաշդի մանկտին
Դու զի՛ յս կացուցանես շնորհապարտ գլխովին
Յորոց սրտից գրեացի արձան անուն և փառքդ անմեկին
Մինչ փափկութեան յուզիս բանից և կրթանաց արբեցին ։
Փայլեացի և Բարեկրօն անուն Որդւոց Հօրամոյն
Ո՛ր Ոգւոյդ պաշտօնասէր՝ նոյն ու Համատից իսկապոյն ,
Գտեալ ժառանգ, Քեւ ընծայեն զանգուդական բարեաց Ձօն
Գործարանէս Ինորակերտ առ Համագիս Համարիւն։

Ա. Զ Դ

Ա.ՑՍ պատուական աշխատութիւնը Նահապետի Կուսաց Քանթու ժամանակակից հեղինակին պատանեաց համար յօրինած քնարեր պըրքուկին հետեւողութեամբ չարադրած. եւ հարց պատասխանիով դասական ոճոյ յարմարցուցած է բազմարդիւն Յովհաննէս Պատուելին Մալէան, որ ուրախ տարիէ՛ի վեր հրամանատ Ս. Առաջնորդ Հօր էջերու դասատիրք կպործածուէր Ս. Վանացս Ուսումնարանին մէջ։

Նիւթոյն պատուականութիւնը, պրուածքին հեշտ եւ դիւրիմաց ոճը, եւ Աղգային վարժարանաց այսպիսի Դասատետրի մը կարօտութիւնը միայն եղան չարժառիթ Բարեսէր Սատարողին իրեն արդեամբ՛ի լոյս ընծայուելուն։ Մի եւ նոյն պարագայները բաւական առիթ են պրքուկիս բոլոր աղգայնոց ջերմ եւ սիրալիր ընդունելութեան հանդիսանելուն, ինչպէս կսիրեն հաւատալ թէ Նուիրատու Բարերարն եւ թէ Տպարդիչք։,

Եղեւ ժողովոյն խնամումն . զի ուսուցա-
նէր ժողովրդեան զդիտութիւն , եւ ունկն
դնել զպարտ առակաց : Յոյժ խնդրեաց ժողովոյն
պատուել զբանս կամաց , եւ խնդրել ՝ զկիր-
ուղղութեան բանից ճշմարտութեան :

Printed in Turkey

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաւօտյ եւ ընկերաց առջեւ ինչո՞վ պատուաւոր եւ սիրելի կըլլամք։

Առաքինի և բարեկիրթ ըլլալով, այսինքն պարտքերնիս ճանչնալով և կատարելով։

Պարտքերնիս ճանչցնողն ի՞նչ բան է։

Բարոյական ուսմունքն է, որով կըրնամք ճանչնալ ճշմարիտն ու բարին, և հետևաբար ճշմարիտ բարուցն և կարծեցեալ բարուցն մէջ որոշումն ընել։ Ասով կսովրիմք՝ թէ հանդիսաւ և երջանիկ ապրելու մէկ հատիկ միջոցը բարի և առաքինի ըլլալն է։

Հանդիսաւ եւ երջանիկ ապրելու ուրիշ միջոց չկա՞յ։

Ո՛չ, թեպէտ շատերը կ՚կարծեն՝ որ ապաստութիւնը, հպատութիւնը՝ և ուրանալ խամրին հանդիսատարերու և երկրպագութեան պատճառ ըլլան, սակայն ասոնք շատ անգամ մեր նպատակին չծառայելէն զատ, վնաս ալ կ՚բերեն։

Կ՚ուզեմ որ՝ բաժդ հատուածս։

Ապաստութիւնը քաջութիւն երեսկան բան մը չէ. բայց ատոնց մեծագոյն քանի որ կեանքի վերաբերեալ է, հարկաւ օրէնքն ալ մեծ ծառայէ, օրէնքի տակ եղողն ալ աղաստ վնաս չունար ըլլալ։ Ապաստութիւնը վտանգ անդրդրութեան՝ կպատճառէ մարդ նոր ամբոխումնք, անյարդ բաղձանք, ապերդ հետ աւրուիլ, և բուն իր վիճակէն ալ զոհ չըլլալ։ Իսկ կեր ու խումը պատրաստ, և ապերդ մեր վրայ ուղեցած հանդարտութիւն ու սէրը կվնասէ, ապերդ առջև զգուելի, և մեր անձին առողջութեան ալ կվնասէ, ուստի ասոնց և ոչ մէկը չկրնար հանդիսաւ և երջանիկ տարեկան օգտակար ըլլալ։

Քանի՞ կերպ պարտականութիւն ունիմք։

Երեք՝, նախ՝ առ Աստուած, երկ-

բոլոր մեր անձին, և երկրորդ մեր ընկերին։

Ա.

ԱՍՏՈՒԱԾ

Ի՞նչ է Աստուած։

Աստուած՝ այն անսկիզբն, և բոլոր գոյից սկզբնաւորութիւն տուող ամենաբարի, ամենիմաստ, ամենակարող և ինքնագոյ էակն է՝ որ միով բանիւ ըստեղծից յոչընչէ բոլոր երկինք ու երկիր։ և զանոնք կկնամէ ու կպահպանէ և երթէ կամի, կրնայ դարձեալ մէկ խօսքով մէկ ակնթարթի մէջ ոչնչացուցանել։

Գոյից արարչի մը կարօտ ըլլալն ինչո՞ւ յայտնի է։

Յայտնի է՝ որ առանց պատճառի գործ չըլլար։ և բոլոր տիեզերքը, և տիեզերքի մէջ գտնուած բոլոր էակներն և իրենց շարժուձիներն ալ գործ են, չէ կայ բան մը՝ որ ինքնագոյ ըլլայ։ Ջրլօրինակ։ Արեգակն անշարժ իւր տեղը

քին վրայ դառնալով բոլոր գնայուն աստղաց կանոնաւոր և անխոտոր շարժուն կուտայ . լուսինն աստղազարդ կամարաց մէջէն կզարդարէ գիշերները և մթութիւնը կլուսաւորէ : Այս մեր երկիրը՝ փոփոխակի իւր մակերևոյթն արևին դարձնելով գիշեր ու ցորեկ կըլլայ , և տահմանեալ միջոցաւ և ժամանակաւ արևուն մօտենալով եւ հեռանալով տարուայն չորս եղանակներն առաջ կուգան : Ծառերը , խոտերը կբուսնին . կչորնան . կեղեքանք կծնանին , կապրին ու կմեռնին . եւ իրենց տեղը նոր սերունդներ կթողուն : Ա՛հա աստղաց ամենն ալ կանոնաւոր շարժում մի են , գործ մի են , ուստի հարկ է՝ որ աստղաց առաջին շարժումն տուող , եւ իրենց շարժման մէջ պահող եւ կարէ ի գնող պատճառ մ՚ըլլայ . որ է Աստուած :

Չըլլայ թէ աստղք դիպուածով գոյացած ըլլան :

Ո՛չ՝ բնութեան մէջ օրէնք մը կայ՝ որ գործն առանց պատճառի չըլլար . ըրօրինակ . չեն՛ք կրնար ըսել՝ թէ այս

ինչ արձանը՝ որ առաջ կոչտ քար մ'էր, ինքնին ձևի և մարդու կերպարանքի եկած ըլլայ։ Չենք կրնար ըսել՝ թէ առ դեղեցիկ պալատին այսչափ տարբեր նիւթերն ինքնին տաշուելով յղկուելով, և իրարու միանալով այս գեղեցիկ, ու հանդիսաւոր բնակութեան յարմար ձևն առած ըլլայ։ Կրնե՞ք եղած կըլլանք, երբ ըսեն՝ թէ առ ժամացոյցին անիւները, պտոյտները ու զսպանակները ևայլն, ի բնության չինուածոց կարգի դրուելուն ժամանակը չափելու համար ուրեմն առնի ձևի յարմարութիւն է կարծել, թէ այս դեղեցիկ և յանհուն կարգաւորեալ և այսչափ համամասնութիւն ունող առիւծը ինքնին էացած ըլլան։

Մարդուս ակզբնաւորութիւնն որմե՞ն է։

2906
36

Ուրիշ էակաց պէս մարդուս ակզբնաւորութիւնն ալ Աստուծմե է։ Թէպէտ մեր հօրմէն ծնած ենք, հայրերնիս մեր պապէն, այն ալ իւր հօրմէն, և այսպէս դէպ 'ի ետ երթալով որչափ որ ամեն քս ալ առաջնին մարդէն ծնած կգտնուինք, սակայն մեր բնութեան ան-

կատարելեն վիճանամբ՝ որ այն ալ մեզ ընծան տալար բնութեան սէր մէկին ընտրել հարկաւ ինչ-ալ անունի եւ ինչ մը գոյացած ըլլալու է՝ որ չէ թէ մարդ, մարդէն խիստ գերազանց մէկին ալ ըսել ըսայ։

Բ

ԳԱՐՏԻՃ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

Առ Աստուած ինչ պարտականութիւն ունիմք։

Առ Աստուած շատ պարտականութիւններ ունիմք, որոց առաջինն է հաւատալ անոր ամենակարող և ամենակալ գօրութեան, նախախնամող դիտութեան, ամենագէտ իմաստութեան, բարութեան, քաղցրութեան և մարդասէր ողորմութեան։ Ասոնք մի ինքն է՝ որ մեզի կեանք տուաւ և զայն կպահպանէ ամեն բարիք մեզի անխնայ մատակարարելով։ Ինքն է՝ որ մարդս իւր պատկերին նման

առեղծելով ամեն տարտամներին աւելի դերագոյն բնութեան վիճակէ՝ աշխարհս զուրս դերագոյն վախճանի մը հասցնելու համար։ Ինչ է որ մեր միտքը կհոգայ և նախատեսութեամբ կատարասէ՝ անոնց մեզի չգիտցը ընելը զգալնէս առաջ։

Ձինչ է երկրորդը։

Պիտի սիրեմք զինքը՝ որ առանց մեր արժանաւորութեան այնչափ մեծամեծ պատուներ կընորհէ. պիտի յարգեմք՝ ու վախնամք, որ ինչպես մէկ խօսքով ամեն բան գոյացուց, և մէկ խօսքով ալ կրնայ ոչընչացունել, նոյնպէս մեզի տուած գոյութիւնն ալ երբոր ուզէ, կրնայ վերցունել. պիտի չնորհակալ ըլլանք՝ որ մեզի անհնայ չնորհս ու բարիք առատութեամբ կպարգեւէ։

Ձինչ է երրորդն։

Ողորմած երկիւղածութեամբ պիտի վախնամք, և արհամարհմամբ, որ չըլլայ թէ անհոգութեամբ օրինազանց գտնուելով չնորհքէ զրկուինք, և պատժուինք. վասն զի Աստուած ամեն տեղ

է, ամեն բան կտեսանէ, մեր մտքէն անցած ամեն բան գիտէ, և ամեն գործ քերնիս ալ կ՚քննէ։

Ջի՞նչ է չորրորդն։

Ինչպէս ամեն նման իւր նմանը կսիրէ այսպէս ալ Աստուած մեզ կսիրէ՝ թէ որ իրեն նմանենք։ Ուրեմն պիտի ջանանք՝ որ իրեն պէս ըլլանք բարի, ողորմած, և մարդասէր. ինչպէս որ ինքն ալ այնպէս է, թէպէտ և յանդուգն կատարեալ ըլլալով՝ քան զմեզ մեծ է ու աստուածեղն կատարեալ, բարութիւնն ու արդարութիւնը կսիրէ։

Ջի՞նչ է հինգերորդը։

Աստուած՝ որ գառնանբուղ աստուած է ցուրտին պատսպարելու համար, և մեկ ատակ այժէք ունեցող ճնճղուկին անօթի չթողուր, կարելի չէ՞ որ ըմնարէ՝ իւր պատուական ստեղծուածը երեսի վրայ լծողու. ուստի պարտական եմք մեր կարօտութեան և նեղութեան ատեն կատարեալ վստահութեամբ իրեն դիմելու, իւր գթութիւնն ու օգնականութիւնը խնդրելու. Ուրեմն դժբաղ-

դուքեանց առեն յուսահատիլ տրտնջալ մեծ անլրտուքիւն, և հաւատքի պակասութիւն է։

Ձինչ է վկայերորդը։

Աստ. ք և արդիւ հաւատոյ, յուսոյ և սիրոյ պարտականութիւնին կատարելէն ՚ի զատ, մարմնով և արտաքին նշանակութիւնի պիտի պաշտօնք ղինք ծառայական եռանդութիւն ընելով, կարօտութեան առեն երեն դիմելով, և ընկալեալ շնորհաց համար աղերսով չնորհակալութիւն և գոհութիւն մատուցանելով. զի Թէպէտ ինք դիտէ ու կառնէ մեր խնդրելէն առաջ Թէ մեզի ինչ պէտք է, բայց կուղէ որ մենք աղերսով և դրաժով իրեն յայտնենք։ Զորօրինակ. ծընողքնիս, մեծերնիս եւ բարերարնիս սիրուին կսիրեմք ու կյարգեմք, բայց սակայ եւս բաւական չսեպելով զանոնիս կրաւնամք, ու ձեռքերնին կպագնեմք։ Աստուածայնիւ Աստուծոյ մատուցանելիք ամենէն լաւ՝ եւ Աստուածահաճոյ պաշտօնն երեն կամաց հնազանդիլն է։

Դժբաղդութեանց մէջ գանկտելու երա-

աստ ունի՛մք։

Ո՛չ բայց կզանկանիմք յանիրաւի . ինչու որ՝ մեզ մեր բարին չենք ճանչնար . չենք իմանար՝ որ Աստուած ձախորդութիւնները մեր բարուցն կանօրինէ . կամ երբեմն կրաւս եւ նախատինքն զմեզ չարչն զգուշացնելու , կամ երբեմն պատիժ մեր ըրած պակասութեան . ուստի ձախորդութեան առեն առանց սրբոյ սրինչալու սովնայն երկչնոտութեամբ եւ հանգերութեամբ պիտի ապրիմք առնու օրհնեալ կամացն չանձնուելով . եւ անոր բարերարութեան եւ նախախնամութիւն դիմելեան սպասինել չենք։

Ա.յդ ճշմարտութիւնը կրնա՞ս օրինակաբացատրել։

Ա.յո՛ . ըսեմ՝ թէ պարսաժին մէկը մտերիմ կայր մը անանկ ճամբով տուն կառանէր , որուն երկու կողմը խորտուտ անդունդներ կինային գրա , մէջ տեղն ալ այնպիսի քարեր ու կոճղներ կային , որ կուրին քալուած քին արդելք կըլլային : Կայրը չդիտնալով որ անվնաս եւ առողջութեամբ տուն հասնե-

լու մեկ հատիկ անվտանգ ճամբան այն էր, կպանկտեր. իր բարեբարին անդամ եւ անբրաւ կկոչէր։ Ողբացած մարդն Աստուած է. կոյրը՝ մարդիկ են, արգելքներն աշխարհի փորձութիւններն են. աւազանը՝ երկանկութիւնն է՝ ուր որ Աստուած մարդս կառաջնորդէ։

Գ.

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Աստուծոյ կամքն ինչ է։

Աստուած՝ ինչպէս ինքն արդար է, մեզնէ ալ արդարութիւն կպահանջէ. այսինքն կուզէ՝ որ մյուս հետ այնպէս վարուինք, ինչպէս կուզենք՝ որ մյուք մեզի հետ վարուին։

Ինչո՞ւն պիտի գիտնամք՝ թէ Աստուծոյ կամքն այս է։

Աստուած՝ այնպիսի զգայութիւն մը տպաւորած է սրտերնուս մէջ որով չենք ուզեր՝ որ մյուք մեզի որեւէ բան եղե կերպով ցաւցեն. ասկից ալ պարտք մը կիմանանք

ուրիշին չձեռնաՀրելու: Ա.յս բնութեան զգաստութիւն է՝ որ կառավարեցուներ այլոց Հետ վարուելու ուղիղ կանոնը:

Մարդիկ այս օրէնքը պահեցի՞ն:

Ո՛չ. քանի առաջին մարդը մեղանչելով այս օրէնքը խանգարեցուց, իւր որդւոքն ալ ապստամբութեան ճամբէն Հեռացան, վոխանակ մէկմէկու բարիք ընելու՝ կչանային՝ որ բռնութեամբ մէկզմէկ նեղեն, և մէկմէկու վրայ տիրեն. մինչև թէ անոնց մէջ ընկղմեցան, և Ա.ստուծոյ՝ որ բոլորովին սէր և ողորմութիւն է, պէտք եղած կերպով երկրպագութիւն չէին ընէր:

Ա.յս օրինազանցութեան դեղ մը չեղա՞ւ:

Ողորմած աչքն այս խանգարուած օրէնքն անոնց աղէկ Հասկցնելու՝ և անոնք երջանիկ ընելու Համար նահապետ ատց առաջն յարմար օրէնքներ դրաւ, և նոյն պատուէրանքներն ու Հրամաններըը Մովսէսի և ուրիշ մարգարէից ձեռօք դրով ալ մարդոց առանձեց՝ որ Դրախտին կամ Գրաւոր օրէնք կըսուին:

Ո՞ւր գրուած են այդ պատուէրանքները:

Քրիստոնէական կրօնքը մեզ կը
րաշխաւորէ՝ որ Աստուծոյ կամքն ու
օրէնքները գրուած են Աստուածա-
շունչ գրոց մէջ. ուր կատարունակինն նախ-
կին ընկերութեան պատմութիւնը սըր-
բազան անձանց վարքը. հոգեկիր ու-
սանողաց մարդարէութիւնները, քա-
նասաղծից երգերն և սաղմոսները. ո-
րով յայտութեան աստն զԱստուած
կփառաբանեմք, և ձախորդութեան ա-
ատն մխիթարութիւն և քաջալերութիւն
կրանեմք. Իմաստութեան, առակաց
Ժողովին և Սիրաքայ գիրքերն առա-
քինի ըլլալու, և առաքինօրէն ապրե-
լու համար օգտակար խրատներով լե-
ցուն են.

Գանի մը տող գրելէ.

Սիրէն իմաստութեան երկիւղ
սկսաւ. Մի՛ լինիր իմաստուն յաչս ան-
ձին քո. Յանձն չարտարուեաս իմաստու-
թիւն ոչ մատանէ. Որ լսէ իմաստնոյն՝ ի-
մաստնագոյն և աս լինի. Եթէ գրք՚ի հան-
ճարեղաց գտայս, ատէպ կանխեա աս-
նա. Առն անմտի սիրտ՚ի բերան իւր

է, և բանք իմաստնոյն՝ կշիռ կայցէ ի սիրտ և ի բերան իւր։ Լաւ են երկու քան զմի, զի ելիցէ գործոյն մին, միւսն կանդնեսցէ զինս։ Ով ոգւոյ աղքատին, զոհս տայ Աստուծոյ։ Իմաստնոյ աչք՝ ի գլուխ իւր։ Լո՛ւր ոգեակ խրատու հօր քոյ։ Ձերմիս իրս առեալ անձն իմ, աղքատ հպարտ, մեծատուն ժլատ, և զծեր տպէտևայլն, նայլն։

Գ

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Հին օրէնքը կատա՛ր մարդս արդարացնել։

Ոչ, վասն զի անկատար՝ և նոր օրէնսդաց աստուերն ըլլալով՝ ինքնին բաւական չէր, ուստի այս օրինաց կատարելութիւն տալու համար Աստուած աշխարհ ղրկեց զՅիսուս Քրիստոս, որ աղքատ ծնողքէ ծնաւ, խոնարհութեամբ ապրեցաւ՝ հպարտութիւնը յանդիմանելու համար, հեզութեամբ ապրեցաւ՝ բռնակալութեան դէմ դնելու համար,

հալածանք քաշեց՝ վիտալիսները մեր թաղերու, և մեզի ալ իմացուելու համար՝ թէ առաքինութեան վարձքը աշխարհս միշտ է։ Աղքատ արուեստաւորներ ժողվեց, և ըսաւ անոնք՝ որ եթէ այնպիսի վարպետութիւն մը գտնէին, որ ժամանակի վարպետութեան հակառակ էր՝ այսպէս ըսելով։

“Այս է պատուէր իմ՝ որ սիրեցէք զիմաստութիւն՝ որպէս և ես զձեզ սիրեցի, և եղի զանձն իմ՝ ի վերայ ձեր։ Ծանուցէք զձեզ աշխարհս եթէ աշակերտք իմ է՛ք, եթէ սիրեցէք զիմաստութիւն։ Զաստուածն՝ որ միանգամ կամի՝ թէ արուեստն ձեզ մարդիկ, այնպէս արարէք և դուք նոցա, որ այս իսկ են օրէնք և մարգարէք։ Որպէս դուէք՝ նովին և դաւիթք։ Որ գուշակութիւն՝ արուեստ անկցի։ Որ արբուցանէ ձեզ բաժակ մի չարչարութեան յանուն աշակերտի, ոչ կորուսանէ զվարձս իւր։ Մի դիտացէք ձախ քան, զինչ դարձեալ քան։ Երանի՛ խոնարհաց, երանի՛ հեզից, երանի՛ ողորմածաց; զի զայնեն ժառանգութիւն։ Երանի՛ սրտից, զի նոքա մխիթարեսցին։ Եկայք

առ իս ամենայն աշխատեալք և ծանրաբեռնեալք, և ես հանգուցից զձեզ։ Ո՛ր առէք զծղբայր իւր մարդասպան է։ Եթէ մեղիցէ քեզ եղբայր քո՝ թո՛ղ նմա։ Սիրեցէ՛ք զթշնամիս ձեր, բարի՛ արարէ՛ք առելեաց ձերոյ։ և աղօթս արարէ՛ք վասն այնոցիկ՝ որք լինկենն զձեզ և հալածեն»։

Աչխարհ ընդունե՞ց Յիսուսի վարդապետութիւնը։

Ո՛չ միայն չընդունեց, այլև ճշմարտութեան քարոզելուն համար, իբրև Աստուծոյ հայհոյիչ, ու կայսեր ապստամբ, ամբաստանեց, իշխանութեան մատնեց, և մահու դատապարտեց. Բայց անիկայ մեռաւ զինքն սպանողաց համար աղօթելով, և այսպէս ինքզինքը առաքինօրէն ապրելու օրինակ տուաւ մեզի։

Ճշմարտութիւնը մինչեւ ետքը անծանօթ մնա՞ց։

Թէպէտ՝ ի սկզբան ճշմարտութիւնը կամ քրիստոնէական հաւատքը յիմարութիւն կարծուեցաւ, երեն հետևող ա-

չակերտներն այսպանեցան, բայց կար-
ծիքին չփոխեցին, շարունակ բարի դար-
ձեցին. և բարեգործութիւն քարոզելէն
չդադրեցան։ Ձիրենք անիծողներն օրհ-
նեցին, հալածանաց երեսէ երկրէ եր-
կիր բարբարական եղան, և նահատակ-
ուելու առեն՝ ներելով մեռանին։ Ճշմար-
տութիւնն առնոց արիւնէն բեղմնաւոր-
բելով յաղթեց աստուածեան. և այն աստ-
ուածատուր կրօնքը մեզ՝ ի վերուիթիւն
և՝ ի մխիթարութիւն աշխարհի։

Ե

ՄԱՐԴ

Ջի՞նչ է մարդ։

Մարդս՝ որ մահկանացու արարածոց
ամենէն կատարեալն է, հոգիէ ու մար-
մինէ բաղկացեալ, և ընկերութեան սահ-
մանեալ էակ մի է որուն մէջ խելք պի-
տի տեսնի, ու կատարելապէս ծ

Ջի՞նչ է հոգին։

Հոգին մեր ներսը բնակեալ այն

կանչն է, որ ի բնէ պատրաստութիւն ունի կատարելութեան պատրաստ, խորհրդոյ, ճանաչելոյ, կամելոյ, և՛ գործելոյ։

Գուցէ՝ ասասք մարմնոյն ըլլան։

Տարակուսիլ հարկ չէ. փորձը մեզի կամբերեալ՝ որ այդ կատարելութիւնները մարմնոյն չեն. այլ անդամոյ է հաւիտեան՝ որ բնութեամբ մարմնոյն տարբեր է։

Որո՞նք են այդ նշանները։

Քանի որ հոգւոյ կատարելութիւնները են, որպէս զի է մարմինը։ Եթէ ես գոյութիւն ունիմ, և կրպամ՝ որ ցաւոյ եւ հիւանդութեան, զօրութեան եւ տկարութեան ընդունակ, եւ զանազան անդամներէ բաղկացեալ մարմին մը ունիմ։ Այն միջոցին կրպամ նաեւ՝ որ ներքին մարմինէս տարբեր ուրիշ բան մ՚ալ կայ։ Երկրորդ՝ ես կխորհիմ, եւ գիտեմ՝ որ այս խորհողը ձեռք, գլուխ եւ սիրտ չէ, այլ բոլոր անդամներէս տարբեր էակ մ՚է։ Երրորդ՝ ես ներկայն կճանչնամ, անոյշը կ՚ուզեմ, գայթը կպաշկեմ. կեսուամբոյեմ, բան կհնա-

բեմ, կախրեմ, կվախենամ, կյուսամ, եւ վերջապէս կիամձնամ եւ դիտեմ՝ որ այս «համեցողը» մարմին չէ, մանաւանդ՝ որ մարմինս ալ անոր կհնազանդի, զորօրինակ, թէ որ ուզէ մ՚երթալ ուղեմ, կամ զբաղիս ծուլ, մարմինս կայացուցած հնազանդելով կշարժի, եւ զբաղիս կծուլ։ Ասոնցմէ այս «ես»ը Հոգի է, որ Աստուծոյ եւ հրեշտակաց պէս անդնդելի ըլլալով զինքը չեմ կրնար տեսանել ու շօշափել։

Ինչե՞ն յայտնի է՝ որ հոգին մարմինէն տարբեր է։

Անկէց յայտնի է՝ որ նիւթոյ կարողութենէն վեր եղած ամեն գործողութիւն ալ կիմանայ։ Ինչպէս է խորհիլ, դատել, բազդատել, տրամաբանել եւայլն զորոնք նիւթը կամ մարմինը անհնար է որ կատարէ։ զորօրինակ, տեսանուած չէ՝ որ քարը կամ փայտը խորհի եւ կամենայ։ Ապա թէ ոչ՝ դանէ նոր հերթաժարեալ հոգւոյ մարմիններէն դեռ գործարանոյ կտրուածքին չքայքայած՝ ըզդալու եւ խորհելու կարողութիւն ալիսի

ունենային։ Մարմինը՝ հոգւոյն գործա-
րանն է, քանի որ հոգին իր հետ միա-
ցեալ է, բանի կուսակ բայց մեկնելէն
ետքը ո՛չ միայն գործողութեան անպէ-
տութեան, այլ նիւթական կազմութիւնն ալ
ապականել կսկսի։

2

ԱԶԱՏ ԿԱՄՔ

Ի՞նչ է կամքը։

Հոգւոյ այն կարողութիւնն է, ո-
րով հեշտ կամ բարի բանին կհաւանի,
ու ցաւ բերող բանէն կամ չարէն կխոր-
շի։

Հոգին այս՝ մեռնելէն ազատօրէն կգործէ՞,
չէ նէ՝ ի հարկէ։

Յայտնի՛ է՝ որ քարը իւր ծանրու-
թեամբ դէպ՝ ի վար կիյնայ, ծուխն ալ
իւր թեթեւութեամբ դէպ՝ ի վեր կելլէ։
վասն զի բնականապէս հարկ է՝ որ ծա-
նրը մարմինները դէպ՝ ի վար իջնան, և
թեթեւները դէպ՝ ի վեր բարձրանան։

բայց մեզ երբեմն բանի մը ձեռք զար
նել ուզենք, կզդամք՝ որ կրնամք զա
նիկայ ընել, կամ չընել և մարքով քըն
նութեան կեցնենք, բարի՛ է արդեօք,
թէ չար է ընել կսկայենք, չի՛ նէ չընել։
Կվարանիմք՝ ու կվճռեմք Ուրուն հո
գին՝ որ մեր մարմինը կհատաւարէ,
«ազատ կամք» մ՚ունի, բարին ընելու
կամ չընելու. չարը գործելու՝ կամ ան
կէ խորշելու։ Ուստի ամեն բարի գործ
քերնիս վարձուց արժանի եղև, չար գործ
քերնիս ալ պատժոց։

Ոսկի՞ց յայտնի է այդպէս ըլլալը։

Բանականութիւնն ու կրօնքը կսով
բեցնեն՝ որ վարձքը կամ պատիժը՝ աշ
խարհիս մէջ ալ չի նէ։ Հարկաւ հան
դերձեալ անվախճան կեանց մէջ պիտի
ընդունիմք։ Վարձքը կկայանայ բարձ
րադոյն ճշմարտութիւնը՝ այսինքն Աս
ուած ճանչելուն, զանիկայ կատարելա
պէս սիրելուն անոր կամքը կատարելուն
և բոլոր բարեգործաց հետ կատարեալ
սիրով միաբանելուն վրայ՝ որ զանիկայ
յաւիտեան վայելենք։ Բայց ասոր՝ ու

ին կերպով արժանի չէրք ըլլար, եթէ ոչ առաքինութեն ապրելով։

Ը.

ՄԱՐՄԻՆ

Ջի՞նչ է մարմինը։

Մարմինը մարդուս նիւթական մասն է, որ ինքնին խորհելու կարողութիւն չունի. բայց հոգւոյն համար կը կենդանանայ. և զգայարանաց ձեռօք արտաքին մարմնոց տպաւորութիւնները անոր կհաղորդէ։

Քանի՞ են զգայարանք։

Մարդս հինգ զգայարան ունի. և կրնայ լսական, տեսանողական, ճաշակողական, հոտառական, և շօշափելիք։ Առաջնոյն գործարանը ականջն է, որով ձայնի տպաւորութիւնը կընդունիմք. երկրորդինը աչքն է. որով մարմնոց գոյնը ու ձևը կիմանանք. երրորդն է քիմքը որով համ կզգաք. չորրորդն է քիթ՝ որով հոտ կառնեմք. իսկ հինգե-

ղորդին պարծանքը քահանայական մարմինը, և մանաւորապէս ձեռքն է, որով շօշափեալ մարմնոյ տպաւորութիւնը կընդունիմք։

Քանի տեսակ զգայմունք կայ։

Երկու, արտաքին և ներքին. Զգայարանաց ձեռօք երկածներն արտաքին կըսուին, վասն զի հոգին զանոնք արտաքին մարմիններէն կընդունի. իսկ ներքին կըսուին այն տպաւորութիւնները, զորս հոգին մարմնոյ կապմածոյն մէջ կիմանայ, և ասոնք են անօթութիւն, ծարաւութիւն, հաճութիւն տհաճութիւն, եւ ուրիշ բոլոր ախորժակից զգացմունքները։

Մարդկային մարմինն ունի զերազանցութիւն ունի։

Մարդկային մարմինը՝ երից եւ ընդդայարանաց կողմանէ անասնոց մարմնոյն հետ բաղդատելով շատ մեծ զերազանցութիւն ունի. Անոնց պէս զէպ՚ի գետին ծռած չէ, այլ ուղիղ կանգնած զէպ՚ի երկինք բարձրացած դէմքը իւր էակութեան յատկութիւնը կցուցնէ. այն

եւ ընդարձակ ճանապին վրայ խորհելոյ կարողութիւնը կենդանւոյ. ոչ իմաց վըրայ՝ մտաց կենդ.քը, երեսաց վրայ պատկառանք, եւ շրթանց վրայ ծիծաղ. Աչքերը՝ դէպ ի հորիզոն նայելով՝ մեկ նայուածքով կտեսանէ թէ ինքը լուսաւորող երկինքը, եւ թէ երկիրն՝ որուն վրայ կեցած է. Աչաց միջին կորեկաչափ միջոցին մէջ կտեսանուի աչը, աստղութիւն, արտասուութիւն, հեծութիւն, վհատութիւն եւայլն. Նոյն իսկ աչօք գունոց զորեցկութիւնը՝ եւ ձեւոց հաճելութիւնը կիմանամք. Ականջով երգոց ժամանակը կշափեմք. միայն շօշափումն կերպասուց եւ ուրիշ նիւթոց փափկութիւնն ու խոշորութիւնը կորոշեմք. Բայց կենդանի՝ զոյատեւելոյ եւ ուրիշ անդամոց այս կատարելութիւնէն զուրկ են. Որոնք թէպէտ եւ ունեն զիրենք պաշտպանելու բնական զէնքեր ալ ունին, բայց մարդուս անզէն անդամոց հետ բաղդատելով բան մ՚ըսել չեն.

Ը

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարդս անասուններէն տարբեր յատուկ դործարանը ո՞րն է։

Մարդուս դործարանաց ամենէն գլխաւորն է, և անասուններէն տարբերը լեզուն է։ Ուրիշ կենդանի՛ք իրենց միտքը աղաղակի ձայնով մը կիմացուներն, բերկրելնակ թռչնոտիլը երբ ուրուրը տեսնայ կամ ուտելու բան գտնայ՝ կըսթափել իմաց կուտայ ձագերուն. սիրտը կմռնչէ, հունը կհաչէ, կաուն կմլաւէ. ևայլն. բայց մեզի պէս և ոչ մէկը կարող է շարունակ խօսակցիլ, իւր բոլոր զդայմունքներն այլոց հասկցնել. և իւր տկարը կամ խորհածն յայտնել։ Մարդուս համար՝ յատուկ բառ չունեցող բան չկրնար ըլլալ. և ոչ գաղափար որ բառով չբացատրուի, կամ կիրք մը՝ որ չյայտնուի։

Քանի՛ կերպ լեզու կայ։

Ինչպէս որ զանազան երկիրներ, և

զանազան աղբեր կան, այնպէս լեզուներն ալ զանազան են, որոց թիւը մինչև երկու հազար կհաշուեն. բայց ամեն ալ եօթը ձայնաւորով՝ և երեսուն չափ բաղաձայնով կհնչուին։

Թ

ՄԱՐԴՍ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼԻ Է

Մարդուս կատարելագործութիւնն ինչ է։

Ամեն ապնիւ յատկութիւնն է՝ որով մարդս, ուրիշներէն կամ անձնական փորձեր ընդունել ու միայն հետ գնահատել կրնայ տութիւն կամ չգիտցածը կը սովրի, այլ և գիտցածները լաւ և դիւրին կերպով գործածելու ալ կվարժուի։ Մարդկային դաղափարները շատ ընդարձակած, և շատ զարգացած են աշխարհի սկզբնաւորութեան առնի նըկատմամբ, և հետ գնետե աւելի պիտի ընդարձակին, վասն զի ամեն մարդ իւր գիտցածն ուրիշին կհաղորդե. ամեն ցեղ իւր սերունդին կուսուցանե, զոր

կսովըին , կաճեցուներն , և իրենց յաջող-
դաց կխոխանգեն : Այսպէս ամեն գի-
տութիւն , ամեն արհեստ օր ըստ օրէ
կատարելութեան կդիմէ , և շատ դա-
րերով , և շատ դժուարութեամբ հը-
նարուած արուեստ մը , դիւրաւ և շու-
տով կսովրիմք : Զօրօրինակ դրել , կար-
դալ , և մանաւանդ տպագրել՝ հազա-
րաւոր տարիներէ ետքը գտնուեցան .
բայց մենք հիմայ քիչ ժամանակի մէջ
կրնանք սովրիլ :

Ուրիշ կենդանի՛ք կատարելագործելի՞ չե՞ն

Ո՛չ . վասն զի աչխարհի ստեղծուածն
՚ի վեր ինչ որ դիտէին , նոյնը պահած
են , բան մը աւելցուցած չեն : Օրինա-
կի համար , ամեն թռչուն միշտ նոյն ե-
ղանակաւ կերդէ . մեղուն իր բջիջները նոյն
օրինակ կշինէ . արագիլը՝ և չրջունն ալ
իրենց բոյները . վասն զի ոչ խորհրդա-
ծել դիտեն , և ոչ խորհածնին այլոց հա-
ղորդել : Թէպէտ մարդիկ տարեւանե-
րուն խօսիլ , չանց և կապկաց խաղալ և
խելօքութիւններ կսովրեցնեն .
բայց ատոնք՝ ոչ միայն խօսածնուն նշա-

նախութեան անծանօթ են, այլ և գիտացածնին կամ վարժուած բաներնին ալ իրենց ձագերուն հաղորդել չդիտնալով ոչխտ կիմնան լեռը ծնած ու մեծցած վայրենիներուն պէս։

Ժ

ՄԱՐԴՍ ԿՈՐՀԻ

Մարդս անասուններէն ուրիշ ինչով կը տարբերի։

Մարդուս՝ անասուններէն տարբերող ամենամեծ յատկութիւնը իւր բանականութիւնն է. զի թէպէտ շատ անգամ շանց, վազց, ձիոց և այլն հանճարոյն վրայ կզարմանամք. բայց աղէկ նկատելով՝ պիտի տեսնեմք՝ որ իրենց ուշադրութիւնը՝ սակ ղէպարանաց տակ ինկած իրաց վրայ հաստատուած է. բայց մենք հեռատես և անցեալ իրաց վրայ ալ կխորհիմք. ինչպէս է այս ատեր տեսած տղան՝ անցեալ տարի տեսածնուս հետ բաղդատելը։ Ապա-

նաեւ վրայ ել կխորհիմք , զրօքինակ երբոր մտածեմք՝ թէ հայրերնիս քան առաքեալս եւ առաջ ելլալնիս տեսիլ շատ պիտի ուրախանայ . կամ մտածեմք որ եթէ առաքինօրէն ապրիմք աշխ եւ վարկաւ կվաստակինք ։

Խորհրդածութիւննիս միայն զգալուց վրայ կանգ կառնէ՞ ։

Ո՛չ , ոչ միայն ներկային վրայ կխորհիմք , անցեալը կյիշեմք եւ ապառնին կպատրաստեմք , այլ եւ բոլորովին զգայութեան տակ չինկած աներեւոյթ եւ անմարմին էակաց վրայ ալ կխորհիմք . զրօքինակ երբ Աստուծոյ երկրպագութիւն կընեմք , սուրբերը , հրեշտակները օգնութեան կկանչենք , եւ առաքինութեան կխոսփանք ։

Բանականութիւնն ինչ կսովրեցնէ ։

Կսովրեցնէ՝ որ զգայարանքնիս , հմտութիւննիս , և կամքերնիս ուղեմք , մեր անձին համար չսպասք բաներնիս ուրիշին չընեմք . տակ առօրեայ հաճոյից չհետեւինք , այլ և արդար և հաճոյ ըլլանք . բայց գործոց մէջ ալ մեր

անձը խոհեմութեամբ կարգի տակ դնելը • երբ մոլութենէ՝ այնքան վտառասիրութենէ, անժուժկալութենէ, և ապաշնութենէ վախչիմք • և հեռվիմք համառոտութեան, ժուժկալութեան և առատաձեռնութեան։

ԺԱ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԶԴԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԻՂՃ ՄՏԱՑ

Ինչ է բարոյական զգայութիւնը։

Բարոյական զգայութիւն այն հանգամանքն է, որով բանի մը օգտակար կամ անօգուտ ըլլալը մտածելէն առաջ բաղձայն կհասանիմք, և չարէն կխորշիմք։

Բնական զգայութիւններէն ինչո՞վ կը տարբերին։

Անով միայն՝ որ այսպիսի զգայութիւնները առանց զգայարանաց միջնորդութեան միայն մտօք կիմանանամք, զորօրինակ կհաճիմք՝ երբ կտեսանեմք՝ որ մէկն ողորմելի կուրի մը ձեռքէն բռներ կառաջնորդէ • կամ մէկուն թաշկինակը

գաղջ ըլլալով՝ եռուէն կվազէ՝ որ ան-
լոջը տայ։ Կցաւիմ՝ երբոր տղայ մը
վազվզտուելով տևար կամ ծեր մարդու մը
զարնուելով դեռևին կձգէ. կամ գաղջ
բանը կպահէ, եւ կամ օտարական մար-
դու մը ծուռ ճամբայ կցուցնէ։ Ա՛հա այս
նեղքին պատճառն է՝ որ մեր եւ այլոց
գործոց չար կամ բարի, արդար կամ
անիրաւ ըլլալը մեզ կիմացնէ, անոնց
վրայ խորհելնէս առաջ։

Բնական պատասխանոյն գործերն ինչ են։

Բնական պատասխանը՝ միայն բը-
նական ցաւ՝ կամ բնական հեշտութիւն
կներգործէ գործարանաց ձեռօք, զըր-
օրինակ, դեղեցիկ նկար մը տեսնելը,
անուշ երգանակ մը լսելը. քաղցր պտուղ
մը ուտելը, անուշ հոտ մը առնելը, եւ
կակուղ բան մը շօշափելը գործի հեշ-
տութիւն կպատճառէ. խակ երբոր խակ
պտուղ մը խածնեմք տաք երկաթ մը
բռնեմք, գարշելի բան մը տեսնեմք,
խարտոցի մը ձայնը կամ գէշ հոտ մը
առնեմք, տհաճութիւն կզգամք։

Ինչ է խղճմտանքն,

Խղճմտանք կամ խիղճ մտաց է այն ներքին դիտակցութիւնը՝ կամ նոյն իսկ բարոյական զգայութիւնը՝ որով մեր անձնական դործոց բարի կամ չար ըլլալը կիմանանք։ Զորօրինակ, երբ մեկը չարութիւնը միւսին զարնէ, կտեսնես՝ որ մեկէն կհարցնէ. „ես քեզի դէշութիւն մ՚ընած եմ արդեօք „։ Ապահէս՝ թէ որ մեկը քեզի հետ դէշ կերպով վարուի, առաջին հարցումդ աս կըլլայ։ „Ես քեզի ինչ ըրեր եմ „։ Այս երդիտ դիտաւորդ մէջ ալ խղճմտանքնիս կամ բարոյական զգայութիւնը կիմացնէ թէ արդեօք ուղիղ ուխտը ցաւցներ չէ։

Խղճմտանքին գործն ինչ է։

Խղճմտանքը պահպանութիւն մ՚ընէ լէն յառաջ մեզի կիմացնէ՝ որ անկէց ետ կենամք, թէ որ երեն ախանջ չկախենք՝ մեզ կպատժէ պատկառանքով, զգաստութիւն, և խղճի խայթով։ Պետրոս ներելէ ետքը լաւագոյն դիտէ՝ որ քեզ սեռնող չկայ՝ և անկէց կամչնայ. դիտէ՝ որ քեզ պատժող չկայ, բայց անկէց կը վախնայ. Վայ անոր՝ որ խղճի ձայնին

ականջ չկախեր։ Վայ անոր՝ որ անոր բաժին հակառակը կպարծէ։

Խղճի խայթէ ազատ ըլլալու ձարն ինչ է։

Որ որ խղճի խայթէն ազատ ճնալ, այնին՝ն սրտիս ուրախ ըլլալ կուզէ, և երջանկութեան կեանք վարելու կըսազձայ, պէտք է՝ որ բարի գործէ, և խղճին չը հարցուցած բանի ձեռք չզարնէ։

ԺԶ

ՄԱՐԴՈՅ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԿԲԱՂՁԱՑ

Ի՞նչ բանի կբաղձամք, եւ ի՞նչ բանէ կխորշիմք։

Այն բանին կբաղձամք որ մեր վիճակը կաղեկցունէ, և հանգստութիւն կպատճառէ, և այն բանէն կխորշիմք, որ հանգստութիւննիս կվտանգէ, զրօրինակ. անօթութիւնը անհաճոյ զգացումն մը կպատճառէ, ուստի կերակուր կուտեմք։ Թէ որ յոգնիմք, կհանգչիմք, եւ եթէ ձանձրութիւն զգամք, զբաղմունք մը կճարեմք, որպէս զի այս

առաք նեղութիւններէ ազատիլը։ Եւ նախ դիտալով որ դիտուն ըլլալը ապէս ճնալէ ալէկ է ուսման կիեռւիլը։ Գիտնալով՝ որ սիրելի և պատուաւոր ըլլալն հաճելի բան է, քան տեղի և անպատիւ ըլլալը առաքինօրէն կապրիլը։ Ապ՝ այս ալէկութիւն պատճառող բաներէն բարի կըսուին, և խափանարարները չար. իսկ մեծագոյն բարի, և նուազ չարիք ունենալը՝ երջանկութիւն։ Ուրեմն մարդս ալ երջանկութեան կըտաղտայ, ու թշուառութենէ կըխրտչի։

Բարին քանի՞ կերպ է։

Երկու կերպ է. պզտիկ և բարոյական։ Ի՛նչ որ պզտիկանաց հեշտալի է, կըսուի պզտիկ կամ մարմնական, ինչպէս է հասոց՝ հասոց քաղցրութիւնը, ձայնի ներդաշնակութիւնը, գունոց և ձեւոց գեղեցկութիւնը։ Իսկ ինչ որ առանց պզտիկանաց միջնորդութեան մէջ հաճոյ կերևնայ, կըսուի բարոյական բարի. զորօրինակ պատիւ վաստկելու, սիրելի ըլլալու, գործերնիս յաջողելուն,

և առաքինութիւն մը գործելնուս վրայ զգացած հաճութիւննիս։

Չարը քանի՞ կերպ է։

Ան ալ երկու կերպ է, որ նայնպէս զգալի և բարոյական կըսուին։ Ի՛նչ որ զգայարանաց ցաւ կպատճառէ, զգալի չար կըսուի. զրօրինակ տաք երկաթ մը բռնել, լեղի պտուղ մը ուտել, անախորժ ձայն մը լսել ևայլն։ Իսկ ի՛նչ որ միայն հոգւոյն հաճելի չեն, բարոյական չար կըսուին, ինչպէս է այն ցաւը՝ զոր կզգամք անպատիւ և ապէտ ճանչնուս, և գործերնուս չյաջողելուն վրայ։

Ամեն բարի եւ չար երեւցած քաներ ասոնք բարի եւ չար կրնա՞ն ըլլալ

Երկրաւոր բարիք և չարիք շատ անգամ առերեւոյթ բաներ են. այսինքն շատ անգամ բարի կարծածնիս չար, չար կարծածնիս ալ բարի կըլլայ, զրօրինակ ախտած մը կերակրելը ասոնք բարի է, և խնդա՛ ալ կվկայէ՝ թէ այնպէս է։ Բայց ընկերիս մէկ բանը գողնալով թէպէտ ուզած քանս ձեռք բերած ըլ-

լալով, բարի կերևնայ. սակայն քանա-
կանութիւնն ինձի իմաց կուտայ՝ որ ը-
րածս դէշ է. ինչու որ՝ այս դործովը ըն-
կերս պիտի ցաւի. և ես ալ մեղքի մէջ
պիտի կենամ անիրաւութիւն ընելով։
Յանդգնիլս խոստովանիլը դէշ կերևի,
վասն զի առով կպատժուինք. իսկ ու-
րանալը՝ բարի, վասն զի պատիժէ ազատ
կըլլամք. սակայն ճշմարիտ բարին խոս-
տովանիլն է. և սուտ ուրանալը միշտ
չար է, վասն զի թէ որ ամեն մարդ-
ուստ խօսէր աշխարհիս կենցաղավարու-
թիւնն ու կառավարութիւնն անհնար
կըլլար։

Ստախօսութիւնը մեր անձին ալ կվնասէ՞։

Այո՛, ոչ միայն մեղքի վրայ մեղք
կաւելցնեմք, այլ և պատճառ ալ կու-
տամք՝ որ այլք մեր ստոյգ խօսածին ալ
չհաւատան։

Ճշմարտախօսութեան օգուտն ինչ է։

Ճշմարիտը խօսելով՝ թէպէտ և պատ-
ժուիմք, սակայն սա օգուտն ունի՝ որ
ուրիշ սուտն ետ կդնեմք այն բանէն՝
զոր կարելի չէ խոստովանիլ։ Եւ այս-

պէս ՚ի հարկէ բարի կըլլամք։ Ուրեմն ճշմարիտ բարի միայն անոնք են, որ առաքինութեամբ ձեռք կրեռւին. և առաքինութեան վարձքն ալ երջանկութիւնն է։

Ինչո՞վ առաքինի կըլլամք։

Առջեւն բարեգործ ըլլալով։ Ընդհարութիւն կըսուի այն առաքինութիւնը՝ որ մեր անձին չկամեցած բանը ուրիշին չենք ըներ. և երբ մեր անձին համար կամեցած բանը ուրիշին կընեմք կըսուի բարեգործութիւն։ Ուրեմն առաքինութիւնն է այն ունակութիւնը՝ որով միշտ այլոց օգտակար բաներ կընեմք՝ Աստուծոյ կամաց համակերպելու համար. որպէս զի թէ այս աշխարհի և թէ հանդերձեալ կեանց մէջ հանգիստ, և ուրախ ապրիմք, որ բուն երջանկութիւն ըսածնիս է։

ԺԳ

ՄԱՐԴՍ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ Է

Հանդիսատ ապրելու միջոցը ո՞րն է։

Հանդիսատ ապրելու, և օր առաւ խելք տալուս համար պէտք է՝ որ մեր նմանեաց ընկերութեան մէջ ապրիմք. ինչպէս որ մեր բնութիւնն ալ մեզի կը տալուցնէ։ Ամեն մարդ տղայութեան տկար և անզօր հասակին մէջ ծնողաց օգնականութեան կիտրօտի՝ որ պինդը կերակրեն, պահպանեն։ Տարուան մը երամ չերամ՝ երբ հոգիս ուրիշին կրնամ թողել, մեզի պէտք երամը ոչ կհամեմատիք, և ոչ ալ կրնամ հասկցընել. ուստի եթէ ծնողք չըլլային ու մեզ չպահպանէին, հազարումէկ վտանգի մէջ կիյնայինք, և անօթութենէ և ամ ցուրտէ կմեռնէինք։

Մէկիկ կարօտութեան օգուտն ինչ է։

Զարմանալի է Աստուծոյ նախախնամութիւնը, որ կարօտութեան միջոցաւ մէկմէկ սիրելու կառաջնորդէ։

Ծնողք զաւակին կախեն, մտածելով
որ վերջը անոնցմէ ինչ օգուտներ պիտի
առնեն. զաւակները ծնողքին կախեն,
անոնցմէ տեսած օգնութեան համար։
Եւ երբ կարօտութիւնը վերնայ՝ տակա-
ւին սէրն ու երախտապիտութիւնը զա-
նոնք մուրհակ մէջ կպահէ։ Քանի որ
տղան մծծնայ զօրանայ, ծնողք կծերա-
նան կախարդանան. և կարօտ կըլլան այն
օգնութեան՝ զոր յաւուրս անոր մատա-
կարարեին։ Ա.հա այս կերպով մեզ
եւս կիմնան ընտանիք, որ աճելով բազ-
մանալով՝ ժողովուրդ, ժող, քաղաք,
պետութիւն և տոհմ կկազմեն։

Առանձնական կենաց վնասն ինչ է։

Թէ որ մեկն առանձին ապրիլ՝ քա-
րը կենաց մէջ ապրուստ դանելու և զա-
նոնք երկին պատապարելու պիտի պա-
րապէր. տկարը՝ ուժովէն պիտի չարչար-
ուէր, պիտի չկրնար կենակցութեան
քաղցրութիւնը վայելել, սիրել, օգնել,
և կարեկցութեան արժանի ըլլալ։ Իր
ամեն պիտոյքը իւր ձեռօք պիտի հո-
գար, տուն, հանդերձ, ճարելու հա-

մար ամբողջ տարիներ պիտի աշխատէր. ժամանակ պիտի չունենար որ և իցէ արուեստի մէջ կատարեալ ըլլալ. և ոչ ալ ուրիշին գիտցածը սորվիլ։ Եւ այսպէս խեղճ ու քիչ պիտի ապրէր։ Այս պատճառով համար է՝ որ Աստուած այս մէկմէկու հետ ապրելու բաղձանքը սրտերնուս մէջ հաստատեց՝ որ ընկերութեամբ ապրելով՝ մէկմէկու օգնենք։

Ի՞նչպէս կճանչցուի ընկերութեան յարդը։

Ո՛վ որ ընկերութիւնէ ձանձրանալով էրթն չար և պղտելի երևնայ, հերիք է մտածելը՝ թէ ընկերութիւնէ դուրս ալ լար նէ, ինչ վիճակի մէջ կրնայ։

ԺԴ

ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՒԱՍԱՐ ԵՆ

Մարդիկ հաւասա՞ր են եթէ անհաւասար

Մտածելով որ մարդիկ մէկ արարչէ արարած են, ամենքն ալ անմահ հոգւով և նիւթական մարմնով բաղկա-

ցեալ են, ամենքն ալ երջանկութեան կը
բաղձան, և դերեզմանին մէջ ալ տար-
բերութիւն չկայ տէրտէր և ծառայի, հա-
րուստ և աղքատի, ամենուն ալ մար-
մինը պարտակելու համար երեք կանդուն
փոս մը բաւական է, և երկնից հոգին
Աստուծոյ առջև իւր գործքերէն զատ
ուրիշ բան չտանիր. այս կոչմանէ ամեն
մարդ ալ հաւասար է: Եւ թէպէտև ա-
ռիւ, կրիաւթեամբ, և ուժի կոչմանէ
տարբերութիւն մը կայնայ, սակայն ա-
ռ վիճակի տարբերութիւն ըլլալու ին-
չ բնութեան, հաւասարութեան չվնա-
սէր: Ուստի խոնարհութի տալու և
չափահան ալ հաւասարապէս երանե-
նին տարբեր: Թէև առաջինն քիչ
մը կամ պիտնայ, և երկրորդը աւե-
լին կարօտի. առաջինը ինքնին կերա-
կուր ճարելու կարող չըլլալով ուրիշին
կարօտի, և երկրորդն իր պիտոյքն ան-
ձամբ ճարել ըսել է որ բոլոր բնութեան
հաւասար են, և բոլոր առաքինին հան-
դամանաց և վիճակի անհաւասար:

Հարստութեամբ ու իշխանութեամբ չեն
տարբերիր:

Տրամաբանական կատրելին, բայց բնութեամբ ամենևին ոչ, վասն զի հարստութեան եւ իշխանութեան տարերութիւնը՝ բնութեան տարբերութիւն չպատճառեր, սակայն հարկ է որ մարդս ընկերութեան մէջ այն իրաւունքները վայելէ, որոն որ կամ խելքի կամ աշխատութեամբ, եւ կամ առքինութեամբ արժանի եղած է, ըստ որում Անոնը Կարտաբեսը եւ Պետրոսը առաքինութեամբ հաւասար ընելու համար ընկերութեան առաջ էին։ Անոն դեռ հաւատար դահեկան, Կարտաբեսը՝ հինգ հարիւր, եւ Պետրոսը երկու հարիւր, ուստի հաշիւնին տեսած առնը՝ իրաւունք է՝ որ Անոն եղած չահէն Կարտաբեսին առաջին կրկինը առնու, եւ Պետրոսի առաջին հնգապատիկը, վասն զի դրած դումարը՝ Կարտաբեսին դրածէն երկու անգամ, եւ Պետրոսին դրածէն հինգ անգամ աւելի էր։ Իսկ թէ որ ամենքն ալ հաւասարաբաժին ըլլային, Անոն պիտի դանկտեր, եւ դանկտելն ալ իրաւունք էր։ Ուրեմն շատ աշխատողը՝ շատ խելք յոգնեցնողը՝ շատ

վասիկեան իրաւունք ունի, եւ աւելի առաքինութիւն ապրելն ալ աւելի սէր եւ վարկած վասիկեան։

Եթէ այդպէս է, ինչպէս կըլլայ՝ որ հաստատ չըլլան։

Ասոր կարճ պիտակը զատելն մեզ առաւելապէս զանազան ճիւղերու բաժնուած ճամբու կ՚ուղղէ, որոց ամենուն մէջ ալ զանազանելը՝ թէ որ պէտք ուզել առաջ բերէն, հարկաւ ամենքն ալ նոյն տեղը պիտի հասնին։ Այսպէս մարդիկ թէեւ վիճակով ալ տարբերին, ամենուն սիրտը ու վախճանը մէկ ըլլալ նոյն վախճանին հասնելու ամեն նպաստաւոր միջոց վարելու՝ հաստատ բաներ իրաւունք ունին, և "արդարեան են ու կրնան" պիտոյքներն ըստ օրինի կրցուննալ։ Ուրեմն վիճակի տարբերութիւնը բնութիւնը եւ վախճանաւ հաստատ ըլլալուն չվնասեր։

ԺԵ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏՔ

Ի՞նչ է իրաւունքը եւ ինչ է պարտականութիւնը։

Մեր անձին բարեկեցութեան նկատմամբ ունեցած կամ բարոյական յատուկ եղած բանին մեր կենդանի «իրաւունք» կըսուի. և նոյնը՝ որ ուրիշին յատուկ եղած է, մեր անձին չանհանգիստ ընելը՝ կամ ունեցածէն չզրկելը «պարտք» կըսուի։

Իրաւունքն ինչպէս կհասկցուի։

Եակ անուլ՝ որ Աստուած մարդս առեղծեց հանդիսաւ ապրելու, ընկերութեան մէջ պահպանուելու եւ կատարելութեան հասնելու համար։ Եւ երկրորդ որ մարդիկ հաւասար են։ Ուրեմն ամեն մարդ ալ նոյն իրաւունքն ունի այն բանին՝ որ իրենց վիճակը լաւցնելու կառչնորդէ։

Պարտականութիւնն ինչպէս կհասկցուի

Եակ՝ որ ընկերութիւնը հաստատուած բարւոյն համար հաստատուած,

եւ իրաքանչիւրոց բարին ալ հատա-
րակաց բարուն կցուի ըլլալով, ամեն
մարդու պարտաւոր է իր բարին վըն-
տռել այնպէս իր իրաւունքներն ի-
րենց վախճանին հասնելու դործածել։
Երկրորդ՝ որ մարդիկ հաւասար ըլլալով
իրաւունքնին ալ նոյն է, այնպէս ի՛նչ որ
իրաւունք ունիմ ես ուզածդիս պահան-
ջելու, նոյնը ուրիշներն ալ ունենալով
իրենցինը պաշտպանելու, ամեն մարդ
ալ կարտաւորի այլոց իրաւունքն յար-
գելու, եթէ կուզէ՝ որ այլք իր իրա-
ւունքն յարգեն. ըրօրինակ տակաւ դը-
նած, կամ ջեզի ընծայ եղած դրքին վը-
րայ իրաւունք ունիս, ես ալ պարտք ու-
նիմ ձեռքէդ չյափշտակելու։ Վերջա-
պէս՝ ամեն «իրաւանց» դէմ «պարտա-
կանութիւն» մը կայ։ «Պարտք» մը մեր
վրայ՝ զոր պիտի դործածենք մեզի տը-
րուած վախճանին հասնելու, և «պարտք
մը այլոց վրայ՝ որ զանիկայ յարգեն։

ԺԶ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏՔ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ջի՞նչ է պարտք եւ իրաւունք պահպանութեան։

Մեր կեանքը եւ առողջութեան վնասակար եղած բաներէն զգուշանալը իրաւունք պահպանութեան կ՚ըսուի, եւ մեր կամ ուրիշ անձին համար նոյն զգուշութիւնն ընելը պարտք պահպանութեան։ Եւ ատոնցմէ օրինաց «մի՛ սպանաներ» պատուիրանքը մեզի երկուքին ալ կ՚ընդհանրէ։ Վասն զի կեանքը այնպիսի պարգեւ մը է՝ որ ուրոյ անոր ո՛չ աշխարհի՝ եւ ո՛չ յաւիտենականութեան մէջ ուրիշ բարիք կարնան վայելել։ ուրեմն «իրաւունք» ունինք կեանքերնիս պահպանելու։ «պարտք» ունիմք մեր եւ ուրիշ կեանքը յարգելու։ ուրեմն պէտք է՝ կերակուր հագուստ եւ բնակարան ճարենք, անդամներս, ուժերնիս պահպանելով՝ վայելչութիւնը մեր բարուքն գործածելով։

Սակ նեղութեան ընտանի զգուշանալով այս

պատուիրանքը պահած կըլլա՞մք :

Ո՛չ, նախանատէս միայն մեր կեանքը պահպանելով եւ այլոց կենաց չվնասելով այս պատուիրանքը տեղը տալ չեմք ըլլար , այլ պէտք է որ չկըռնութիւնք , չծեծկռտինք , եւ զրկիշը չըսենք մեռնիմ կարողութենէն վեր աշխատութիւն : Պահպանութեան պարտուց դէմ կրպտծեն նախ տատ բժիշկները՝ որ անշահ դեղեր կծախեն , հասած կերտուր , թթուած գինի , եւ խակ պտուղ ծախողները , եւ այն որ տարտախիկ տախտ , զրօրինակ բորոտութեան ծաղկի , մաղձայոյզքի չծարակելուն համար չզգուշանար : Երկրորդ այն ծնողք մանուանց մարք , որ բաւական զգուշութեան չեն ըներ , որ պաւակնին կրակ կէ կամ ջուրէ չվտանգի , կամ պատուասուելու հոգ չեն տանիր , կամ կմոզուն որ երկար ժամանակ երեսք երեսնց մնան , որմէն զէշ հետեւութիւններ կըզնայ ծագիլ , կամ գինք զարծածեն կամ ծառ ելնեն, կամանդուխքէն վար ցատկեն : Երրորդ անոնք՝ որ ուրիշը կեր-

տանդէ մէջ ձգելն՝ որ յանդգնութիւն անխելքութիւն է. բայց եթէ պատահի հիւր ըլլայ՝ քաղաքավարութիւն պէտք դնելու է. վասն զի փորձանքէ ազատուելու մէկ հատիկ ճարը քաղաքութիւնն է: Օրինակի համար նաւ մը կընկղմի, քաջասիրտը տախտակը ձեռք անցունելով կազատի, վախկոտը կխեղդուի. Շունը կամ օձը մէկը խածնէ, վախկոտը կյուսահատի ու լալով ողբալով չարաչար կմեռնի. իսկ քաջասիրտը թող կուսայ՝ որ խածած տեղը տաք երկաթով մը տաքնէն, և այն պէս կազատի:

Կեանքերնիս եւ առողջութիւննիս ևրբ կընանք վտանգի մէջ ձգել:

Երբ որ զօրաւոր պատճառ մը կամ հասարակաց բարին, եւ կամ մերը պատոյ եւ պարտականութեան դէմ դրած ծելը վտանգիս հարկ դնէ, այն ատեն պարտաւոր ենք կեանքերնիս և առողջութիւննիս վտանգի մէջ դնել. զրօսանք նկատելով ինքզինքնիս խեղդուելէ ազատելու համար պէտք է ջուրը նետուելով կեանքերնիս անտարակ վը-

տանդէ մէջ ձգելն՝ որ յանդգնութիւն անխելքութիւն է. բայց եթէ պատահի հիւր ըլլայ՝ քաղաքավարութիւն պէտք դնելու է. վասն զի փորձանքէ ազատուելու մէկ հատիկ ճարը քաղաքութիւնն է: Օրինակի համար նաւ մը կընկղմի, քաջասիրտը տախտակը ձեռք անցունելով կազատի, վախկոտը կխեղդուի. Շունը կամ օձը մէկը խածնէ, վախկոտը կյուսահատի ու լալով ողբալով չարաչար կմեռնի. իսկ քաջասիրտը թող կուսայ՝ որ խածած տեղը տաք երկաթով մը տաքնէն, և այն պէս կազատի:

Կեանքերնիս եւ առողջութիւննիս ևրբ կընանք վտանգի մէջ ձգել:

Երբ որ զօրաւոր պատճառ մը կամ հասարակաց բարին, եւ կամ մերը պատոյ եւ պարտականութեան դէմ դրած ծելը վտանգիս հարկ դնէ, այն ատեն պարտաւոր ենք կեանքերնիս և առողջութիւննիս վտանգի մէջ դնել. զրօսանք նկատելով ինքզինքնիս խեղդուելէ ազատելու համար պէտք է ջուրը նետուելով կեանքերնիս անտարակ վը-

տանդի մէջ ձգել, ուրիշը տույդ մեռնելէ ազատելու համար։ Ասյպէս ըլ-ժիշկները, քահանայները հիւանդայ կը-մօտենան, թէև իրենց ալ բռնուելու վտանգ կենայ, բայց ասիկայ կընեն առնոց մարմինն ու հոգին զօրացնելու համար։ Ամեն մարդ ալ պարտական է հայրենեաց ազատութեան համար գէնք առնել ու կեանքը վտանգի մէջ ձգել։ Սուրբերն ալ կյարդեն՝ որ վոխանակ հաւատքնին ուրանալու, մեռնելու յանձնառու եղան։

Հիւանդութեան առեն իւնչ ճարայ պի-տի բռնեն՝

Հիւանդութեան առեն՝ ո՛րչափ դըժուար ըլլան, պէտք է որ առողջանալու համար ամեն միջոց գործածեն՝ բըժիշկին խրատը պահեն, դարեբուն սիրով համբերեն, տրուած դեղերը ժարութեամբ գործածեն, հիւանդութիւնը չարհամարհեն բանի տեղ չդընելով, և ոչ ալ անբուժելի համարելով վհատին։

Հարկա թէ որ մահաբեր ըլլայ։

Երբ որ ալ ապրելու յոյս չմնայ՝ խաղաղ և անխռով սրտիւ մահուան սպասելու է. վասն զի մահը մեղք չգլալով՝ գրիւտանէից համար անհաճոյ բան մ'ըլլալու չէ, և ամեն մարդ ալ մեռնելու համար ծնած է։ Բայց մեռնելէն չվախնալու համար ամեն.քս պարտական ենք մահը միշտ աչաց առջև ունենալով բոլոր կեանց մէջ բարի գործեն.ք, և այն պէս ապրիլ՝ ինչպէս որ մահուան կէտին գտնուիլ կուզենք։ Ահա այսպէս երկվեղախառն վատահութեամբ պէտք է որ աշխարհ թողուք, և երկնաւորին Աստուծոյ առջեւն երթեն.ք։ Ուրեմն մարմնոյ առողջութենէն աւելի հոգւոյ առողջութեան հոգ պիտի տանի.ք։

Այս երկու տեսակ հիւանդութեանց դէղն ի՞նչ է։

Թէ հոգևոր՝ և թէ մարմնաւոր ցաւոց դէղն, է հեռի կենալ չափազանց ցաւերէ և չափազանց զուարճութիւններէ. յաջողութեան աչեն չհպարտանալ, և ձախորդութեան համար ալ, վրայ չհասած զգուշութեամբ ազատ-

ուերուն հարը նայիլ. իսկ եթէ նեղու-
թեան մէջ ինծմէ թաղութեամբ կրնայ,
և հետևանապէս ալ երկրպագութեամբ
համբերել. Քայց պրոմիեան ամեն բա-
րիք ի վերուստ կուգան, ապաշէնք
պԱստուած, որ առատ մարմնոյ հետ
առատ միտք տայ մեզի։

ԺԷ

ԻՐԱԻՈՒՆՔ ԵՒ ՓԱՐՏՔ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼՈՑ

Չի՞նչ է կատարելագործութիւն։

Ատրդուս այն ատենն կատարե-
լութիւնը պիտի ըլայ՝ որ մտաւոր եւ
մարմնական ամեն զօրութիւն ան-
թերի եւ անարդել կատարելով դիւրա-
հանգիստ երջանկութեան։

Երջանիկ կրնա՞մք ըլլալ

Քանի որ աշխարհիս մէջ որ եւ իցէ
մարդ չկրնար կատարելութեան ծայրա-
զոյն ատենին հասնիլ, երջանկու-
թիւնն ալ կարելի չէ, զի թէպէտ Աստ-
ուած մեր ամենատկարելի հայրը՝ ի սկզբան

պետք երբեմն առեղծց, այնպէս՝ որ
կամքերնիս միշտ էր ուզածը պիտի կա-
տարուր, մտքերնիս ալ ամեն բան պիտի
խնամար, առիւծն մարդս պատուիրա-
նոցովը մեզմանչելով, Աստուած
ալ երեն պատիժ տուաւ՝ որ միշտ ե-
նանկոտեան բաղձայ՝ և բնաւ կատա-
րելապէս անոր չհասնի։ Այս պատճա-
ռով հասար է՝ որ մարդս որչափ բարին
գործել ուզէ, նոյնչափ ալ չարին յօժա-
րութեան կզդայ. և որչափ ամեն բան
գիտնալ փափաքի, նոյնչափ ալ հարկա-
ւոր գիտութիւնները կմոռնայ։

Ուրեմն այդ բաղձանքը ոչինչ է։

Եթէ կատարելագործութիւնն ի
սպառ անհնար ըլլար, այդպէս էր,
բայց քանի որ աշխատութեամբ և չան-
քով քիչ շատ ձեռք կընայ բերուիլ,
պէտք է որ ուսումնական մտքերնիս միակերն-
պէս դի ըստ կարգի շատ բան հաս-
կընայ. միակերնիք կամքերնիս, որ բարին
ցանկալու և գործելու սովորի. միակերնիք
նաև մարմիններս, որ մեր արդարացի
գործքերուն քիչ արդելք ըլլայ։ Այ-

պատճառս հասար է՝ որ քիչ շատ ա-
ռանձին բանի վարժուած ենք, և տեսակ է
որ « իրաւունք » կոչուած երջանկու-
թեան առաջնորդող բանը ձեռք բերե-
րու, և « պարտք » կրնէ արդելք ե-
ղած բանը վերցնելու։

Միայն՝ մեր անձին համա՞ր, չէ նէ ալոց
հասար ալ երջանկութիւն ուզելու ենք։

Մարդս ընկերական է, ընկերու-
թիւնն ալ մեծ մասին մը ըլլալով
երթէ անդամք հետանդ ըլլան կամ թը-
շուառ՝ ինքն ալ առողջ կամ երջանիկ
չկրնար ըլլալ, ուստի ամեն մարդ ալ
պարտական է, որ իր անձականէն զատ
հասարակաց բարւոյն հասնիլ թէ իր
և ալոց միտքը, կամքը, և մարմինը
լաւացնելու աշխատի, որպէս զի ա-
մեն քս ալ ըստ կարի կատարելութեան
մօտենալով ըստ կարի երջանիկ ըլլանք։

ԺԸ

ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼ ՋՄԱՐՄԻՆ

Ի՞նչ է մարմնոյ կատարելագործութիւնը։

Մարմինն ատուղջ, ուժով, և յա-
ջողակ կամ դիւրաչարժ ըլլալու սովո-
րութիւնն ու այնպէս պահելը կըսուի
« կատարելագործութիւն մարմնոյ »։

Մարմինն ի՞նչ բանով ատուղջ կըլլայ։

Մարմինն ատուղջ կըլլայ՝ նախ թէ
որ պզտիկութենէ՝ ի վեր մարքսաբեր ըլլան-
չարժուն.ք ընեն.ք, զուարճութիւննիս
բնութեան տեսարանաց այնին.ք ու-
ոյ պայծառութեան, և դաշտերու ա-
զատ և մաքուր օդ ծծելու մէջ վնտռեն.ք
և մտածելով՝ որ Աստուծոյ ստեղծուա-
ծոց մէջ մարմինիս ամենէն գեղեցիկն
է, պիտի նային.ք, որ չըլլայ թէ որ և
նյէ գարշելութեամբ արատաւորելով զին-
քը նուաստացնեն.ք՝ ու անպատիւ ը-
լան.ք խառնապնոց և որկրամոլ անաս-
նոց հաւասար։

Ասոր խմելը մարմնոյ ատուղջութեան օ-

դուռ մը ունի՞։

Ո՛չ, ալ որ պիտանիք և անբարեխառն է, զեղեցկութիւնը կկորնչի, ուժը կպակսի, շունչը կխոտի, հասկըցողութիւնը քիչ, և շատ տեսակ հեռանդութեան ենթակայ կըլլայ Անկարդ ախորժանին լեցնելու համար չարաղաղ ծուխեան ձեռք կզարնէն. աշխատելուն համար մարդս ալ չեն կրնար մտնել. և եթէ մտնեն, սիրով չեն ընդունուիր. սէր, հաստատուն, և պատիւ բոլորովին կկորնչեն. մէկն ալ չկատահիր այն պիտոյն հետ խնամութիւն և վաճառականութիւն ընելու՝ կամ փոխ տալ առնելու։ Վաստակելին քիչ՝ ծախքերնին շատ ըլլալով ազատութիւնին կկորնչեն, մուրացկանութիւն ընելու կտրիճին, որ մըտութիւնին կատարեն։ Եւ այսպէս կը հաստատուի այն առածին ճշմարտութիւնն՝ որ կըսէ։ "Միայն մէկ հաստիկ մըտութիւն մը երկու զաւակ աւելի ծախքի դուռ կբանայ։ Իսկ չափաւորութիւն պահող մարդը կըլլայ առատ. ուրախ, պատուաւոր, քիչ ծախք կընէ, շատ կը վաստկի. շատ կապրի. և ամէն կերպով

գործը յաջող կերթայ։ Ուսոյ պէտք է՝ որ աշխատելու, հանդչելու, զուարճանալու, և բանի մը սէր ձգելու կողմանէ ալ բարեխառն ըլլանք։

Մարմնոյս ինչո՞վ կուժոյիայ։

Նախ՝ չափաւոր աշխատութեամբ։ Ծոյլերը ժանկոտած կղպանքի կնմանին, որ պէտք եղած ատեն չեն բացուիր։ Երկարելն է զբաղմունքը, ասով՝ մեկ կողմանէ մարմնոյս կուժոյիայ, մեւս կողմանէ գալիք ձախորդութեանց դէմ առնելու չափ վաստակ կընենք, դէշութիւն մոռնալու կամ ընելու ատեն չենք դանդրը, ու ձանձրութենէ ազատ կըլլանք։ Երկարելն է խոշորակերպութիւնը, վասն զի ով որ փափկութեան կսովրի, ամեն պզտիկ բանէ կվնասի, տաղտկութիւն կզգայ, և պէտք եղած ատեն աշխատելու չդիմանալով կպարտասի։ Վերջապէս թէ շարունակ աշխատութիւնն՝ և թէ շարունակ անգործութիւն առողջութեան կվնասեն։ Վնասակար են նաև ամեն չափազանց կիրքեր, որ օրինակ՝ ներքնոտութիւն, նախանձ, բար-

կութիւն, ևայլն։

Ձեռագործի մէջ ի՞նչպէս յաջողակ կըլլայիք։

Ամեն տեսակ ձեռագործի մէջ յաջողակութիւն կատանամք նոյն արուեստը շարունակ բանեցնել։ Տղայ մը աշակերտութեան մտած օրը վախ մը կզգայ կարծելով՝ որ պէտք եղած յաջողակութիւնը ձեռք բերելու կարող պիտի չըլլայ, զի չգիտեր թէ «մեկն ալ վարպետ չծնանիր»։ Չգիտեր՝ թէ կրթութիւնը զոյատևութեանքնիս ու՛րչափ կկատարելագործէ։ Ամեն արուեստաւոր, հիւսն, դերձակ, դարբին ևայլն շուտ ու դեղեցիկ կընեն այն բանը՝ զոր արուեստին անդէտ եղող մեկը անշնորհք և շատ երկար ժամանակի մէջ կրնար շինել։ Ասոր պատճառ՝ տարբեր մարմին ունենալնին չէ, հապա կրթութիւնն է։ Ըոր դպրոց դացող տղան Աբ բէն չի կրնար որոշել. բայց քիչ մը կրթուելով ամբողջ երեսներ դիւրութեամբ կկարդայ։ Կրթութեամբ մեծ յաջողակութիւն կատանան երդուիչք՝ ձայնի կողմա-

նէ , նկարէնք՝ աչքի կողմանէ , որտովք՝ լսելու կողմանէ , և. արդահարք մատանոյ կողմանէ ։

Արտունօք գործելն ալ աղէկ է ։

Ո՛չ, շուտ ըսելով՝ արտորալ հասկընալու չէ . այլ գործը առանց տնտնալու քիչ ժամանակի մէջ լմնցնել։ Ծոյլը՝ պահ մը , պահ մը ըսելով ժամանակ կանցունէ , ու բան մը գլուխ չհաներ ։ Ջօրագլուխ մը գինուորական կրթութիւն տալու առեն առանկ կպատուխրէր համբակ գինուորնէրուն , « երկու րոպէի մէջ ըլլալիք բանին՝ երեք մի գործածէք » ։ Առիկայ մէկ հատիկ խրատ մի է ճարպիկ ըլլալու՝ ու ժամանակ չկորընցնելու ։

Արիստոդէմոս Թագաւորն ի՞նչ հնարք բանեցուց ժողովրդեան առողջութեան ջնասելու ։

Այս Թագաւորը՝ երբ Կումայեցւոց յաղթեց՝ որպէս զի չկրնան իր բռնութեան տակէն ապստամբիլ . արդիլեց իրենց՝ որ մարմնոյ ոյժ տուող աշխատութեան չպարապին , այլ պատուիրեց՝ որ

մինչև քան առի տալ ուտելու իր մեր ասուցին, կատ-ում պատին, առնուին, և կանոնց սէս զարմա-ուին։ Բռնաւորն հաւկցած էր՝ որ մարմ-նով տկար եղողը սիրով և կամքով աւ տկար կըլլայ, և ով որ անդամները հաշ-խատցունէ, ժիր և արագիտ կըլլայ։ Փալուխին կզգայ բարին գործելու՝ և չարէն փախչելու։ Ուրեմն՝ քանի որ ժամանակ ունիմք՝ պէտք է որ մարմին-նիս „առողջ, ժիր, և յաջողակ" պա-հելու հոգ տանիմք։

ԺԹ

ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼ ՋՄԻՏՍ

Մարդն ինչո՞վ կատարելագործուիլեան կհասնի։

Առանց սէս մարդն աւ կրթու-լեամբ կկատարելագործի։ Ամեն մարդ վարձով աւ գիտէ՝ թէ տղան ո՛րչափ նե-ղութիւն կքաշէր երկու տող բան քե-րան տալու, բայց քիչ քիչ վարժուե-

լով՝ մինչև երես մը բան դիտուս կոր-
ուէ, վերջը այնչափ բաներ կսովրի, որ
անկարելի մեկը զանոնք չհասկնար ալ։
Ուրուն ճշմարտութիւնը ճանչնալու,
իրաց իրարու հետ ունեցած համեմա-
տութիւնն իմանալու, և հետևանքները
նախատեսելու համար պէտք է որ մար-
քերնիս կատարելապատծեմք, և իւր հի-
ասնքութիւնները թժշկեմք, որք են
տգիտութիւնն ու սխալանքը։

Ի՞նչ է տգիտութիւն ու սխալմունք։

Ճշմարտութիւնը չճանչցողը տգի-
տութիւն է։ Սուտին հաւատալն ալ սխա-
լանք է։ Այս երկուքէն ալ միայն կըզ-
գուելուն տպատ կըլլամք, և տակաւ ևս
ղուխնիս կպակսի և զուարճութիւն-
նիս կաւելնայ։ Սուտն մը կկարծուէր՝
որ դիտուրք ճախորդութեան պատճառ
էին, և երբ երևէին՝ ամէն տեսակ ճա-
խորդութեան մէջ ընկած կկարծէին։
Կկարծուէր՝ որ զանգակ զարնելով մրուկ
կցրուի, և տակաւ թէ աշտարակաց և թէ
զանգակ զարնողին վրայ կայծակ իջևա-
լու պատճառ կտրուէր։ Տգիտքն պա-

տուաստել չէին ուզեր, որով շաւերը կմեռնէին, և շաւերն ալ տզեղ կըլլային։

Տգէտին վիճակն ի՞նչ է։

Տգէտը՝ անսպասելու և աւելորդապաշտ ըլլալով մեռելէ, օդային ոգիներէ, (ճին) մուտացածին կեռնդանիներէ, վհուկներէ, և կախարդներէ կվախնայ, և այսպիսի վախերէ ազատելու համար սուտ բարեպաշտութիւններ ընելով կրօնքին թշնամանք կբերէ։ Իրաց սովորական հետեւանքները քննելով գալիք նմանութեան վրայ դատաստան ընել, մարդկայց ազդեցութեամբ, ու մոգերու ականջ կախելով՝ հաւնալ կուզէ։ Կկարծէ՝ թէ իւր վիճակը բաղդի խաղերով և սուակի ուրիշ ծուղակներով կվաւնայ։ Խաբեբաներէն և կախարդներէն կվաբուի, մարդկային իրաւունք չճանչնար, սուր համար ոչ իւր իրաւանց յարդը գիտէ և ոչ ուրիշին։

Ազատ օգուտն ի՞նչ է։

Գրոց մէջ շատ նորանոր բաներ կըլսեմք, գրոց մէջ կսովրիմք քալ եւ ե-րեւելի անձանց վարքը եւ անունը։ Մեր

երկրին պատմութիւնը, շատ մը անձանց ճանապարհորդութիւնը, դիպուածները, երկնից և բնութեան երեւոյթները, և աշխարհի մէջ պատահած բաներու ծանօթութիւնը։ Հոն կտակիմ թէ առաքինօրէն ապրելու համար ինչ ընելու, և ինչ բանէ հեռ կենալու ենք։ Գիրք կարդալուն օգուտը խիստ մեծ է. միայն թէ աղէկ գրքեր ըլլալու են, այսինքն արժանաւոր բաներ սովրեցնող, ու գեղեցիկ ու պարկեշտ բաներ լսել ալ զուարճացնէն։

Գիտութիւն սովրելու արդելք եղած են տգէտ անձինք, և քանաւոր իշխանները, որ ժողովուրդը տգիտութեան մէջ պահելու համար, կարդալ սովրիլն արգիլած են։ Զարն Յուլիանոս քրիստոնեայները նեղը ձգելու համար հրամայեց՝ որ կարդալ չսովրին։ Պարսիկներն ալ քանի մը անգամ մեր Հայոց գրքերն այրեցին։ Եւ հիմայ ալ գիտութեանց արգելք եղող իշխան մը թէպէտ աղէկ մարդ մը չսեպուիր, սա-

կայն անօնց ինչ ըսելու է՝ որ իրենց կամք նոյն վարմունքեան մէջ կիյնան ուսումնք չսովրելով։

Ուսմանց յարդն ո՛ւր աւելի ճանչցուած է։

Ուսմանց յարդն Գաղղիոյ և Անդղիոյ մէջ աւելի ճանչցուած է, ուր կառավարութիւնք յաճախորդի տպաւորութեան կարեւորութիւն կընծայէ, դռնապանք ալ նոյնպէս, իսկ զգեստաւորները խանութինին լուսամուտներ կպահեն զգեստներն մաքրել տալու համար,

խելք սովրելու ուրիշ միջոց ալ կա՞յ։

Խելք սովրելու մեծ օգուտ ունի նաև գիտնոց հետ սեղանի ընթրիք անոնց չգիտցածնիս հարցանելն ու ըսածնին մտիկ ընելնիս պահելն ալ, ընտանեկան ատեանին ատեն մարդոց ընկերութենէն հեռի կենալու համբ, վասն զի անոնք մեզ խաբելու միտք ալ չէ նէ, դուրս կրնան տալ մեզի հաւատալի ընել։

Գիր կարդալ չգիտցողին վնասն ի՞նչ է։

Ով որ ամեն մարդու պէտք եղած բանը ուրիշէն գրով կարդալ հաշիւ ընել

չէ տալիս, առնելիքները դժուր չէին։ Նաև իմանայ. կուրի պէս առանց պատճառը դիտնալու ուրիշին ըսածին կհաւատայ, երբ երկրին կամ քաղաքին օրինաց հետ չհակառակ առնոց դէմ դատերու վառնդէն մէջ կինայ, հետաւոր մեկուն բան մը հասկընալ պէտք ըլայ՝ չկրնար դրկել, և թէ նամակ մը առնէ՝ կարդալ տալու հասար ուրիշին կվազէ, և այսպէս ծածուկ դարձ մը չկրնար ունենալ, նոյնպէս չկրնար կարդալ հրատարակութեանց մէջ վաճառուած պաշտօնական յայտարարութիւններն, ծուրհակներու և պայմանադրայ մէջ առանցը չկրնալով դրել ցաւելով կըսէ, «դրել չեմ գիտեր»։ Ար-ուեստի մէջ տրչաի վարպետ ալ ըլայ՝ երբ. քը կանոնի չհամեմատ հատած բանտուելն աւելի յարդ չունի։ Տղաքը դպրոց կղրկէ, և անոնց կարդացածէն բան մը չհասկնար, չգիտեր՝ թէ սովրածնին ա-ղէկ է, թէ դէշ։ Վերակի և ասոնց օրը ըը ժամանակ անցնելու կերթը չգիտնալով դիմնատուն կերթայ, կդինուիայ՝ և առակէ կելլէ։ Ասոր հասար չատերը՝ ցաւելով կըսեն. «ինչ ազէկ կըլար թէ

որ պտնէ պէտիկուց երկու տարի դէպ-
րոց դպցած ըլլայի»։

Ուսմունքէ օգուտ քաղողի օրինակ մը
տուր։

Նաբոլէօն կայսրը 1812 ին Ռուսի
վրայ մեծ բանակ մը ղրկեց. որոնք թէ-
պէտ մեծ քաջութիւններ ըրին, բայց
վերջէն ցուրտի և անօթութեան երեսէն
շատերը մեռան, և շատերն ալ դերի
ընկան, որոյմէ քիչ մը կարդալ դիտ-
ցողները՝ վռնանակ Սիպերիա անուա-
նի պէս բաներու ղրկուելու, տու-
ներն առնուելան՝ որ դրել կարդալ
ու լեզու սովրեցնեն. այսպէս հանդիստ
և պատուաւոր անցուցին դերութեան
ժամանակը. և քանի մը տակ ալ վաս-
տկելով վերատին հայրենիք դառնալու
մխիթարութիւնն ունեցան։

Ի

ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼ ԶԿԱՄՍ

Կամքերնիս ի՞նչպէս կկատարելագործի։

Առաքինի և մտաց պէս կամքն ալ կրթութեամբ կուղղի և կկատարելագործի բարի գործելու. ըսել է՝ որ մեկէն ի մեկ բարին գործելու ունակութիւն չենք ունենար։ Առաջին անգամ բարեգործութիւն մ'ընողը՝ կրկնելու դժուարութիւն կզգայ, բայց երբ վերըսին կկրկնէ, առջի անգամ կրած դժուարութիւնն ալ չիմանար։ Բոլոր մարդիկ ահա այս կերպով առաքինութիւն սովրած են։

Մոլութիւնք կամաց ի՞նչպէս կտիրեն։

Ինչպէս առաքինական ունակութիւնք, անանկ ալ մոլութիւնք հետզհետէ կտիրեն կամաց։ Առաջին անգամ յանցանք ընողը՝ մեծ դժուարութիւն կզգայ՝ և խղճմտանքէն կտանջուի։ Վայ անոր որ խղճի ձայնին ականջ չը կախեր. վասն զի այն առաջին սխալանքը

ուրիշ մ՚ալ պործելու կյօժարեցունէ, և այսպէս քիչ քիչ կըլայ ամբարիշտ և մեղի։ Բարի պործելու սովորութիւնը առաքինական ունակութիւն կըսուի, միշտ բարի պործելն Առաքինութիւն. և պործողը առաքինի և բարի մարդ։

Առաքինի ըլլալու քանի՞ միջոց կայ։

Տասը. Առաջինը՝ ղէպյարան քնիս ջանալն է։ Ամրմինը նիւթ է, հողէն է, և՚ի հող պիտի դառնայ. ուստի պէտք չէ թողուլ՝ որ հոգւոյն վրայ իշխէ, որ անոնց և Աստուծոյ պատկեր է. այս ինքն տակ ղէպյութեանց հաճոյ եղած բանը պիտի չպործենք, այլ և պիտի նայինք՝ թէ մեր պարտուց և վախճանին համեմատ է։ Երբեմն ոչ միայն անմեղ և օրինաւոր բաներէ՝ այլ և հարկաւորէն այ ետ կենալու ենք՝ ինչ ինչ պինդքնիս այնպիսի ղրկանաց սովորեցունելու համար՝ որոնք առաքինութիւնը կհրամայէ։

Ո՞րն է երկրորդը և երրորդը։

Երկրորդն է բանի մը պարտաւորը պահելուն մղուելու պատճառը դատել։ Իսկ երրորդը՝ բուն պատճա-

մեն կամ առանց մտադրութեան դուրս չդուրծելն է։ Այսինքն առաջ խղճին հարցունելու է՝ թէ այս ընելիքս բարի և արդար է. նայելու է՝ որ ինչ հետեւանքներ կծագին անկէց թէ քեզի և թէ այլոց, ինչպէս կերևէր քեզի՝ թէ որ ուրիշ մէկն ընէր. ինչ կըսար արդեօք՝ թէ որ ամեն‌ք քեզի պէս ընէին։ Թապաւոր մը ոսկւով լեցուն քսակ մը չնորհեց սա առածը իրեն սովրեցունող իմաստունին. «Առանց վերջը մտածելու բնաւ բանի ձեռք մի՛ զարներ»։

Ջինչ է չտրտմելը։

Սահել ինք զինքդ ընել ոչ միայն ըրածիդ համար, այլ և նոյն բանն ընելու առիթդ ատելով ապագային վրայ ալ բանիք թէ աղքատի մը ողորմութիւն տուիր, թէ որ մտածեցիր որ քեզ տեսանողներ ըսային ու գովէին, դուրծդ աղէկ՝ բայց վախճանը փառասիրութիւն ըլլալով՝ հաճելի չէ Աստուծոյ։

Ջինչ է հինդերմտիլը։

Ինչ մարդկան յօժարութիւն որ դուս մտքիդ մէջ՝ անոր ներհակ առաքինու

թեամբ յաղթէ, զրօրինակ հպարտու-
թիւնը՝ խոնարհութեամբ, սահմոս
թիւնը ամենաթեթեւ բաներու մէջ ալ
անկեղծութիւն բանեցնելով։ Եթէ մե-
կուն դէմ առելութիւն ունիս, մօտեցի՛ր
հետը խօսէ՝ և բարի՛ք ըրէ, եւ բնաւ
մի՛ ըսեր, թէ «ես յօժարութեանդ՝ չեմ
կրնար յաղթել, այսպիսի վարմունքի
չեմ կրնար դիմանալ, կարողութենէս ա-
ւելին չեմ կրնար ընել»։ վասն զի կամե-
ցողին անկարելի բան չկրնար ըլլալ։

Ջինչ է վեցերորդը։

Կըսէ առաքը «ըսէ՛ ինձի որի՛ հետ տես-
նուիլը, ես ալ կըսեմ քեզի թէ ո՛վ ես,»
ըսել է թէ. որի՛ հետ տեսութիւն կը-
նեմք նէ, թէ խօսքերնիս եւ թէ գործ-
քերնիս անոնց նման կըլլայ Ուսումն պէտք
է որ չարագործներէն հեռի կեցնանք,
բարի մարդիկ փնտռենք, եւ անոնց հետ
տեսութիւն ընենք, որպէս զի պակա-
սութիւննիս շտկենք, ու բարի անուն
վաստկինք, և ըլլանք այն կարգի մը հո-
գին նման՝ որ թէպէտ ուրիշ հոգիներէ
տարբերութիւն մը չունի, բայց վար-

դերու մէջ դրուած ըլլալով՝ անուշ կը հատի։

Ձի՞նչ է ներողութիւնը։

Պէտք է՝ որ առաքինի մարդոց ողբնական հետեւիլը, եւ մոլիներէն զգուշանալը առկայն մեր անձնական գործերուն անաչառութեամբ, եւ ուրիշներուն քննելը բարի սրտով պիտի ընենք։

Ձի՞նչ է ուղղութիւնը։

Պէտք է՝ որ բարոյական գիրքեր կարդալը, մանաւանդ երեւելի մարդոց վարքն ու պատմութիւնը, անոնց գլխէն անցածները մեր անձին յարմարցունելով որ առաջուց վորձառու եղած ըլլանք. անոնց վերհանձնական գործոց վրայ զարմանալ՝ առաքինիները սիրել սովրինք. այսինքն ընկերութեան օգտակար մարդիները։ Այսու ամենայնիւ, ինչպէս որ շատ ուտելը չէ որ օգուտ կընէ, այլ սակաւ ուտելը, նոյնպէս ոչ այնչափ շատ կարդալն է օգտակար, որչափ որ լաւ հասկնալ՝ ու սովրածը գործադրելը։

Ձի՞նչ է ինքներկրդը։

Միշտ պիտի յիշեմ՝ որ Աստուած
մեզ կառուցէ, եւ հարկաւ երկն հաշիւ
պիտի տանք ոչ միայն լսած գործերու-
նուս՝ այլեւ ամեն մտքէ անցուցածնուս
համար ալ։

Ջի՞նչ է տաղտկութիւնը։

Մինչեւ հիմայ բոլոր բաժնիս՝ կամքե-
նիս առաջ պահելու նախատրամադրած
դէպքերը էին, բայց երբոր դժբաղդու-
թիւնը մեզի մէջ կ՚ինամք, լաւագոյն
դեղը գործած մեզքերնուս վրայ ղեկալ
կրկին անգամ չգործադրելու առաջա-
դրել, ու առաջ ինչին հակառակ գործե-
ր ընելն է։ Աստ միայն մեր սխալմունքը ը-
րած չար գործքերուն դարման կրնայ
գտնուիլ, երբոր մեկուն ընչից ձառ-
սեմք՝ ձառը վճարելէն ’ի զատ՝ ուրիշ
վատառի ճաշակ ալ ցցնելու եմք։ Եր-
բոր դէշ խօսիմք, բարի խօսելու պիտի
չանամք՝ ոչ միայն ձառս կրտելու, այլ ու
բոլոր մարդոց հաճար ալ։ Երբոր մար-
միններս մեղքով աղտոտուին, պէտք
է՝ որ արժանաւորութիւններս մաց-
ուելու՝ առաքինութեամբ՝ առ-

այն քան զարդանալ՝ որքան որ մեղօք զինք բնութագրելնիք։ Ուրեմն երկնակիկ եղիր այնպիսի կրօնքի մը մէջ ծներ ես, զոր հասկնալ՝ որ անոր երկրին, զրկացեալ մեզաւորը թեւերը բանալով կընդունի՝ երբոր մեղքերը խոստովանելով և ծոլութիւն խնդրելով իր գթասրտութեան կհաստատէ։

ԻԱ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼՈՑ ՁԱՑԼՍ

Ուրիշներն ալ կատարելագործելու պարտք ունի՞մք։

Ա. յո՛, միայն մեր մարմինը, միտքը. և կամքը կատարելագործելն հերիք չէ, պէտք է որ նոյն հոգը ուրիշներուն համար ալ ունենանք։ Ասոր պիտի ըզգուշանամք մեր ընկերին ցաւ ջնաս և հիւանդութիւն տուող բաներէն, խնամտանը խորհուրդներ պիտի տամք կարօտ եղողին, և աղեներն ալ բարի օրինակ պի-

ու ըլաւ, դատախարակութեան ամեն տեղ տարածուելուն պիտի օգնեմ, ու- րիշը չպիտի տրամեցնեն, մանա- նդ թէ ուրախացնելու պիտի նային։ Առաքինութեան մէջ առաջին պիտ- տանը, սխալը միրալ ուզելն, մոլ- ներուն դէմ սհաճութիւննիս ցոյնեմ, վրացնալնիրը թէ որ կարողութիւննիս տանի՝ դործ քալ չէ նէ լաւ քալ մխիթա- րեմ, պակս ալ ատենի ըլաւ ետեւ- ըս՝ թէ «սա մարդն առաքինի է։»

ԻԲ

ԻՐԱԻՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏՔ ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹՍԱՆ

Ի՞նչ է սեպհականութեան իրաւունքը ու պարտքը։

Ամրմինիս, ինք զին քնիս, և պա- տիանիս ջնաստլայ դէմ պահպանելը կա- ու իրաւունք սեպհականութեան կամ սէրութեան։ իսկ պարտք սեպհականու- թեան կըսուի, ունեցածնիս ատկէն ու- ծածելը՝ և ուրիշին ունեցած ինչքին

Ա. յս իրաւանց տէր չըլլալուն վնաս ինչէ։

Երբ որ սեպհական իրաւանց տէր չըլ-
լանք, կատարելութեան չենք հասնիր.
զրօրինակ՝ թէ որ մեր անձը ուզածնուս
պէս կառավարելու տէր չըլլանք, վի-
ճակնիս չլաւնար. թէ որ սեպհական
ինչք չունենանք, չենք կրնար ապրիլ.
Երբ որ մեր անկած ծառին պտուղը,
ցանած արտին ցորենը, պահած ոչխա-
րին կաթն ու գառը ուրիշներըը յափըշ-
տակեն, ոչ նշխար կպահենք, ոչ արտ
կմշակենք, և ոչ ծառ կտնկենք։ Ասոնք
պէս թէ որ պատիւ չունենանք, ընկե-
րութեան մէջ ալ տիրով չենք կենար։

Ա. յրինոյ վրայ ունեցած սէրութիւնն ինչէ։

Ա. յն իրաւունքն է՝ որով ուրիշ մէկը
չկրնար մեզ բռնադատել մեր ջնասովը
և մեր կամոյ դէմ իր ուզածուն պէս
ծառայեցունել, և առանց իրաւանց
բանը գնել, կամ մարմնիս կարել վի-
րաւորել, և իր հաճոյից ու դիւրու-
թեան համար անասունի պէս աշխատ-
ցունել։ Որովհետև Աստուած ամեն-
ալ հաւասար ստեղծեր է։ Սակայն մեր

մարմնոյ վրայ ունեցած սէրութեան հա-
կառակը դործած կըլլանք, թէ որ մեր
կենաց և առողջութեան վտառակար դոր-
ծոց անձնատուր ըլլանք։ Վասն դի այս
իրաւունքը տրուած է մեզի մեր և այ-
լոց բարին վնասելու համար։

ԻԳ

ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՅ ՊԱՏՈՒՈՑ

Ի՞նչ իրաւամբ պատիւնիս պահ-
պանեմք։

Այն իրաւամբ՝ որ վայելած պատիւ-
նիս չատ հաճութեանց և իրական օգ-
ուտ մըբնէ, և առանց սորա սանդ
ամենեն ալ կդրկուինք։ ուրեմն պատիւ-
նիս պահպանելու իրաւունք ունիմք։
Ասկէ կծագի ուրիշին պատիւը պա-
հելու պարտականութիւնն ալ։ Վասն
դի զրպարտութեամբ ուրիշին պատիւը
կտրելը գողութեան հաւասար է։

Պատիւնիս ի՞նչպէս կրնամք պահել։

Պատիւը պահել ուզող մարդը իւր

արժանաւորութիւնը պիտի մտածէ, և յիշէ՝ որ բնութիւնն ինքն ալ այլոց հաւասար է։ Քարկին գործելու և խորհելու առաջ նախ՝ պարկեշտ համարձակութիւն մը պիտի ունենայ, առանց «հըպարտութեան» որ ուրիշներն անարգելու, և այլոց առջի ըլլալու պատճառ կուտայ։ Երկրորդ՝ երկչոտ պիտի չըլլայ, վասն զի երկչոտութիւնը մեր անձին վրայ ունեցած վստահութիւննիս վերցնելով արժանաւորը մտածելու և գործելու արգելք կըլլայ։

Պատիւնիս պահելու համար ինչ բանէ զգոյշ ըլլանալու ենք։

Ոչխարի որ պարտականութիւն ունինք այլոց առջև պատիւ վաստկելու և զանիկայ պահպանելու. այնչափ ալ զգոյշ պիտի կենանք որ նախ՝ այս պատիւ վաստկիլը՝ ուրիշին պատիւը կոտրելով կամ շահադրկելով չըլլայ, այլ մեր գիտութեան ու առաքինութեանն համար։ Երկրորդ՝ պիտի զգուշանանք մեր արդեանց վրայ պարծենալէն՝ որ անպատուութիւն է, վասն զի այդպէս ար-

ժանտությը պահեցած է, չարչիր, և պարծենալուց ուրիշին աչքին արհամարհելի կընայ։ Երրորդ՝ դատողությունն, որին վեր սայդ ունեցածին աւելի ինք գինքնիս արդիւնական ցցունել։ Վասն գիտնալու որ վախճանին ժանի միայն առաքինութն հասկնան է։ Եւ որովհետև պատիւը մատչելութեան պէս՝ մէկ անգամ կորնչելէն վերջը ալ ձեռք չէնար. ուստի ամեն մարդ պարտականութիւն ունի իր պատիւը պահպանելու միշտ պատուոյն վերաբերեալ գործ բերելէն հետև կենալով։

Ուրիշին պատուոյն դպչիլը քանի՞ կերպ է։

Ուրիշին պատուոյն երկու կերպով կը դպչինք. մէկը՝ բոլորովին անկրաւորը անոր վրայ չար խօսելով, որ կըսուի "զրպարտութիւն" և ընողն ալ "զրպարտող"։ Մէկմ՚ալ չնչին պատճառանքներով՝ և առանց հարկի. և այս ալ կըսուի չարախօսութիւն։ Ուսուի պէտք է՝ որ ուրիշի մը վրայ դէշ խօսելէն յառաջ ապէկ մտածենք, վասն զի ճշտելը դիւրին՝ դարմանելը դըժ-

ուար է։ Մեկուն բարի անունը ընդունել, սիրով պիտի հաւատամք, իսկ ո՞չ թէ պէշ լսուի, քանի մը անգամ փորձ չըրած հաւատալու չենք։ Եւ եթէ ըսող ալ ըլայ՝ պիտի ցաւինք վրան, ու լռենք, և մեր կարմանէ ամեն չանք պիտի ընենք զինքը այն պէշ ճամբէն ետ դարձնելու կամ ուղիղ ճամբայ։

ԻԴ

ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՅ ԸՆԶԻՑ

Ընչից սէր ըլալու իրաւունքն ի՞նչ բան է առաջ կուգայ։

Ընչից սեպհականութեան նախնական կերպն երկու է. հովուութիւն և երկրագործութիւն։ Մարդիկ քանի որ քիչ ու էին, կրնային բնական բերքերով և որսորդութեամբ ապրիլ, բայց տեսնելով՝ որ երկիրը միշտ պտուղ չտար, և ոչ ալ կրնան միշտ որս ընել, արտաւարեցան աւելի ապահով միջոց մը մտածել. և այս եղաւ քանի մը կէնդանի ընտանեցունել

և զանոնք դարմանել, ինչպէս է, լոլ, կամ ոչխար, այծ, հաւ, բատ, եւայլն, որպէս զի անոնց կամքը, միսը բարակ, հաւկիթն առնեն։ Ասոնց տէրն եղան, հովուական կեանքն ալ այսպէս սկսաւ։

Երկրագործութիւն կ՚ընչպէս սկսաւ։

Տեսնելով որ անասունին արածելու համար տեղ պէտք կըլլար, երկիրը մշակելու, հերկելու, ցանելու, ծառ տնկելու, պատուղ հասցնելու և այլն ժիւնեցուն ձեռք զարկին, և այս պատճառաւ մէկ տեղ մը բնակութիւն հաստատելու սկսան. հասկցան՝ որ հնձոց մէկ մասը ձմեռուան պահելու է, առն չինեցին, ճամբանին բացին, և ջրոց հոսանքը կարգի դրին։ Ան ատենը՝ որ այս ինչ երկիրը հերկած էր, իրաւունք էր՝ որ զանիկայ իրեն իւր զաւակաց պահէր այսինքն տէր ըլլար անոր, և մեռնելէն վերջը իւր որդւոց ժառանգութիւն թողուլ։

ԻԵ

ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՁԵՌՆ ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

Սեպհականութեան երկրորդական միջոցները որո՞նք են։

Սեպհականութեան երկրորդական միջոցներն ասունք են, ճարտարութիւն, արուեստ, վաճառականութիւն, և հասարակաց ծառայութիւն։

Ի՞նչպէս կըլայ՝ որ ճարտարութեամբ սեպհականութեան իրաւունք կառանում։

Ոմանք ունին քանի մը արուեստ՝ իրար բնութեան մէջ արուարութիւնները բոլորը մէկէն՝ մարդուս պէտքին առանց երկար պրծողութեան չեն կրնար ծառայել, ուստի ո՛վ որ կուշտուն, խելք կրանցնէ զանոնք օգտակար բանի մը ծառայեցնելու իրաւունք ունի առանց տէր ըլլալու, օրինակի համար՝ քարը՝ թանը՝ ինքնին՝ պրելէ՝ ինչա բանի չէ պար, բայց ո՛վ որ քարը դնէ, հանէ, չորցնէ, վայրային մասունքէն զատէ, ձեւէ, առնուէ, և վերջապէս մանրու արարուած, հատուար իրաւունք ունի այն

երկրագործին՝ որ զանկիւսյ ցանեց ու քա-
ղեց Այն երանութիւնն ունին նաև մա-
նուկը՝ մանուածին վրայ, գործողը՝ կա-
ւին վրայ, և դերձակը՝ կարածին վրայ։

Աղուեսին ինչպէս անպահանջութեան
երանութիւնը կատանամբ։

Աղուեսին անպահանջութեան երա-
նութիւնը կունենամբ այն վարձուց վրայ՝
զոր կընդունիմբ ՚ի փոխարէն մեր ծա-
ռայութեան՝ որով ուրիշին ձեռքէն չե-
կած բանը՝ մեզ կկատարեմբ, եւ ան-
տրակոյս անոր վրայ իշ երանութիւնու-
նենալով՝ ուրիշն երանութիւնը չունի մեր
ձեռքէն յափշտակելու։

Ինչ բանի համար պէտք եղան արհեստք։

Ադրիկ ՚ի սկզբան տեսաւած է-
ին ամեն բան անձամբ հոգալու, զրօ-
րինակ երկիր մշակել, և անոր համար
խոփ, մանգաղ և ուրիշ գործիքներ պատ-
րաստել, տուն շինելու փայտ կտրել,
տաշել, ելլել, ելլել. և տակ ժամա-
նակ ալ չէին ունենար բան տալու և
քիչ քիչ կատարելութեան հասնիլ։ Թող
որ երեսց բոլոր պէտքն հոգալն անկա-

նարին ըլլալէն զատ՝ չհնաձնին ալ խորթ եւ անպիտան կըլլար. ուստի երբոր մարդկային ընկերութիւնը ստրկացաւ, պէտք եղաւ՝ որ զանազան մարդիկ զանազան արհեստներու պարապին, որով ոչ միայն շատ կատարվին, այլ եւ շարունակ նոյն արհեստը բանելով աւելի յաջողակ եւ գեղեցիկ չինելու։

ԻԶ

ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆՔ ԻՆՔՆ ՈՒՆԻՍՏՈՑ

Առեւտրով ինչպէս ընչից տէր կըլլամք։

Առեւտրով ընչից տէր կըլլամք երբոր մէկուն ունեցած բանին արժէքին հաւասար մեր ունեցածէն տալ կամ ուրիշ բան կվճարենք։ Տալով եղածը "դնել" կըսուի. արժէքը "դին". առած տալին դէմ բան մը տալը՝ "վաճառել." բայց երբոր տալի տեղ առածնուս արժէքին հաւասար բան մը տանք, կըսուի "փոխանակութիւն։

Սուրբ Ոգուն բանի՞ համար հնարուեցաւ։

Վաճառականութիւնն՝ ի սկզբան իսիստ դժար արհեստ մը էր. վասն զի առանց չվերնալով՝ ամեն առուտուր փոխանակութեամբ կըլլար, ահա այս դըժուարութիւնը վերցնելու համար բանաւոր հնարուեցաւ, զրօսինակ երբ կըսուաւ պէտք ըլլայ՝ վաճառականին հետ դին կիսելու՞, առակը կուտամք ; ետ կըսուաւը կառնեմք։

Ձի՞նչ է վարձքը։

Վարձք կըսուի այն տուրքը՝ որ մեկուն մըդի ըրած ծառայութեան փոխարէն, գաշնադրութեան համեմատ կվճարուի, զրօսինակ երբ պէտք ունենամք ուրիշ մէկը մեզ ծառայեցնելու, հետը առևտրութիւն կընենք, անկայ կծառայէ, մեզ ալ խոստացեալ վարձքը կվճարեմք։ Ուսոի կուսա ծախսեն ինչ իրաւունք որ ունի առևտրական գնայն վրայ, նոյն իրաւունքն ունի ծառայողը վարձքին վրայ. ետ ինչպէս որ կըսուաւն առնել՝ դինը չուսալ գողութիւն է,

նոյնպէս ծառայեցուցանել ու վարձքը չառնել զրկանք ու դժուխիւն է։

Վաճառականին կամ վարձկանին խարդախութիւնը նկատել է։

Ոչ, թէ որ վաճառականը առած կառնին պատիժները և գնոյն կրկնակը ևս դիս խոտէ, վարձկանն ալ պայմանեալ աշխատութիւնը լմնցուալ չկատարէ, երկուքին ալ դժուխիւն կը լայ։

ԻԷ

ԻՐԱԻՈՒՆՔ ՍԵՓՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՁԵՌՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ

Հասարակաց ծառայելու քանի՞ պաշտօն կայ։

Գլխաւորապէս վեց են՝ բժշկութիւն, վճռաբանութիւն, վարժապետութիւն, եկեղեցականութիւն, դատաւորութիւն, և զինուորութիւն։ Բժիշկը հիւանդութիւննիս կառողջացնէ, վճռաբանը իրաւունքնիս կպաշտպանէ։ վարժապետը մեզ կկրթէ։ եկեղեցականը՝ հաւատոյ

դիտելիքները կսովրեցնեն։ Աստուածային պաշտամունքը կիմաստարեն, դասատուն իրաւունք ունենալիս կամ չունենալիս կվճռէ։ Գինուորը հասարակաց ապահովութեան համար կհսկէ։ Եւ որովհետեւ ասոնց ամենն ալ այլոց օգտին համար կաշխատին, ուստի արդարութիւնն ալ կպահանջէ՝ որ անոնց ալ աշխատութեան փոխարինութիւն մը ըլլայ, զոր պահանջելու իրաւունք ունին և հասարակութիւնն ալ վճարելու պարտական ենթիւն։

ԻԸ

ԱՆՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃՈՒՇՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչու ասիկա մարդ ալ հարուստ չէ։

Անոր համար՝ որ ամէն մարդ ուժով, խելքով, ճարպիկութիւնէ, և չափով հաւասար չէ։ Օրինակի համար՝ այն մըշակը՝ որ արտը պատշաճը ընելու շատ կաշխատի, այն արուեստաւորը՝ որ իւր ձեռագործը գեղեցիկ և դիմացկուն ը-

լաւ կ՚ուղեի. այն վարձուորը՝ որ շատ կ՚ուզէ, և այն վաճառականը՝ որ իւր առուտուրին մէջ յաջողակ, ժիր և խոհեմ է, շատ կ՚ախտակի, և հարուստ կ՚ելլայ. իսկ անխելքը, ակարը, և անհոգ ծոյլը աղքատ կ՚մնայ։

Զքաւորը հարուստին ինչքը գողնալու իրաւունք ունի՞։

Թէպէտ մարդիկ բնութենէն հաւասար են, սակայն մէկը միւսին ունեցած յաջողակութենէ իրաւունք չունի։ Ըսենք թէ քանի մը տարի ծուլերը լաչախտաւ ժողուելու էրան. մէկը պատահար հարիւր, միւսը վաթսուն, երրորդը հազիւ թէ քանի մը հատ, և դուածն ալ կորսուած ըլլալով, մէկ հատ՚մ՚ալ չունի։ Արդ՝այս չունեցողը՝ թէպէտ կարօտեալ ալ՝ որ իրեն ալ տան, բայց չընտրէ առնել սակաւ. և լաչախտաւորները ժողվին կ՚ելլայ, և շատ ունեցողը ուզէ կը ծախէ, ուզէ կ՚ուտէ, և ուզէ նէ՝ կրնայ բարեկամի ընծայ տալ։ Ասոր թէ՞ չունեցողն ըսէ "դուն հարիւր լաչախտաւ ունիս, ես հատ մը ալ չունիմ, երբ

յիսունը ինձի տո՛ւր՝ որ հաւասար ըլ-
լանք» : Կրնայ դիմացինը պատասխանել ,
« ինչո՞ւ տամ , ես ալ քեզի հաւասար եմ
ուրեմն ես ալ քեզի պէս վաստկած կն-
ճի պահելու իրաւունք ունիմ» , և լաճն
ալ իրաւ է :

Առակին խնդիրը ի՞նչ է :

Առակը կցոյնէ՝ թէ մարդիկ թէպէտ
բնութիւնէն հաւասար են՝ բայց ճոխու-
թիւնէն հաւասար չեն , և թէ ունեցողը
կրնայ իր ունեցածը ծախել , ընծայ տալ
կամ թողուլ իր ժառանգներուն :

ԻԹ

ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վաստակ ընելու համար ի՞նչ ձեւ բռնե-
նելու է :

Վաստակ ընելու համար ալ չափա-
ւորութիւն պիտի բանեցնենք , պիտի
նայինք՝ որ օրինաւոր ճամբով ըլլայ՝ և
ոչ թէ ցած կամ պատուոյ սրտաո բերող
կերպարքով : Նոյնպէս պէտք չէ որ շա-

ման բաղձանք. վասն զի քան առածին՝ «ոչսակ բաղձանքիս չառնայ, այնչափ ալ ցաւերնիս կշռանայ»: Բաւական է՝ որ մեզ՝ և մեր ընտանիքը պահելու չափ ունենանք. թէ որ սակէց աւելցաւ՝ շատ սակ կրնամք անով ուրիշներ ալ օգնել. բայց չափաղանցը կվնասէ, որմէհետև Թէպէտ «Հարստութիւնք սակէ ծառայներ են, բայց կրնան շատ խշխող ալ ըլլալ:»

Վասիլածնին ի՞նչպէս պիտի դրծածնէ:

Կըսէ առաքը. «Ճարտարութեամբ վասիլածդ՝ խնայութեամբ պահէ, վասն զի ամէնէն մեծ վաստակը խնայութիւն է»: Ա.ղքատութիւնը երկու բանէ կվախնայ. որ են աշխատութիւն ու խնայութիւնը. և երկուքը մէկէն աղքատին վրայ տեսնուած չեն: Ուրիշն պէտք է որ մեր տալանին չափ երկնցնեմք ոտքերնիս: Թէ որ մեռած աեղէն չկրնանք հագնիլ, կտաւեղէնն ալ բաւական է. և միշտ պիտի նայինք՝ որ վասիլածնէս առակ մը պակաս ծախք ընենք:

Խնդրել Աստուծմէ որ տայ ինձ ուժ՝ տա-
ռապելու ինձ կամ ձեզ հասնող խա-
ռնակութիւնը, առանց տեր կեր-
դուելու. կամ ձախողութեան հանդիպե-
լու կամ հիւանդնալու կարողութեան
ձէջ կեցնելու Աստուծոյ հարկ կըլլայ ու բա-
ռակարան շինելու. կամ բարեկամի և
ի պրեզնայ օգնելու համար կարգելու ա-
ժախք ընելու տախիմը։ Ան առնէ՝ ո-
վէ տուկ ունիմ՝ նեղութիւն չքաշելով
կիսունատը՝ վէ ինչ ալէկ բան է եղեր
առհաց տուկ ունենալը։ Քայց ասկի
դիտելու բաղձանքէն՝ այն գարշելի մե-
ծութենէն պիտի վախչինք, որ Թող օ-
տարաց օգնելը, իր անձին պէտք եղա-
ծըն ալ կմոռնայ։

Առաքինին վաստկելու եւ ծախք ընելու
կոչուած ինչ ճարքայ կըտնէ։

Առաքինին իւր յոյսը խել-քին եւ
բազկացը վրայ կդնէ, եւ ո՛չ Թէ այլոց
օգնութեան. վաստկածին համեմատ
ծախքերը կարդի կդնէ, պիտէ՝ որ
"մէկու ծախք ընելով՝ ունեցածը ծով ալ
ըլայ՝ կցամքի կհաստի։ Ասոր մասը

ձեռնարկ մըն ալ հաշուի առնել կուգայ. դիտողութիւն մը կլլել եւ անկէց երթալ վատնելու ժամանակ է. հարստութիւնը թեպետ անպատճառ մարդուն չէ, շատոնց իր դարձեր է։

Առաքինութիւն ասելով ինչ կլլենք։

Արժան ու շատ հարուստ բառ, որուն իմաստը չատերը, ընդհանրապէս ամէն մարդ կրնայ ըմբռնել։ Ամէն մարդ կրնայ գիտնալ թէ ինչ է ստութիւն, գողութիւն, սպանութիւն, շռայլութիւն, ագահութիւն, ծուլութիւն, կամ խնդրոյ առարկայ ուրիշ մը։ Ամէն մարդ կրնայ գիտնալ թէ ինչ է ճշմարտութիւն, ազնուութիւն, գործունէութիւն, խնայողութիւն, ուղղամտութիւն եւ այլն։ Ամէն մարդ կրնայ գիտնալ թէ ինչ է առաքինութիւն։

Առաքինութեան ճամբան ինչ է։

Ամէն ոք չունեցող մարդը կինքն ալ, ուրիշն ալ, վտանգի մէջ կձգէ. իր անձին կվնասէ կատարելութեան միջոց-

Ներկեն զրկուած ըլլալով, այլոց կիյնան կարօտութեան համար այլոց բնա ըլ-
լալով, ուսի՝ ամեն մարդ ալ պարտա-
կան է՝ որ արուեստ մը կամ հատարակաց
ծառայելու պաշտօն մը ընտրէ, և բո-
լոր ուշադրութենէն անոր պարապի.
վասն զի կըսէ առակը. «արուեստ ու-
նեցողն է՝ որ տուակ ունի»։ Նաեւ ո՛չ մի-
այն ազգասէր՝ այլ եւ հարուստ՝ ալ պէտք
է՝ որ արհեստ մը սորվի, վասն զի «ու-
ղի վայր երթալն ալ կոյտ դարմել»։ Վեր-
չապէս դատարկապորտութեան պէս անպատ-
ուհետ եւ տաղտկալի մարդ չըլլար։

Աղքատութիւնը պակասութիւն է։

Առանց մարդութեան եղած աղքա-
տութիւնը յանցանք չհետարկեր. մանա-
ւանդ պատուոյ եւ օգնութեան արժա-
նի է։ Ով որ ամեն օր գինովնալու կը
յանդգնի, եւ չդիտեր թէ վաղն ի՞նչ-
պէս պիտի կշտանայ, խենթ է։

Լ

ԱՐԳԵԼՔ ՍԵՊՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այլոց իրաւանց ի՞նչպէս կվնասենք։

Այլոց ունեցածին կվնասեմք ոչ միայն բռնութեամբ կամ խաբեութեամբ յաշխատակելով այլեւ արգելք ըլլալով, որ ուզածնին չընեն, ունեցածնին վար դնելով կամ որ եւ իցէ կերպիւ ձեռնտուութիւն մը կտրելով կամ դործ մը անպատանելով, կամ որ ընելու նպատակաւ ունին արտին ձեռնարկել։

Ուրիշին տունէն տակ դռնեայն ինչ տակ յանցանք է։

Ո՛վ որ ուրիշին տունէն տակ դռնեայը մեղք չսեպեր, մարդասպան սատակիչն ալ ցած է. վասն զի դռնեայը դրեթէ իր կեանքը վտանգի մէջ կդնէ բան մը ձեռք բերելու համար, բայց տակ կայ իր վրայ հաւատարմութիւն ունեցողին ինչքը կգողնայ։

Պատուի գողութիւնն ալ յանցա՞նք է։

Ա. յո՛, թէպէտև ան մարդիկ որ պարտեզները, այգիները կամ արտերը պատուղ դարնալը մեծ յանցանք մը չեն համարիր, բայց որովհետև այն գողացածնին իրենցը չէ. և չեն ուզեր՝ որ ուրիշը իրենցինը գողնայ, ուստի դատապարտութեան արժանի են այս տեսակ մեղքերուն ալ որովհետև անոնք ալ գողնալ՝ անշնորհք եւ պժգալի են.

Գուռծ բաներնիս որո՞յ է.

Կորսուած բանը գտնելով՝ մերը չըլլար, և սորա համար պարտական եմք տիրոջը դարձունել վասն զի երէ մեզ բան մը կորսնցուցանեն, կիմանա՛քիմ՝ որ գտողը բերէ մեզի տայ: Կորսնցուցողին ցաւը մտքերնիս բերելով հարց ու փորձ պիտի ընենք՝ թէ տէրն ո՛վ է, և գտածնիս իրեն յանձնելով՝ անոր կըսդուխեան խնդակից ըլլամք, և պիտի ուրախանամք՝ որ այս առթիւ բարեկամ մ՚ալ վաստկեցանք:

Հապա թէ որ գտածնիս ոչինչ բան ըլլայ.

Գտածնիս արչափ ոչինչ բան ալ ըլլայ՝ պէտք է՝ որ տէրը փնտռենք, վասն

զի կարելի է՝ որ ինքն ալ կարօտ մեկին
ըլլայ, ինչպէս որ պատահած ալ է. զոր
օրինակ՝ տղան մեկը հինգ մը գաւաւ,
և միւսը վրան՝ որ պինտ առաջ դէմ
գլուխ աղքատին տայ. Քայց երբ տուն
գնայ, մայրը իրեն ապտակէ՝ որ ելլայ
տէրը վնասէ. տղան հնազանդելով դար-
ձաւնայն տեղը՝ և տեսաւ՝ որ պզտիկ աղ-
ջիկ մը նստեր կուլայ. սրտմտեաւ ինքն
էր կոխտեր այն հինդնոյը, ան ալ իր
մօրը բոլոր ունեցածը, զոր իրեն տուած
էր հաց գնելու համար՝ որ տնով հացա-
թան մ'երթայ:

Ուրեմն մորը չեղած բանին ձեռք պատ-
նելու չենք:

Ամենեւին ձեռք երկնցունելու չենք
թէ մը դերձանէն մինչեւ գրիչը եւ գըր-
դասերն ալ առնելու: Արքունի նաւա-
բան եղող բոլոր պատժատուր գործերը
պինտ առաջ պղտի՛ բանէ սկսած են,
որոնք մարդ ու դէշ առնուն երթալու ա-
մօթն ալ չունենայան, որ այդպէսին դէշ բա-
ձանք մը կրնար խոսիանալ:

Լ Ա

ԻՐԱԻՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏՔ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ազատութեան իրաւունքն ինչ բանէ կ'ծագի։

Ազատութեան իրաւունքը՝ կ'ծագի այն պարտականութենէն, որով ամեն մարդ ազատ պիտի ըլլայ իւր անձին պահպանութեան ու կատարելութեան օգտակար բանն ընելու։ Բայց աղէկ պիտի իմանանք՝ որ "ազատութիւնը՝" ամեն խելքերնիս՝ ինչածն ընելու և ընելու կարողութիւն ըսել չէ, այլ մանաւանդ այն բանն ընել, որ պարտք է, այնպէս որ ուրիշ մէկը կարող չըլլայ կարողութիւններս իրենց վախճանին հասնելէն արգիլելու, վասն զի ոչ ոք կրնայ մեր դործոյ արդիլք ըլլալ՝ երբ որ ըրածնիս հաստատութեան միտս չ'ունի

Մեզ չարի տակ դնողն ո՞վ է։

Տգիտութեան առեն՝ քանի որ մեր օգուտն ու վնասն չենք դիտեր, ծնողքնիս և վարժապետնիս մեզի խրատ կուտան, թէ ո՛ր բանն ընելու է, ու ո՛ր բա-

նէ եւս կենալու է. բայց երբ մեծնանք բաղձանքնիս, կիրքնիս, շահերնիս, և տգիտութիւննիս մեզ կդրդռեն դէշ շուքիւն ընելու և այլոց վնասելու։ Այս պակասութեանց մէջ չդտնուելու համար օրէնքներ դրուած են, որ մեզ հրամայեն կամ արգիլեն թէ՝ ո՛ր բանն ընելու է, և ո՛րն է չընելու, եւ եթէ օրինազանցութիւն ընեինք, բռնութեամբ մեզ կդրպաեն, ու կպատժեն ալ։

Օրէնքն ազատութեան չի՞ դիմեր։

Օրէնքն ազատութեան ո՛չ միայն չըվնասեր մանաւանդ թէ կապահովցնէ ալ, օրինակի համար, ըսենք՝ որ ես ամեն ուզածս ընելու կարող ըլլայի, եւ նոյն կարողութիւնն ունենային ուրիշներն ալ, այն ատեն անոնց անսանձ վարքը իմ ազատութիւնս խափանելու վրայ միշտ կրնայ եւ պաշտպանութիւն ընելու եւսեւէ պիտի ըլլայինք։ Ուրեմն երբոր օրէնքը այս կամ այն բանն ընելէ մեզ կարգիլէ, մեր ազատութիւնը կապահովէ, չէ թէ կվնասէ։

Ե՞րբ ուրիշին ազատութեան կդպչիմք։

Ա. Լոյց ազատութեան կրպչիմբ՝ երբ զերեսն տախտիմբ՝ որ մերս ուզածուն պէս դարձեն, մեր ուզածուն պէս խորհին, երբ երեսնց աշխատասիրութեան փոխարէն անոնց վրայ ծիծաղիմբ, երբ անոնց կոչմանն արդիւք ըլլամբ, երբ չարամտութեամբ անոնց դարձքերը վարկաբեկեմբ, և անոնց անմեղ դարձքերը ձգտասակար սեպելով կխափանեմբ։

Անձնական ազատութեան ի՞նչ կվնասեմբ։

Անձնական ազատութեան կվնասեմբ՝ երբ առանց լուռ մտածելու ժամանակ մը յանձնառու կըլլամբ, երբ վիճակ մը չեն ք ճարեր՝ որ լաւ կարի ուրիշէն անկախ ըլլան ք, երբ պարտք ընելով ուրիշին իշխանութեան տակ կինանք, կամ անիրաւ դարձք ի ձեռ ք զարնելով ուրիշը կտխրեցն ք՝ որ մեզ զսպէ։ Ազատութեան գնաստակար բաներն սանք են։ Ուրեմն ճշդիւ ազատ ըլլալու միակ միջոցը՝ առաքինի և բարեվարք ըլլալն է. վասն զի միայն առաքինութիւնը մեզ կտմբերցունէ՝ առանց չարչին վախնալու, և չհնազանդելու

բռնաւորաց՝ այսինքն կրէց եւ մըտա-
թևանց։

ԼԲ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏՔ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչ է պաշտպանութեան իրաւունքը։

Իրաւունք պաշտպանութեան կըսուի այն ազատութիւնն իս, որով ունեցած նիս կպաշտպանելմ անոնց դէմ՝ որ ա-
նոնց ջնաջել կսպառնան՝ կամ իրօք ալ կվնասեն։ Ոեւէիս կարող է ամեն մարդ
իր կեանքը, ազատութիւնը, պատիւը,
ինչքը, բնաւանիքը, և ընկերութիւնը
պաշտպանել։

Պաշտպանութեան առաջին միջոցո՞ւն է։

Զգուշութիւնը՝ այսինքն ջնասակար առիթներէն վախչիլն է. վասն զի վտա-
ձանքն հասնելէն վերջը շատ անգամ
առանց տուգանքի ազատում չըլլար,
որ օրինակի թէ որ անատուն մը մեզ ջնա-
ա՛ե, թէպէտ կրնամք ինքզինքնիս որ և
ելե կերպիւ պաշտպանել, մինչև զինքը

մեռցուներով ալ. իսկ թէ մարդ ըլլայ ջնասողը՝ կրնամք մուց և մարմնոյ ա֊ռեն կարողութիւններն ալ գործածել, որչափ որ մեր ապահովութեան համար հարկաւոր է։ Բայց երբ վրանիս յարձակող գողը՝ կռուելով ուրիշը օգնութեան կանչելով կրնանք փախցունել, ու զար֊նեն՝ սպաննել քնէ, յանցաւոր կըլլամք։

Բարկութիւնը պաշտպանութեան օգուտ ունի՞։

Բարկանալը ոչ միայն երբեմն ջնասուն օգուտ չունի, այլ շատ անգամ վնաս ալ կբերէ։ Կամ գործով և կամ անիրաւ խօսք մը բերաննուս հանելով, մանաւանդ որ չարի չար հատուցանելը մեղք ալ ըլլա֊լով՝ ամենէն աղէկ վերժանդրութիւնը՝ ներելն է։

Ներողամիտ մարդու մը օրինակ տուր։

Տիգրան Պետրոսէն նախատինք կրե֊լով ոչ միայն ներեց՝ այլ բարերարութիւն ալ ընելով՝ կըսէր. «Հիմայ ճարը գտայ. քանի որ վերժանդրութիւն կմտածէի, միշտ նոր չարիք մը կվախէի դիշերը քունս չէր տանէր, ցորեկն ալ գործածութիւն

կարդայ։ Հաշտուելէս ետքը միս ամէն մարդ առաքինի և բարեկիրթ մէկը պիտ։ Պետրա ինձի այնպիսի չարիք մը հրատ, որ կրնար ըսել՝ թէ որ ես դինքը նուէնդրդուէի՝ վերջապէս՝ հասկցած իր պակասութիւնը, եւս ներողութիւն խնդրեց՝ ու բարեկամ եղանք »։

Վնասուին պարտքն ինչ է։

Որչափ ձգտողը պարտասը՝ էդէ՝ մը վճարել, անկրաւութեամբ առած տէրտէրը դարձնել. նախատանոց վերադարձնել. և առած դժբախտութիւնը ուղիղ վերցնել։ Վնաս կրողն ալ պէտք չէ որ ուժին վատահի. բռնութեան բան չտրտղուի։ Ինչպէս որ մէկ կտրած մնակ մը բարկանալով ծեծելով չնարտղուի, հապա կտորները՝ մէկմէկու քով բերելով՝ ու տանձելով։ Այսպէս ալ որ անիրաւ դործ մը դէմ դործով վրէժ առնել կուզէ՝ ինքան աւելի կմեծցունէ։ Ուստի երբոր առանց անիրաւութիւն մը կրելնը՝ մէկէն, չանք պիտի ընենք իրաւունքնիս երեն հասկցունել, և կարելի է որ խօսքով ալ իրաւանո

ՀԱՐԱՆՔ • ՍԱԿԱՅՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԱՄԵՆ ՓՈԱ-
ԽԵՐՆԻԿ ՈՒԺՈՎ՝ ԽՕՍՔԵՂՆԻԿ ՈՆՈՂՀ ԸՆ
ԼԱԼՈՒ Է։

Հապա թէ որ խօսքով չկրցաւ իրաւա-
խոհ ըլլալ։

Սկի ասկէ դատաւորին երթալու է, որ յաւակապէս իրաւունք որոշելու և վճռելու համար հաստատուած է։ Բայց ասիկայ այնպիսի զօրեղ դէղ մը պիտի հասնիմ՝ որ միայն յուսահատութեան առեն կ'ունայ դործածուիլ։ Վասն զի դատաստանի երթալն երկու կողմին ալ վնասակար է. և շատ անդամ դատը վաստկողն անդամ մեծամեծ ծախքեր ընելէն վերջը՝ ձեռքը բան մը չանցնիր։ Ուրեմն լաւ է՝ որ մեր ջնաումն իրաւա-խոհ ըլլանք, քան դատաւորին շահա-էթա վճռուն վստահելով դատն անոր ձեռնք։

ԺԱ. Օրինակով բացատրէ ըսածդ։

Երկու ձկնորս ասոնք մը դատեն, և միջերնին չկրնալով բաժնել, իրարու խիստ ծանր խօսքեր ըսելէն վերջը դատաւորին դէմ ելան։ Դատաւորը ասոնց

բէն առաւ ձեռքերնէն, ծանրութեամբ
մը բացաւ, միսը կերաւ, և կեղևին մէ-
կը՝ մէկուն տուաւ, միւսն ալ մէկալին։
Առակը մեզի հասնելու չենք, որ թե-
րևս աւելի ծախք ընելէ և մոռնաք
ազատ ձևանք։ Վերջապէս՝ եթէ կու-
զենք՝ որ այլք մեր իրաւունքն յարգեն,
աստ առնենէն լաւագոյն միջոցն այն է՝
որ մենք ուրիշին իրաւունքն յարգենք։

ԼԳ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏՔ ՃՇՄԱՐՏԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

Ո՞նչ է ճշմարտախօսութիւնը եւ սուտախօսութիւնը։

Ճշմարտախօսութիւնը՝ մեր լեզուին և շարժմանց մեր մտաց հետ միաբանելն է, այսինքն մեր մտաց ճանչցածը կամ հասկցածը ճշդիւ ուրիշին պատճառն է. իսկ սուտխօսութիւնը՝ այլոց մեր գիտցածին հակառակն հասկցունելն է։ Եւ որովհետև իրաւունք ունինք հանդիսաւ ապրելու և կատարելութեան հասնելու, ու-

ան իրաւունք ունին ճշմարտութիւնը ճանչնալու, և պարտականութիւն՝ զանի կայ խօսելու։ Այս կերպով մեզի կըսանամք այն դրէտը՝ թէ "Սատանն անկեղծ և խօսքին հաւատարիմ է"։

Սատանան ինչո՞ւ է։

Եթէ մարդիկ այս կերպ մտածէին, և ուրիշ կերպ հասկնային, թէ որ "այո" "ոչ" ի վոխէին, և խոստումնքնին չպահէին, այնպէս մէջ կենցաղաւարութիւնը դժուար կըլլար, սոյնպէս ան մը չէր հասկցուեր. մեզի մեկնութիւնը տար չէր ըլլար. և կրկին՝ որ խօսելը պարտականալի գործ է, զոր Սատան մարդուս տուած է մեկմեկու հետ միարան ապրելու, վուճ՝ մանաւանդ վնասակար բան մը կըլլար։ Ուրեմն պարտական եմք՝ բնաւ սուտ չխօսիլ, և ապրիլ իմաստ ցուցնող վարպետ խօսքերով, կամ եղածին հակառակը ցցնող գործքերով ճշմարտութիւնը չծածկել։

Սոսկալին վայ ինչ պատուէրն կը տեսնուի։

Սոսկալին վայ չար գիտաւորու-

թիւն մը կամ ծածուկ մտածութիւն մը կը նշմարէ, որ կամչնայ յայտնուիլ։ Թէ՛ պէտ կըսուի թէ «աստիճանը վախճանին վահանն է» սակայն շուտ կ'յայտնուի. վասն զի «աստիճան ոտքը կարճ է», և այն առեն տես՝ թէ ո՞րչափ պիտի ամչնայ աստիճանը։

Թերթիւ աստն ալ վնաս ունի։

Ամենափոքրիկ աստն ալ մեծ վնաս ունի. ուստի «այս ինչ աստը թերթիւ է. արիշին չվնասելէն՝ ի զատ թէ մեզ և ուրիշին չվնասելէն ալ օգուտ ունի» ըսելը պատկառելի է։ Վասն զի աստիճանն այսպէս ստոյգ չար է, և անկէց ծագելիք բանին անստոյգ. թող որ թերթիւ աստիճան մը մեծամեծ աստերու ալ դուռ կրանայ. և ինչպէս աստաքարը կըսէ. պէտք չէ՝ որ «չարն ընենք, որ բարին գայ»։ Ըսենք՝ թէ աստ մը խօսելեալ պիտի ըսենք կարծելով. ուրիշներն ալ կրնային ուրիշ բաներ բարի կարծելով ուրիշ աստիճաններ օրինաւոր համարել։ Ահա այսպէս վատահութիւնը պակասելով ընկերութեան հիմունքն ալ կվտակուի։

Միայն խօսքո՛վ առաքինի կըլայ։

Առաքինութիւնը առակ խօսելով չըլլար, այլ և զգայմամբ ալ երբ որ մարդ նուա՛ն մէջ չերթայը ընտրկեանները կձևացունեմք. զորինակ կեղծաւորը բարեպաշտ կը ձևանայ՝ ու ամբարիշտ մէկն է. խարեբան առաքինութիւն կկեղծէ. բայց զանիկայ խանդարելու կաշխատի. շողոքորթը բարեկամութիւն կցոյնէ, և ծուռթիւննիս ալ կզովէ. Առաւած պահէ՛ շողոքորթէն. «վայրենի գազանաց մէջ ամենէն վտանգաւորը՝ չարախօսն է, բնաւանեաց մէջ ալ շողոքորթը»։

ԼԴ

ԽՈՀԵՄՈՒԹԻՒՆ

Ամեն գիտցածնիս պրուցելու պարտք ունի՞նք

Ո՛չ. անկեղծութիւնը մեզ չպարտաւորեր ամեն բան պրուցելու. զի լսաց առածին «Ամեն ճշմարիտ պտոյց, չէ ըսած ճարիտ պտոյց»։

կեղծե՞լը ներելի՛ է՝ թէ չդիտնալու դալը։

Զեղածն եղածի պէս զուրցելը «կեղծել»է. եղածը չդիտնալու դալը՝ «լռել» է. ուստի ամենևին ներելի չէ կեղծելը. բայց լռելը ըստ տեղւոյն պարտք և մարդասիրութիւն է. զրօրինակ մէկուն չիլ կամ տղեղ ըլլալը երեսը տալ՝ ճշմարտասիրութիւն չէ, կոպտութիւն է։ Մէկ հատիկ զաւկի մը սպաննուիլը՝ մօրն իմաց տալ՝ անոր մահուան պատճառ ըլլալ է. Օգտակար գործիքը ձեռք զարնելդ դրացւոյդ իմացնելը խելք չէ, չըլայ՝ թէ վատկելիդ ինք չահի, ու դուն զրկուիս. Ըսել է՝ որ ճշմարտասիրութեան հետ միշտ խոհեմութիւն բանեցնելու է։

Ի՞նչ է խոհեմութիւնը։

Խօսքի մէջ բանեցուցնելիք խոհեմութիւնն այն է՝ որ մեր և մեր եղբարց օգտին ձգտող և ընդհանուր ընկերութեան օգուտ չընող բանը կրնանք զգրօրինակ դրացւոյդ չունը կատղած ըլլալը ծառայեն դող ըլլալը, բան ծախելին գինդ գինդը խաբելը, գէշ մարդու մը՝

եւ զաւկնեղը դէմէ հանելը՝ երբոր գիտես, խոհեմութիւնը կպահանջէ՝ որ իմայ տաս։ Աւելի ճշմարտախօս ըլլալու է երբ դատաստանի մէջ վկայութեան կանչուին։ Անիծեալ է այն մարդը՝ որ անմեղը կամբաստանէ. և վայ այն դատաւորին՝ որ չարադործն ազատ կթողու. վասն զի վրէժն ընելու համար չարութեանց ինք պարտական կըլլայ։

Ա.յլոց պակասութիւնը երեսան հանելո՞ւ է։

Ճշմարտախօս երեւնալու համար՝ պէտք չէ որ այլոց պակասութիւնն յայտնեմ, տգիտութիւն մնայ, զի բամբասանք է։ Ձերմը՝ երբոր պէտք ատեն մերով անմիտանալու է, և կուխս հաներելը չարախօսութիւն և ղրպարտութիւն է. ուստի այսպիսի մարդիկ ընկերութեան ալ ժանտախտ մի են։ Գանի որ ինչ հետեւանք ունենալը չեն գտած երբ թէթեւ խօսք մ՚անդամ բերնէ վախցնելը ներելի չէ։ Ա.ինչպէս երեսն դէմէն քար դարձնելու կնամանի, որ չդիտցուի, թէ ո՞ր կանկ պիտի առնէ։ "Շատ խօսողը շատ կզձայ"։

ուրիշն լուսինը ոչխ քան է :

Այո՛, և լուսին տալու համար հրեշտին ալ ընելու են. վասն զի "ով որ լսել գիտէ՝ շատ գիտէ" . և ինչ պէս առակը կըսէ, "ով որ հանդիսատ և խաղալ տալու կուզէ, թող սեռնայ, լսէ, ու լսէ" : Ո՛րչափ կասկածելի են միշտ նոր բաներ պատմողները, որ այսոց ըսածը թողած կդիտեն, նամակները կբանան, թղթեր կկարդան, ու մէկուն մէկալին կերթան կպատմեն. Աստուած պահէ մեզ այսպիսի մարդոցմէ .

Ծածուկ խորհուրդ մը կրնա՞նք դուրս հանել :

Ամենևին : երբ որ մէկը իւր մէկ ծածուկ խորհուրդը մեզի յայտնել վըստահեցաւ, բնաւ մարդու պիտի չըսենք բայց երբ դէպքածն անանկ բերէ՝ որ մեր ընկերոջ պատիւը կաւելցունէ, և առաքինութեան օգտակար կըլլայ՝ կըրնամք այն ատեն առանց մարդկային ակնածութեան պէտք եղածը խօսիլ : "Իրաւունքը՝ միշտ իրաւունք ունենալուն վրայ կվայտայ" : Այս բանիս մեզի ան-

սուտ օրինակ են առաքեալք և մարգարէք, որոնք Թէպէտ դիտէին որ զիրենք պիտի մեռցունեն, բայց ճշմարտութիւն քարոզելէ չէին դադրեր։

ԼԵ

ԴԱՇՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ է դաշնադրութիւնը։

Այսինչ կամ այնինչ պայմանաւ դուրծ մը ընելու կամ բան մը տալու համար բանիւ կամ գրով տուած խոստումնքնիս «Դաշինք» կըսուի։ Դաշանց և խոստմանց հիմը ճշմարտախօսութիւնն է։

Ի՞նչ է խոստումնքը, եւ ի՞նչ է պայմանը։

Խոստումնքն է բանիւ կամ գրով յայտնել՝ Թէ այս ինչ բանը պիտի ընեմ, կամ տամ։ Իսկ Թէութիւն կամ պայման կըսուի այն հանգամանքը՝ որուն վրայ դաշինքը կհաստատուի։

Քանի՛ կերպ կըլայ խոստումնքը։

Երկու • վոխադարձ անվոխադարձ։ Անվոխադարձ խոստումը պարզևատրութիւն կըսուի • ինչպէս մէկու մը ժամացոյց տալ խոստանալ։ Իսկ վոխադարձը շատ ճոխերը ունի • որք են վոխանակութիւն, վոխատուութիւն, վարձատրութիւն, վաճառուրդի, շահ դրամոց, դրաւականութիւն, երաշխաւորութիւն և թոշակ։

Ի՞նչ է վոխանակութիւնը։

Առածնուս դէմ ուրիշ բան մը վճարելը կըսուի վոխանակութիւն • որ օրինակ, ես քեզի տրցակ մը թուղթ կուտամ, թէ որ ինձի զմեղմն մը տաս։

Ի՞նչ է վարձատրութիւնը։

Վարձատրութիւն կըսուի մեր ուրուն ընդ մէկ բանն ուրիշին տալ առժամանակեայ կերպով՝ անկէց շահ մը առնելու պայմանաւ • զորօրինակ վարուցան ընելու արտ, նաւելու տուն, հեծնելու ձի, նաւակ, եայլն, այս պայմանաւ՝ որ տարին՝ կամ ամիսը, կամ օրը այսչափ կամ այնչափ բան առնուի։

Ի՞նչ է վաճառումը։

Երբ տուած բաներնուս դէմ ըստ ատկ առնեն՝ վաճառում կըսուի. զրօսինակ, կամաւանամ որ քեզի երկու կանդուն չուխայ տամ, թէ որ դուն ալին՝ ձի կանդունին քսան և հինգ դահեկան տաս։

Ի՞նչ է փոխառութիւնը։

Տրուած բանը նորէն ետ առնելու պայմանաւ ընծայ նէ՝ կըսուի փոխ, փոխառութիւն, զրօսինակ, դիր ք՝ ինձ համակատաւ քեզի՝ որ կարգալէն ետքը դուն ալ ինձ դարձնես։

Ի՞նչէ՞ գրաւականը։

Տուած առակէն՝ ի գաւ՝ առնուած քիչ շատ վարձքը գրաւական կըսուի։ Եահը՝ իրաւացի՞է՝ երբ որ առնողը վաճառակ ընելու՝ կամ իւր հաճոյից հանելու առած ըլլայ։ առնողն ալ յարմարութիւն չունենայ այն առակը ուրիշ բանի գործածելու։ Իսկ՝ երբ առուողն այս առակին չահուն կարօտ չէ, և առնողն ալ ազատ

և կատօա մեկն է, անկատարութիւն է չահը։

Ինչ է դրաւը։

Երբ որ չահով կամ վոխ տրուած տալին առնելու վստահութիւն չունե՞ նալով՝ դէմը բան մը կառնենք, և թէ յաւուած ը ունի, տէրութեան արձանագրին մէջ նշանակել տալով՝ տակնուս դէմ կատուած ը մը վար դնենք, դրաւ ըսուի։

Ինչ է երաշխաւորութիւնը։

Յատկին պարտքը վճարելու խոստումն ը՝ երաշխաւորութիւն կըսուի. զոր օրինակ երբ որ տակ առնողը վճարելու կարողութիւն ունենալուն, կամ՝ խաբերայութիւն չընելուն վրայ, տուողը վստահ չըլլալով ուրիշ մեկը մէջ կմտնէ, և վճարել կխոստանայ՝ եթէ առնողը չըկրնայ վճարել, և կամ խարէ։

Ինչ է թոշակը։

Ծառայութեանը մը վոխարէն տըրուած վարձը թո՞ւակ կամ ռոճիկ կըսուի. զորօրինակ վարժապետայ տնտակատն ռո-

ճիկ կուտանք, որպէս զի մեղի բրած այն ամենամեծ բարեաց փոխարինութիւն մ՚ընայ։ Պաշտօնակալք, զօրականք, թոշակ կառնեն հատուցեալ բանն և անդորրութեան ծառայելով։

ԼԶ

ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ Ի ԽՈՍՏՄՈՒՆՍ

Խոստմանց մէջ հաւատարմութիւնն ի՞նչ է։

Երբ որ ուրուած խոստումնքնիս կատարեցնք, և ըրած դաշինքնիս պահեմք, «հաւատարմութիւն» ըսածնիս ալ այս է. զրօսինակ ըսեմք թէ դատնկերթել խնձոր մը առի, խոստանալով՝ որ նուա մը տաս. երթ խոստումնքդ կատարեցնիր՝ հաւատարիմ ես. տալս թէ ոչ՝ խարեբայ։ Ուսոի ամէն մարդ պարտական է պահել կուց ինքզինքը բոլորու մէջ անդամ հաւատարիմ ըլլալու վարժեցնել ինք զինքը. տալս թէ ոչ՝ շատ դէշ հետեւանքներ կըլլան յառաջ գալ։

Ի՞նչ են այդ դէշ հետեւանքները։

Անհաւատարմութեան առաջին վնասը այս է՝ որ անգամ մ՚ալ ընկերդ վստահութիւն չունենար քեզի բարեարութիւն մը ընելու։ Երկրորդ՝ կերպարանքի մէջ խաբեբայի անուն կունենաս. և այս վատ անունը վրադ ծնալով՝ խիստ օգտակար պէտքի համար՚ալ մէկուն չես կրնար դիմել։ Երրորդ՝ այսօր որ խնձորի մը համար՝ ուրիշը խաբել բանի տեղ չես դներ՝ կարելի է որ վաղը ոսկւոյ մը համար ալ նենգութիւն ընես. և այսպէս քիչ քիչ անգամ սրի կայ մը ըլլաս. վասն զի բան առածին «ամեն բան քայլ առ քայլ առաջ կերթայ» ։ Զորրորդ՝ որովհետև ամեն մեղք իւր պատիժն ունի, առաքինութեան՝ պատիժն ալ սա է՝ որ երբէք ճշմարիտ ալ խօսի, լսածին չեն հաւատար* ։

Անխոհեմարար խոստումդ ալ պահելու համբ ։

Այո՛, անխոհեմարար կամ ձրի կատարելու խոստումդ քնիս ալ տեղը տա-

---

*Օրինակ ըսայ Եգերտի առակը՝ զոր կը-պատմէ առաքօս հռետին վրայով ։

հնարս պատրաստի երեք, չէ նէ առանց
երես կամաց. զերծինակ բարեկամի մը
ձէ որ դիւրք կամ պատիր խոստացանք՝
պէտք է կատարեն. Գործ մը ի կա-
տարել խոտք առնուն, հարկ է որ զե-
րեխ հանեն. վասն զի գործը յանձ-
նառած ժամանակ թէպէտ ազատ էինք
հրաժարիլ, բայց յանձնառու եղածին
համար պատրաստութիւն ընք կատարել։

Թէ ար դաշնադրութիւնը օրինաւոր չեղաւ,
ինչ կրնար խոստումնիս չեղոնել։

Ո՛չ. անգամ մը մեր ազատ կամօք
դաշինքն հաստատեցինք վերջը, կեր-
պին մէջ պակասութիւն խոհեմութեան դա-
շինքն ազերը անհաստատութիւն ու
տկարութիւն է. Զորօրինակ դաշնա-
գրին թուղթը թէև՝ ոչխարի կնքով
կնքուած* չեղայ՝ ու վկայներ ալ չկր-
նան, տկարամարտութեան դէմ է խոս-
տանքը չպահել, վասն զի ատոքնին
տարակուսն միայն խօսքը՝ թուղթ, գիր ու
վկայ է։

---

*Վարդապետի աւանդութիւն վրայ չեղայ։

Խոսումն քնին ալ պահել պէտք չէ։

Խոսումն քնին եթէ բանութեամբ կամ խոթուելով է՝ ազատ ենք չպահել. զի օրինակ Գրիգորը՝ դանակը Յակոբին վին վրայ դնելով՝ խօսք առաւ որ վերջէն երթն քան ոսկի վճարէ. Յակոբը վռանդը անցունելէն վերջը պարտաւոր չէ վճարել։ Բարեկէ խոստացաւ որ հօրը անուն կէն առակ գոլնայ, ու բերէ Կիւրեղին տայ, բայց պարտաւոր չէ այս յանցանքը գործելու Թորոսը Կիրակոսին յիսուն քանդուց ոսկի կվռասոնայ ոսկի ժամայուզի մը համար, վերջը կտեսնէ որ ժամացոյցը գուա ոսկի չէ միայն ոսկեզօծ է, կընայ ժամացոյցը հատ, ու իր տուած սուակը պահանջել։

Կուտ պատճառն ինչ է։

Ինչպէս որ շատ անգամ ալ ինձ ձով տեսնուած է, կուլը գաշինքն ալէկ չպահելէ կպատճառի. ուստի ով կուլէ ապառնալ կուզէ, երած խոստման ալէկ ուշադիր ըլլալու է, հանգամանքները ու պայմանները ալ պարզ ու պարզ ըլլալու են, մանաւանդ չհանելով այն ա-

ուածը թէ «որոշ պայմանք, սիրելի բա-
րեկամը»։ »

ԼԷ

ԵՐԴՈՒՄՆ

Ի՞նչ է երդումն։

Երդումն է Աստուած վկայ կան-
չել մեր ըսածին կամ խոստացածին ճըշ-
մարտութեան. և ըլլէ ըսածնիս սուտ
ելլայ, կամ խոստմունքնիս չպահենք,
ինքը մեզ պատժէ։ Երդումը՝ մարդիկ
սուտ խոստմանց վրայ հաստատուն պա-
հելու համար սահմանուած է. ուստի
կարելի է երդնուլ կամ մեր խօսքին ճըշ-
մարիտ ըլլալուն՝ կամ այս ինչ կամ այն
ինչ բանը կատարելու համար։

Երդումն ալէկ բան է։

Ո՛չ. որչափ որ կարելի պարտաւոյն
մէջ կարելի է երդնուլ. սակայն միշտ
զգոյշ կենալու է՝ որ ոչինչ բանի համար
երդում ընելու չսովրինք. վասն զի եր-
դումնցուն ինք կխոտոռվանի Թէ իւր

պարտք խօսքն արժէք չունի • իսկ առաքինի եւ պատուաւոր մարդուն միայն «այո՛» կամ «ո՛չ» ըսելն ալ բաւական է բանը հաստատելու : Ուստի երբ մեծ գործ մը հաստատել ուզես՝ պէտք է, առաջ ալէկ ախոռ մտածեն թէ ինչ բան կխոստանամ, ու ետքը աչքերնիս դէպ՝ ի երկինք վերցուցնելով ախոռ յիշեն թէ ո՛վ է Աստուած : Աստուած՝ որ թէ ինքը վրէժխնդիր կանչեն կըլսէ, եւ խոստումնքնիս չպահեն նէ՝ կզիտոյ ու բնաւ չմոռնար :

ԼԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ է քաղաքական ընկերութիւնը :

Քաղաքական ընկերութիւնն է մարդոց այն համախումբ միաբանութեան վիճակը, որ կկազմեն վոխոխակի մէկզմէկու օգնելու, եւ չարիքները խափանելու համար : Ընկերութեան վերաբերեալ մարդն ալ քաղաքացի կըսուի :

Քաղաքական ընկերութեան պատճառն
ի՞նչ է։

Քաղաքական ընկերութեան նախ-
նական պատճառը հատարակաց ապա-
հովութիւնն ու յաջողութիւնն է, եւ ա-
սիկայ ձեռք բերելու համար բնական
եւ բարոյական զօրութիւնները կը-
ծառնեն կառավարութեան ձեռօք. վասն
զի այս զօրութիւնները նոյն վախճանին
ծառայեցնելու համար առաջնորդու-
թիւն կամ վարչութիւն մը պէտք կըլլայ,
որ այն ալ կառավարութիւնը կամ ե-
րութիւնն է։

Ընկերութեան պարտքն ի՞նչ է։

Յայտնի է որ մարդոց մէջ ամէն
ալ կայ պէշն ալ կայ, տկարն ալ զօրա-
ւորն ալ, գիտունն ալ տգէտն ալ, պար-
զամիտն ալ խարդախն ալ։ ուրեմն ըն-
կերութեան պարտքն է կառավարու-
թեան ձեռքով բարիները եւ իմաս-
տունները վարձատրել, չարագործները
պատժել, հարստահարեալները պաշտ-
պանել, գիտութիւնները ծաղկեցնե-
լով խարդախութենց առաջքն առնել,

նայլն։ Ըսել է որ ամեն բան ալ վերջնամբ ձեռք բերել քաղաքական ընկերութեամբ։ մնանաւանդ երբ կառավարութիւնը մեր բարուցն առաջնորդէ, այն առեն ալ ուրիշ զօրաւոր և երջանիկ կեանք։

ԼԹ.

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ջինչ է կառավարութիւնը։

Կառավարութիւնն է այն արժանաւոր և վեհագոյն անձանց միութիւնը՝ որ իրաւունք ունին օրէնք դնել. և նոյն օրինաց պահպանութեանը հսկել։ Ասոնք ամեն կարգադրութիւն վարչութիւն ունի օրէնք, օրինադիր, և օրէնադիր։

Ջինչ են օրէնքն, օրինադիրք, օրէնադիրք։

Օրէնք կըսուին օրինաւոր իշխանութեան հրամանագրած հրամանները, որ ամեն մարդ ու արարած կրնայ ուրիշ բան՝ դէն ընել, և միւսէն աւելի կեանք։ արդէն

ին առևնքն ալ պահպանուին ու կատա-
րելութեան հասնին։ Այն գիր.քը՝ որուն
մէջ գրուած կըլլան այս հրամաններըը
կըսուի օրինադիր.ք կամ մատեան օրէ-
նաց։ Կատարելութեան օրէնք դնելու
կարողութիւնն ալ կըսուի օրինադրական
իշխանութիւն։

Օրինաց գործքն ինչ է։

Օրէնքը՝ օրինադանելին «պատիժ»
կըսեպատնայ՝ որ չհպատակողաց դէմ կը
գործածուի։ որպէս ին ուրիշ առթաւ
ալ չըսինք։ և ուրիշներն ալ վախնան ա-
նոնց նմանելու։ Բայց որպէս ին վար-
չութիւնն ալ քաղաքացւոց պահպանու-
թեան տալէկ հակերտ կարող ըլլայ, պէտք
է՝ որ ոյժ մ'ալ ունենայ, և ատոնք են
զինուորք, բանտեր, և բերդեր։ Ատոնք
կըսուին «բռնադատիչ զօրութիւն»։
և այս զօրութեանց գործադրողք ալ
«կատարիչ, և՝ պատուհաս»։

Կատարիչաց գործն ինչ է։

Երբ օրէնքն ուրի տակ առնուի,
կատարիչաց պարտքն է օրինադանողը
գտնել։ և իմանալ թէ չարութիւնը գոր-

ծած է, չէ նէ տպիտուքեամբ, կամ ուրիշին թելադրուքեամբ, և որոշել՝ թէ ի՛նչ պատժոյ արժանի է։

Գաւառաբար գործն ի՞նչ է։

Երբ երկու հոգւոյ մէջ վէճ բացուի, և երկուքն ալ կարծեն որ իրաւունքն իրենց կողմն է՝ այն ատեն պէտք կըլայ ուրիշ երրորդի մը դիմել, որ ան ալ առանց կրից և կողմնակալութեան քաւ իրաւանց դատէ, և կարող ըլլայ տուած «վճիռը» գործադրել տալու։ Կառավարութեան այս կարողութիւնը կըսուի «դատաստանական»։ Ըրբ «դատաստանութիւն» մէջ կդարձադրէ դատարան ձեռօք։ Պատժոյ վերաբերեալ վճիռը «պատժական» կըսուի։ Իսկ ուրիշ բանի համար երկուքը «քաղաքական»։

Տուրք ասի օրինաւո՛ր է արդեօք։

Այո՛։ կառավարութիւնն այս բաներուն համար ծախք կընէ, և այս ծախքըն ալ հասարակաց օգտին համար երաժ ըլլալով իրաւունք է՝ որ սէրու-

թիւնը հատարակութիւնէն պահանջէ։ Ժողովրդեանն ալ «պարտքն» է իր կառավարութեան համեմատ իրեն ինկած բաժինը վճարել։ Ասիկայ է որ կըսուի «հարկ, մաքս, տուրք, դրամահարկ» և բաժ»։

Խ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԱԶԳԱՅ

Ձի՞նչ է իրաւունք ազգայ։

Կառավարութիւնը ոչ միայն երկրին ներքին խաղաղութեան հոգ կուտի, այլ և զանիկայ արտաքին թշնամիներէն ալ կպաշտպանէ, և ուրիշ պետութեանց հետ դաշինքներ կընէ. ուրեմն ինչ պարտականութիւն որ ունին մատնատուրք իրարու հետ վարուելու, նոյն պարտականութիւնն ունի ազգ մը կամ ժողովուրդ մը ուրիշ ժողովրդեան հետ. այսինքն, իր ազգին հասարակ կամեցածը ուրիշին ընել, և չկամեցածը չընել։ Որ ըսել է պէտք է որ ազգ, բարերար

և դաշինք պահել ընդ Սպարտայ։ Սպարտայ երբեք հետ ունեցած երդումն չի պահեր ու պատճառելիանում է որ կրնայ «երդումդ պղտայ»։ Սյս երդումն չի պահելու համար է որ կառավարութիւնը զեռպան կղրկէ ուրիշ պետութեանց, դաշինք կնքել պատրաստակամ կհրապարակէ կամ կհաշտուի։

Պատերազմն օրինաւո՞ր է։

Պետական հարկ մի է պատերազմը, և այն ատեն միայն օրինաւոր և երբեմն կընայ՝ երբ ծանր վտանգէ մը զգաստանալ կամ առաջքն առնելու հասնար՝ ի գործ կդրուի։ Սյն մարդը՝ որ երբեք անկարող բազձանքը լեցնելու, երբ հիւանդութեան առիթին ընդարձակելու, և՝ արիւնն երդումնքն յաւիտենական համ խափանելու հասնար պատերազմ կը բանայ։ Սնիրա՛ւ է։ Հաշտարար մարդոց արիւնը, այնչափ պղծուց և պղծոց լացը, երկնց ծերութեան նեցուկ եղող զաւակներէ զրկուած ծնողաց արտասուքը՝ այնչափ խղճահարց առնելին այրելէն համ վարուցանելին առնախօս ըն-

ըալէ և հանդատութիւնին կորսուելէն առաջ եկած թշուառութիւնները գրեթէ դառն անէծք մի են աշխարհաւկաւ ի գլուխ։

ԽՍ.

ՏԵՍԱԿՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի՞ կերպ կառավարութիւն կայ։

Չորս կերպ կառավարութիւն կայ. և կըսուին միապետական, հասարակապետական, ազնուապետական և ամբոխավարական։

Ո՞րն է միապետականը։

Միապետական կըսուի այն կառավարութիւնը՝ որուն օրէնք դնելու կառավարելու իշխանութիւնը միայն մէկ մարդոյ ձեռքն է, որ կըսուի, «կայսր, թագաւոր, իշխան, դուքս», և այլն։

Ո՞րն է հասարակապետականը։

Երբ օրէնք դնելոյ կարողութիւնը բոլոր քաղաքացւոց կամ նոցին ընտրած

երեսեխանաց յանձնուած է՝ կըսուի « ամկատրութիւն , կամ ամկատրական հաստատութիւն » ։

Ինչ է ամնուատրութիւնը ։

Երբ այս իշխանութիւնը միայն քահանի մը քաղաքացւոց կամ թէ կարգ մը առանձնաշնորհութիւն ունեցող անձանց վերաբերութեամբ , վանականներու , և կարեւոր տաճարներու , կըսուի « ամնուատրութիւն » ։

Ինչ է առհմանադրականը ։

Այն կառավարութիւնը՝ որ թագաւոր կամ իշխան մը ունենալէ զատ օրէնք դնելու ամեն ժողովուրդը ներկայացնող ժողովոյ մը կարծիքն հարցունէ ու ճանչէ , կըսուի առհմանադրական ։

Խ Ր

ՎԱԽՃԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ

Ո՞ր տեսակ կառավարութիւնն ազէկ է։

Որ և իցէ կառավարութիւն ազէկ կըլլայ՝ եթէ Աստուծոյ օրէնքը կիմացուբէ, որ ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնն է. և իւր վախճանին համեմատ կդարձէ. ապա թէ ոչ՝ դէշ կըլլայ։ Ուրեմն կառավարութեան մը ազէկութիւնն ու դէշութիւնը տեսակին չէ նայիր, այլ իւր վախճանին համեմատ դարձելուն և չդարձելուն։

Կառավարութեանց վախճանն ի՞նչ է։

Որ և իցէ կառավարութեան վախճանը պիտի ըլլայ մարդկային ընկերութիւնը պահպանել և աւելի կատարելութեան հասցնել։ Ուստի կառավարութեան արարքն է հասարակաց բարեկեցութեան հոգ տանել, խելքերնին և մարքերնին բանեցնել իրաւունքն և արդարութիւնը ճանչցուցնել, իրաւքանչիւր քաղաքացի վար-

ժեղնել՝ որ հաստատուց օգտակար բա-
նին վախճին, ճարտար արուեստները
զարգացնելն և լաւ կամի պահպանելն
այն ամեն բաներըը, որ թէպէտ անմիջ
բայց օգուտ մը չունին, և երկիրը՝ և
ներքուստ հանդարտ պահել, և ար-
տաքուստ այլ պետութեանց ակնածելի
ընել:

Հպատակաց պարտքն ինչ է:

Սէր տալը կամ ժողովուրդը՝ որ օ-
րինաւոր վարչութեամբ կիշխուելուն,
առաջին պարտքը՝ Աստուծոյ վախ-
տան է. և երկրորդ՝ սիրել գիտուա-
րութիւնը՝ որ գինքն անդորր կպահէ,
այնպէս դաստիարակ կըեղանէ, չար-
գործները կզսպէ, կարօտին ձեռք կը
բռնէ, և ամենուն հետ այլ եղբայրաբար
կվարուի:

Աստուած ժողովրդեան մեղքը ինչո՞վ
կպատժէ:

Երբ ժողովրդեան մեծայ չափը ի-
նայ Աստուծոյ բարեութիւնը չարժեն՝
Աստուած գինքն կպատժէ անպէտան
կառավարիչներով, որ կամ տկար ըլլա-

լսել ժողովուրդը չեն կրնար պաշտպանել թշնամւոյ դէմ, կամ բռնանալով անոնց վրայ կրնան կշտամբուիլն։

Սխալին դիտաւորեալ մէջ ժողովուրդն ինչ ճամբայ պիտի բռնէ։

Ջանք պիտի ընէ հասկնալու եւ սխալը բարւոյն հասկնալու. իսկ թէ օգուտ մը չտեսաւ, պիտի զգոյշ կեցնայ բռնութիւն, անիրաւութիւն բռնելէ, և խռովութիւն հանելէ. ուստի կպատուէր կամ համբերել կամ քաղաքը փոխել։

ԽԳ

ՊԱՐՏՔ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՑՆ

Քաղաքացւոյն պարտքն ինչ է։

Քաղաքացին՝ նախ օրինաց պիտի հնազանդի. վասն զի օրէնքը հաստատուկայ բարւոյն համար հաստատուած է, և հաստատակաց բարին երեւն ալ է։ Երկրորդ՝ իր կարողութեան չափով ընկերութեան պահպանութեան և կատարելա-

պարծանքեան պիտի աշխատի։ Երբորդ՝ հարկ պիտի վճարէ՝ որոնք հասարակաց օգտին և ապահովութեան համար հասատատած են։

Ո՞րն է չորրորդը։

Անձամբ ալ սէրութեան ձրի օգտակար ծառայութիւններ պիտի ընէ. եթէ պաշտօնական է՝ իւր ձեռքին տակն եղած ժողովրդեան գործերն ալէկ հոգայ, և հասարակաց անդորրութեանը համար գինուորութիւն ալ ընէ։ Գինուորութիւնը իրաւունէ որ ծանր բեռ մի է, այլ ուրիշ կերպ ելլայն ալ անկարելի է։ Թէ որ մարդիկ ամէնն ալ աղէկ ելլային, արդարութիւնը ճանչնային և գործէին, մէկզմէկ սիրէին, ղօրանան պէտք չէր ելլալ։ Որովհետև բան կարի պիտի չանայ իւրաքանչիւր ընկերութիւն նոյն վիճակին մօտենալու՝ որ գինուորի կարօտ չըլլալու. բայց այն քաղաքացին՝ որ առանց կարեւոր պատճառի գինուորութենէ կը փախչի, իւր պարտքին դէմ կգործէ, և կվնասէ այլոց՝ որ իւր տեղը գինուորելու կառիպուին։

Ո՞րն է հինգերորդը։

Իբրև բարի քաղաքացի պարտական է հպատակել՝ հաստատակաց ջնաս տալ յանցանքներըը։ Օրինակի համար երբոր դիտայ թէ վաճառականը պակաս չափէ և կշիռ կդործածէ. կամ դատաւոր մը իւր բարեկամաց կամ կաշառք առած երեսն՚ը՚կուտայ, կամ վարժապետ մը դէշ հնարքով իր պաշտօնը ձեռք ձգելու տրտում միտքը կրթելու տեղ կխանդարէ, պարէ, պետք է յայտնել, և չթողու՚ որ բարի մտադիր նեղութիւն կրեն, և չարը մտադիր յաղթանակէն։

Ո՞րն է չորրորդը։

Հաստատակաց ջնաստակար դործ մը՝ որ երօք եղած է, յայտնելը բանսարկութիւն չէ, այլ աչալրջութիւն և պարտք. իսկ բանսարկութիւն այն տանն կըլլայ՝ որ դէշ բան է ուսմունք. դրօսինակ երբ դործ քին նայելու տեղ՝ դիտաւորութեան նայելով ուրիշին երեսը դէշ մ՚ելնէ, բարի սիրտ չտանի. որով պզտիկը՝ մեծին, հպատակը՝ կառավարութեան կտաճկանայ ցուցնելու աշխատի, և այսպէս

անմիաբանութիւն ու տարբերութիւն դըր-
դըռէ, այնպիսին բանտարկու և քսու
մէկն է, և արժանի անիծից։

Պարտքին դէմ գործող քաղաքացուց օ-
րինակ մը տու՛ր։

Ետտ աղէկ. ըսենք թէ չորս դար-
բին խանութ մը բացին՝ որ մէկտեղ բա-
նին, մէկտեղ վաստկին. երէքը հաւա-
տարմութիւամբ գործ քերնուն կպարա-
պին, իսկ չորրորդը ծոյլ ու դինով ըլ-
լալով, նախ՝ դրած դաշինքը չպահեր.
երկրորդ՝ վաստակը անոնց պէս չտար.
երրորդ՝ պարապ կրնայ, և կուզէ հա-
ւասարապէս վաստկին՝ ինքն ալ բաժին տա-
նել. չորրորդ՝ մէկուն մուրճը կգողնայ,
մէկալին ծանր խօսք կղրուցէ ամարտու-
թեամբ, և միւսը կծեծէ. հինգերորդ՝
բովքին բռնկիլը կտեսնէ, և գիտէ որ
երենց մէկ յաճախորդը անանկութեան
մէջ հինալու վրայ է՝ ընկերաց չհամայնէր.
վեցերորդ՝ կտեսնէ որ անոնք պէտք ու-
ղածին պէս արուեստը չեն կրնար բա-
նիլ, շատ ածուխ՝ շատ երկաթ ծախք
կընեն, բայց անոնց աղէկ կերպը չսո-

բեցնել։ Ասկէց աւելի պէշն ալ կայ՝ առաջիկայ ներքնաթիւններէն՝ ձմռանը էն գառ՝ ընկերայց սրտին մէջ ապագայ ձմռուս և անիրաւութեանց երկիւղ ալ կ'ներշնչէ։ Ընկերներն ալ տեսնելով որ անգործ մէկը իրենց աշխատութեամբ կապրի, իրենք ալ աշխատիլ չեն ուզեր։ և սա կերպով կատարելիք գործերնին երեսի վրայ կմնայ, իրենց ընկերութեան շահը կպակսի։ և վոխանակ սէրոյ և միաբանութեան՝ արհամարհանք և անվստահութիւն կմտնէ՝ մէջերնին։ Ահաւասիկ քեզ անպիտան՝ քաղաքացուն նկարագիրը օրինակը։

ԽՈԴ

ՏՐՏՈՒՆՋ ԶԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՆԷ

Կառավարութեան վրայով արտունջ քնելու իրաւունք ունի՞մք։

Ո՛չ. ասիկայ անվտանգութիւն է. և պէտք է որ քաղաքակիրթ մարդն առհասարակ վէց պղուշանայ։ Ռատիւպակաս խօսքը

ես ոսկի ձի՞ր «Բոսնի ձիերը» ինչ արժեն
վաճառեցի ամեն մեկը քսան ոսկի, այս ի՞նչ
մարդ էիր • Ես ձիավաճառ եմ ասաց նա
ձեզ հետ ես ինչ գործ ունեմ, ի՞նչ ձեզ
պետք է, ես ձիերս ծախում եմ ում որ
ուզեմ և ինչ գնով որ ուզեմ • Ես ձեզ
հետ ոչ մի գործ չունեմ ասաց նա
ես ձեզ չեմ ճանաչում ես ձեր ինչ
գործերին չեմ խառնվում, ես ինչպես
ուզում եմ ձիերս ծախում եմ • Ես
ձեզ հետ ոչ մի գործ չունեմ, ես
ձեզ չեմ ճանաչում, ինչպես ուզում
եմ ձիերս ծախում եմ • Ես ձեզ
հետ ոչ մի գործ չունեմ, ես ձեզ
չեմ ճանաչում

ցուներն՝ ու մեզ վտանգի մէջ կձգեն. որպէս թէ մէկը անպուշութեամբ վէր քին վրայ սաստիկ հարուած մը իջեցնէր. վասն զի անշուշտ կառավարութիւնը մեզմէ աւելի գիտէ, և ոչ մէկ կառավարութիւն դէշութիւն ընելու, և տակ դէշութիւն ընելու կհաճի։

Ո՞նչու կառավարութիւնը ժողովրդեան դէշ կթուի։

Անոր համար որ ժողովուրդը իւր ալարաքը՝ պատիւը և օգուտը չճանչնար. կառավարութիւնն ալ զանոնք պաշտպանելու, և պարտքերնին ճանչցնելու համար օրէնքներ կդնէ. և այն օրէնքները՝ իրենց անկարգ բաղձանքին դէմ գալով տրտունջի կելլեն. օրինակի համար՝ մայր մը երբ զաւակին Թող չտար՝ որ կրակին մօտենայ կամ ըճերու քով չերթայ հետախաղայ, կամ ուզած բանը ուտէ, և մինչև իրիկուն ուզածին պէս անցնէ, յայտնի է, որ զաւկին դէշ կերևի. բայց երբոր խելքը գլուխը գայ ծնողքը կօրհնէ. Ասանկ ալ պէտք է ուսումնական ընթանք, պէտք իշխանաց, պատուոյ,

և գինուորաց քիչ առիթ տանք մեր վը-
րայ բռնանալու, այնչափ ալ աղէկ կե-
րեւի մեզի կառավարութիւնը։

Արնա՞ս ուրիշ օրինակ մի ալ տալ ըսածիդ։

Շատ աղէկ, երբոր ծուլիլ մը նա-
ւարկութիւն ընենք, միայն նաւապետը
գիտէ ինչ կընէ։ Եւ երբ ամենուն ալ
կարծիքին ականջ դնէ՝ որ կուզեն շուտ
մը երթալ ու թողուն տեղերնին հասնիլ, նաւը
դէպ ’ի աջ՝ դէպ ’ի ձախ երթալով կեր-
նայ ընել՝ որ ժայռերու վրայ չիյնայ ու
խորտակի. Բայց ինչպէս նաւուն առաջ
երթալին կախումն ունի մեր զոյութիւ-
նը, հանդիստը և կեանքը, ասանկ ալ
բնական է որ նաւուն ընթացքը գիտնք,
նաւապետին հրամանաց հնազանդինք,
և ան՛ոք եղած առնն մեր ամեն զօրու-
թեամբ օգնութիւն ընենք։

Բայց՝ օրինակդ։

Նաւապետը՝ կառավարչէ, նաւը
կառավարութիւնն է, ճանապարհորդը՝
ժողովուրդն է, հրամանը՝ օրէնքն է,
օգնականութիւնը՝ տուրք և ծառայու-
թիւն ժողովրդեան։ Բայց ինչպէս որ

նաև առատ կտանեն և չիտակ ճամբայ ընդ ընծայս հասնիլ միշտ երկինքը կիտայ, այսպէս մեռնիլ ալ արտատար եղիր միշտ երկնից այցելութիւնը վիտալ, որ մեզի իւրաքանչիւր օրէնք և առաքինի կատարելութիւնը շնորհելով պատրաստեն մեզ մեր պատասխանը վճռանելէն։

ԻԹ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ

Ընտանեկան ընկերութեան սկիզբը ո՞րն է։

Ընտանեկան ընկերութեան սկիզբը հայրն ու մայրն են՝ որոց միութիւնը կըսուի «ամուսնութիւն», և որոնք իրենց զաւակներով կկազմեն ընտանեկան ընկերութիւնը։

Ամուսնութիւնն ինչ է։

Ամուսնութիւնը կնոջ ու այրի հօմն խորհրդով մէկ՚ է, և կպատարուի օրհնութեամբ քահանային. որով այր և կին կպատրաստուին՝ միշտ՚ի մահ մէկ մէկու հաւատարիմ մնալ, մէկմէկ չդաւժնուիլ,

մեկզմեկ ախրել, վտահանքի մեկմեկու երջանկութեան փափաքիլ։ զաւակ ծնանիլ, և կրծել զանոնք հատուցեալ բարուցն եւ Աստուծոյ արգիլութեան համար։

Ամուսնանալ ոդոմն ինչ պիտի լնէ։

Ամուսնութեան ցանկացող մարդը պէտք է որ կարդալէն առաջ՝ իրեն վնասը և ծնանելիք զաւակոյ համար առհասարակ տպրտատի ճար մը տեսած լայ. ապա թէ ոչ՝ աշխարհահան վիճակի մէջ մնողը՝ խեղճ և ափսոս մարդիկ չատցնելէն զատ՝ ուրիշ բան չընէր։ Ասոր պէսիկ կըսուի առակը՝ "ազէկ է որ վայ ինձի ըսեմ, քան վայ ամրի" ։ Ուրեմն առանց զժուար ճամբու մը մտնելու, առանց անքակտելի կապուկ մը կապուելու առեն՝ խելք չէ առաջ վազել առանց ծնողաց խորհուրդ հարցնելու, և առանց ազէկ մը քննելու՝ թէ արդեօք բերուելիք ընկերը ինչքն երջանիկ ընելու յարմար յատկութիւնն ունի.

Այդ երջանիկ ընելու յարմար յատկութիւնը ո՞րն է։

Թէպէտ և ոմանք կկարծեն՝ թէ հարսին շատ օժիտ ունենալն է, և կը վախնան որ այսպիսի հարս մը ունենան, քայց անհրաժեշտ և անկրտսար օժիտ առաքինութիւնն ու անոյշ բնութիւնն է. միւս բոլորն ալ պատահական և անցաւորներն զեղեցկութիւն, ճոխութիւն, խնդիք աղնուականութիւն, պարկեշտ և կրթութիւն առանց առաքինութեան՝ կնոջմէն կարգ մը պրօնեսու՝ որ ինքնին թռուցիկ զօրութիւն չունին։ Երանի այն տանը՝ ուր այր և կին սիրով կապրին. վասն զի ուր տան և հնոջ միաբանութիւնը կպակսի՝ ալ ան տեղը դժոխք տարբերութիւն մը չունի։

Ա՞յն է մեծ թէ կինը։

Այր և կին հաւասար ընտրել կինն էրկանը աղախինը չէ, այլ ընկերն է. քայց պրոֆեսիոնալ խիստ տկար և քիչ վարձատու է, անոր համար էրկանն պիտի հնազանդի, ինչպէս որ պզտիկ եղբայրը մեծին։ Մէկզմէկ պիտի սիրեն, կա տարբեր վատահութիւն պիտի ունենան իրարու, անձնանուէր պիտի ըլլան մէկ-

մեկս օգնելու, հիւանդութեան առեն մեկզմեկ նայելու, և գժբաղդութեանց մէջ մեկզմեկ մխիթարելու. որով բերկրութեան կատարեալ լինիմ և վշտերնին ալ կիսեցնեմ։

Երկանը պարտքն ինչ է։

Երկանը պարտք է կինը սիրել, պատուել, հիւանդութեան առեն նայիլ, և հոգալանոր՝ և զատակաց պէտքը։

Կնոջը պարտքն ինչ է։

Կինը պիտի ըլլայ հաւատարիմ, անվեղց, համբերող, և պարկեշտ. պիտի յիշէ որ «երիկ մարդ ունի պիտի վաստկին՝ կանոյք ալ պիտի պահպանեն»։ և զրկութեանց և սիրալիր մտադիրութեամբ երկանին ընդունած աղէկութեան փոխարինութիւն պիտի ընէ։

Ո՞ր հասակի մարդ կրնայ ամուսնանալ։

Ըստ եկեղեցական կանոնաց զատ. կուն ք երեսից տասնեւութ տարիքէն վեր ծնողաց կամ խնամակալութ հաւանութեամբ կրնան ամուսնանալ։ Ծնողաց այս իշխանութիւնը կհաստատեն Աստ-

ուածային եւ մարդկային օրէնք, այն
իրաւունք՝ ըր ունին զաւակաց վրայ ոչ
միայն զանոնք ծնանելով եւ սնուցանե-
լով, այլ եւ անոնց հասակին փոփոխու-
խնամակալուն ի ներկայ կարօտ ըլա-
լուն համար ալ։

Զաւակուն ք՛րբ կատարեալ կենդանին։

Երբոր սահմանեալ ժամանակը լրա-
նայ՝ թէպէտ կատարելոյ կարդը կտեսա-
ուին • բայց գիտի որ ծնողքին կենդա-
նի են, անոնց ընչից տէր չեն կրնար ըլ-
լալ • այլ երբ ծնողքին մեռնի՝ այն ա-
տեն անոնց կ՛յաջորդեն ժառանգու-
թեամբ • այսինքն ծնողաց ընչից տէր
կ՛ըլլան, այն պայմանաց համեմատ, որ
ծնողքին որոշած են կատարել • կամ օ-
րէնքը հաստատած է •

ԽԶ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՆ

Ծնողք միայն պատակ ծնանելով պարտքերնին վճարած կըլա՞ն։

Ո՛չ. ծնողք միայն զաւկին կեանց պատճառ ըլլալով՝ եւ անոնց ապահով վիճակ մը պատրաստելով մեծ բան ըրած չեն ըլլար, թէ որ զանոնք կրթեւ լու հոգ չտանին։ Ծնողք Աստուծոյ պատկերն են, եւ ինչպէս որ Աստուած աշխարհք միայն ստեղծելով դադր չեղաւ, այլ եւ զանիկայ կպահպանէ ու կկատարէ, այսպէս ալ պարտաւոր են ծնողք զաւակին կրթել, որ ժիր, ընկերասէր բարեկիրթ ըլլան։

Ի՞նչ կերպով ժիր կըլլան տղայք։

Զաւակունք ժիր կըլլան՝ թէ որ պզտիկուց ժուժկալութեան, կանոնաւորկրթութեան, եւ աշխատութեան սովրին, եւ վտանգաւոր առիթներէն հեռի պահուին։ բայց կրթեմ ըսելով վախկոտ ընելու չէ, մանաւանդ պատահած վտանգները։

Ինչպէս ընկերատէր եւ առաքինի կըլլան ։

Տղաք ընկերատէր կըլլան, երբոր ընկերաց կարեկից ըլլալու եւ օգնելու սովրին, որպէս զի միայն իրենց անձին կամեցածը ուզող ընեն, եւ հաճելոտ ըլլան ։ Իսկ առաքինի կըլլան, եթէ ծնողք հակեն անոնց նախնական կրից վրայ զանազան առ բարին ուղղելով՝ բնաւ մոլութիւն մը անպատիժ չթողուն, եւ վերհանձնական եւ օգտակար դործ մէր ձգել տալու համար, բարեդործ մարդիկ յարմարոյց բերեն, եւ անկէց յառաջ եկած հետեւանքները անոնց հասկընան։ Պէտք եղած տեղը դովեն, պէտք եղած տեղն ալ յանդիմանեն, չար ընկերներէ զգուշացնեն, անկողմնատար եւ խանդակաթ սիրով սիրեն, եւ ոչ կուրօրէն, անոնցմէ չափահասի գործ չի պահանջեն, այլ միշտ՝ որ դէպ մարդ պիտի ըլլան։ Այս նպատակին կրնան հասնիլ թէ որ խօսքով խրատելէն աւելի՝ օրինակներով եւ Աստուծոյ երկիւղը զիւրանք կրթեն ։

Տղոյ համար ալեկ ժառագութիւն ո՞ր բանն է։

Տղոյ համար՝ հայրենի ժառանգութեանց ամենէն լաւը բարեկրթութիւնն է։ Ասոր հարց պարտքն է՝ որ իրենց որդւոց սրտին մէջ խոնարհութիւնը պատրաստեն, վրանին սէր և վստահութիւն ունենան, և ապրուստ ճարելու համար՝ արուեստ մը սովրեցունեն։ Այսպէս շատ վիշտերէ ազատ կ՚ըլլան, ըստ որում "շատ կրթեալ մարդը շատ ալ բախտ կ՚ունի"։ Եւ կրնան անոնցմէ յուսալ ծերութեան առեն սիրոյ եւ դարմանոյ վստահութիւն մը։

Ինչպէս կրթելու է տղան։

Տղի մը ճշմարիտ եւ անհրաժեշտ կրթութիւնը, որուն զանցառութիւն ընելը մեղք ալ է, նախ հաւատոյ սկզբանց հետ, կարդալ գրել եւ հաշիւ սովրեցունելն է. եւ երկրորդ սխալմունքները, նախատպաշարմունքները եւ աւերպատշաճութիւնները հետէ պահելն է։ Բայց այս ալ դիտելու է՝ որ աշխատին դիտունները աւելի՝ առաքինի մարդոյ կարօտ է։

ԽԷ

ՈՐԴԻՔ

Հայր անունը ի՞նչպէս անուն է։

Հայր անունը շատ անուշիկ բառ է. նոյն ինքն Աստուած երբեմն մեզ առ ինքն ածելու առիթներուն՝ կսամեցաւ՝ որ աղօթքնիս «Հայր մեր» ըսելով սկսինք։

Ինչո՞ւ համար պատուելի են Հարք։

Անոր համար որ Հարք զաւակաց կեանք տուած են. հիմայ ալ կրթու-
թիւն կուտան, և քանի որ տղաք աշ-
խատելու կարող չեն՝ անոնք պիտոյքնին
կըճոյնեն, կաշխատին՝ որ զաւակնին
պահեն, և աղէկ վիճակ մը անոնց պատ-
րաստեն։ Հայրը զաւակին ընտիր բա-
րեկամն է, միշտ իրեն հետ է, գինքը
միշտ նոր նոր բարիքներով կճոխացունէ,
և վերջն ալ ունեցածը անոր կթողու։

Մարք ինչո՞ւ պատուելի են։

Անոր համար որ՝ երբոր զաւակը
դեռ չէր կրնար շարժիլ, խօսիլ, հասկը-
նալ, մարքիանթիւ անհամար նեղութիւն

ներ քաշեր, շատ գիշեր առանց քնոյ անցուցեր, և շատ գբօսանքէ ետ մնա-
ցեր են. որ տղան հանգիստ ճնայ։ Տղան խնդացած առնել խնդացեր, և
լացած առնոր լացեր, հիւանդութեան առեն մեծ հոգով դարմաններ, ակարու-
թեան առեն պաշտպաններ, խօսիլ, հո-
րեղբոնն անունը տալ, և Երկնաւոր
Հօրը աղօթք ընել սովրեցուցեր են։
Ծնողք ոչ միայն այսչափ, այլ և քիչ մը
մեծնալէն վերջն ալ մեծ սիրով գաւակ-
նին կանուցանեն։

Ծնողաց յանդիմանութեան վրայ ցաւիլ
կվայլէ։

Ամենևին. թէ որ ծնողք ուսմունք
կամ արհեստը սովրել ստիպելով խիստ
երևնան, գաւակք պիտի դիտնան՝ որ
ծնողք այն ստիպումը կընեն՝ որպէս զի
ընկերութեան մէջ աւաքինի անձանց
հետ ապրելու արժանի ըլլան. իրենց
վրայ պակասութիւնը կուզղեն, ինչու
որ՝ գիտեն թէ անանկ ճնալով դէշ մո-
ւթիւններ կրնան ունենալ, գրօրինակ
տղայոց շատ ուտելու սովրիլը՝ անժուժ-

կատարեալ առողջութեան կիմասէ. բարկացաւը՝ վերջը կատաղի կըլլայ, անհոգը ծոյլ. կատակի հասնարեղած առաքինի մը լաւ որ չուզէ, առանց ներողութեան ելլալու կատակէ։ Ասոնի օրհնելը ելլան ծնողք՝ որ վայելուչ պատիժներով զաւակաց մտքէն մտքութեանց նախկին ընձիւղները կվերցունեն, մէկդի կինանեն։

Ծնողք ունեցող զաւկին պարտքն ի՞նչ է։

Զաւակ մը՝ որ ամեն առաւ առաւօտ Աստուած աղօթք ընելէն վերջը՝ հայրը բարեւել կիմայէ, և դպրոցէն դառնալով «երեկի մայր» ըսելու արժանի եղեր է. հայր մայր չունեցող աղտոտի խեղճերն ալ միտք բերելով Աստուծոյ պիտի աղաչէ՝ որ զանոնք պահպանէ. և յիշելով որ մէկ օր մը ինքն ալ անոնց մէջ պիտի դրկուի, անոնց վրայ ունեցած սէրը պիտի աւելցունէ, պատուէ, օգնէ, և ցաւերնուն դարմանիչ ըլլայ։

Ծնողք ո՞ւր տասիման սիրելի են։

Բաւական չէ որ միայն ձեռք պատռնեն կամ տոկոսական քաղաքավարու-

թիւններ ընեն, հապա միշտ հնազանդական կեանք, անոնց կամքին և հրամանաց հպատակելով։ Ծնողաց օգնելու այն պարտքը կվճարուի՝ որ երեկոյ օդին համար աշխատելեան. Պակասութեանց պիտի տանին, որովհետև նախ՝ որ առանց պակասութեանց մարդ չըլար. երկրորդ՝ ծնողքին երեկոյ պակասութեանց առնով համբերած են. Յայտնի է որ ծնողք ծերանալով հիւանդոտ, նեղ սիրտ, և կարելի է՝ որ պէտք եղածուն չտան մարքուր ալ չդլան, այսու ամենայնիւ երեսի վրայ կամանպատիւ թողուլ պէտք չէ. մանաւանդ կաբեկցութեամբ դարմանելու է, մտածելով որ թէպէտ երեկոք ալ պզտիկուց հիւանդոտ, նեղ սիրտ և ապուռդի էին. բայց ծնողք ղերեկոք երեսի վրայ չթողուցին.

Միայն ա՞յս է ծնողք պատուելու պատճառ։

Ո՛չ, բնական պարտաւորութենէն զատ, Աստուած ալ յատուկ պատուիրած է տասնաբանեայ օրինաց մէջ ըսե-

ամ « Պատուհա՛ս գնայր գիտեր և գիներ »։ Բարի գառան է՝ որ բարի հարազատին կանայ ըլլալ. և ինչ որ մեկը ծնողաց ընել, ինքն ալ իր զաւկէն այնպէս պիտի առնէ։ Ըսենք թէ մեկը զաւկի տէր ըլլայ՝ մեծցունէ. բայց անոնք երամէ զատուին, իր խրատներուն ականջ չդնեն, գինքը չհնազանդին. այնպէս որ՝ երբ օգնական ընկերի կարօտ ըլլայ, միս մինակ մնայ. ո՛րչափ ցաւ, ո՛րչափ կսկիծ կրէ այդ երեն. ուրեմն պէտք չէ ծնողքնիս վշտացնել, որ վերջէն մեր զաւկէն նոյն վիշտը կրենք։

ԽՐԱՏ

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹ

Եղբայրց առ միմեանս ունեցած պարտքն ի՞նչ է։

Ծնողացմէ ետքը զաւակաց առաջին պարտքը պիտի ըլլայ մեկզմեկ սիրել, մեկ տեղ ճեպել, և մեկ տեղ աշխատիլ. վասն զի այդ իրաւունքը զարմանալով կերեր

Դաւիթ մարդարէն «Ջի՛ բարի կամ ինձ վայելուչ, զի բնակիցի երկրաւքդ իմիաւթին»։ Ասաւ թէ երկաւք և թէ քովք երկնից վերինք բնութեան պատրաստած բարիքներէ պիտի ուտեն. վասն զի մի և նոյն ծնողաց զաւակ, մէկ տան մէջ մեծցած կրթուած, և բաղդիւ ալ հաւասար ըլլալով, նոյն հաճոյքը նոյն վիշտը և նոյն յոյսը ունին։ Ասոր պէտք է որ սիրավմէկմէկու պակասութեանց տանին, կարօտութեան առեն մէկմէկու օգնեն, և մէկզմէկ յարդարեն բարեգործութեան ընելու։

Մեծ եղբօրը պարտքն ի՞նչ է։

Մեծը՝ թէպէտ մեծ է հասակաւ, բայց պիտի դիտնայ՝ որ եթէ պզտիկն ալ իրեն հաւասար է, Բայց փորձառութեանն առելի ըլլալով՝ հօրերնուն մեռնելէն վերջը պարտաւոր է հօր պէս պաշտպանել մուռներըը, առաւել սիրելով և բարի օրինակ տալով։ Պզտիկներն ալ՝ վոխադարձաբար պիտի սիրեն զինքը, և իրենց հասար քաշած նեղութեանց մէջ անոր օգնեն։ Այս կերպով կըլայ

այն անաստանելի տունը՝ որ եղբարց միաբանության վրայ հաստատած է։ Եղբարց միաբանության մէկ օգուտն ալ աս է՝ որ երբ օտարք երեսնց ինչպէս մարդիկ ըլլալը իմանալ ուզեն, առաջ կը նային թէ երասու հետ ինչպէս վարուած են։ Ուրիշ ազգակցաց ալ մեծ սէր ցցնելու համբ, և սէրք եղած ատեն կամուտութեամբ և զուարթ սրտիւ ծառայելու համբ։

ԽԹ.

ԲԱՐԵԿԱՄՔ

Բարեկամք ի՞նչ են։

Բարեկամք կըսուին այն քիչուր անձինք՝ զորոնք սիրելու միտին ուրիշներէն աւելի նախատրաստ կամքն, խորհուրդնիս անոնց կիսայտնելնք, և յաւերնիս անոնց կպատմելնք։

Անկեղծ բարեկամութեան ատոյգ յատկացոյցն ո՞վ է։

Յիսուս Քրիստոս Տէրն է, որ Ղա-

զարուն բարեկամն ըլլալով անոր մահ-
ուան վրայ լացաւ, և զանիկայ վերսաին
կենդանացուց։ Անկեղծ բարեկամը՝ որ
երեն ձգտումն անգամ մեղի ծառայելու,
օգնելու, խրհուրդ տալու և պաշտպա-
նելու պատրաստ է, ճշմարիտ գանձ մի
է, զան զի միայն սուր դէրքը կրնամք
արցունքներս թաւիլ, վատահ ըլլալով որ
չմերժուիր, ու մեղի կարեկից կըլայ։
Անկեղծ բարեկամ սակայ է. և ոչ թէ
անոնք որ ամեն տեղ կը գտնուին. և ինչ-
պէս առակը կըսէ "միայն շահու հա-
մար բարեկամ են, և փոնդալու տանեն
չեր և առողջութիւն ըլլայ" ըսելէն
զատ օգուտ մը չունին։

Բարեկամութեան հաստատուն հիմը ո՞րն
է, և ի՞նչ տեսակ մարդ բարեկամ ընելու է։

Հաստատուն բարեկամութիւնը վա-
ղապարծ յարդանաց վրայ հաստատուած
է. բայց արմիեան յարդ ըսածդ առանց
առաքինութեան չվաստկուիր, ուստի
այնպիսի բարեկամներ պիտի ընտրենք՝
որ բարի և խոհեմ, մեղի խելք տալու
ցընելու կարող, խրհուրդնիս չհայտ-

նող , և պէտք եղած առեն խրատատու ըլլան . վասն զի ոմ որ անխելքէն խելք կառվի՝ վերջը հարկաւ կզղջայ :

Ո՛ր առտակ մարդոց բարեկամութենէն զգուշանալու է :

Այն մարդուն բարեկամութենէն զգուշանալու են՝ որ մարդահաճութեամբ մեզ և մեր մեղութիւնները կգովեն . վասն զի բատ առակին " բարեկամին սխալոյն արժանի չէ այն մարդը՝ որ բարեկամին անհաճոյ բան մը խօսելէ կվախնայ " : Ուրեմն երբոր բարեկամէն յանդիմանութիւն մը լսենք՝ չնուհակալ պիտի ըլլանք , յիշելով այն առակը՝ թէ " լաւ են վէրք բարեկամի քան զկամաւոր համբոյր թշնամւոյ " : Բայց հատուցակաց այն խօսքն ալ մտքէ հանելու չէ որ կըսէ " բարեկամութիւնը երեսին պատուելով , ետեւէն դուխելով , եւ կարօտութեան առեն ալ օգնելով հաստատ կմնայ " :

Առաքինի մարդուն բարեկամութիւնն ինչպէս է :

Առաքինին դիտնալով՝ որ առանց

պակասութեան մասին չըլլար, եւ՝ բա-
րեկամութեան մէջ ցաւակցութիւն պէտք
է, բարեկամը իր պակասութիւնովը ինչ-
ըէ, բնաւ չմտածեր. և անոր սիրտը
ցաւցնող բոլոր առիթներէն կվախչի. և
թէ ինաս ալ քաշէ՝ անոր պակասու-
թիւնը կծածկէ, միայն կնայի որ անոր
օգտակար և ուրախացուցիչ ըլլայ, ա-
կայն ուղղելու չանքն ալ ձեռքէ չթո-
ղուր. անոր վշտաց պատմութիւնը ա-
րագ մոռկ կընէ, աչքէ հեռանալով սէրը
չդադրեցներ, և իր սիրտն աւելի այն
տեղն կհաստատէ՝ երբ բարեկամը հիւան-
դութեան և կարօտութեան մէջ կըլլայ.
ղի բարեկամութեան վարձքարը թըշ-
ուառութիւնն է: Եաև երբոր դժուա-
թիւն կծագի մէջերնին, կխոստայ որ
պատճառը վերցնէ, դիտէ որ անարդ
բառնան քի մը, կամ ոչինչ պատուախ-
րութեան մը համար դանձ մը ձեռքէն
հանել խեղճութիւն է: Ուսոի կջանայ
որ անոր պակասութիւններն ուղղէ, և
ճամբու բերէ. իսկ երթէ չյաջողի՝ բա-
րեկամութեան կապը կտրէ, բայց չի
վերցներ. այսինքն ոչխոի որ բարեկա-

մութիւնը դադրեցնէ , սէրը չպակսեցը-
նէր , չառեր զանիկայ ։

Ծ

ԶԱՐԱԿԱՄԻՔ

Ո՞վ են չարակամք ։

Ուրիշին ձեռս հասոյնել ուզողը չա-
րակամ կըսուի ։ Թէ որ այլոց մեղի չար
կամենալուն պատճառ մեզնէ եղած ենք ,
ներսումն խնդրելը մեղի պզտիկութիւն
չինուի սեպհեն ք . որով կամ բարեկամ մը
կվատուկին ք , կամ թշնամի մը պակաս
կունենամք . վասն զի միայն մէկ թըշ-
նամին ալ շատ է , իսկ հարիւր բարե-
կամն ալ քիչ է ։

Չարակամէն նախատինք կրած ըլլան ք
նէ , ինչ-կերպ բռնելու ենք ։

Առածելով որ ան ալ մեղի պէս ը-
նախանձոտ ըլլալով պակասութեանց
հետ կատարելութիւններ ալ կրնայ տե-
սնել . պէտք է որ կրած ջաներնիս խո-
րութեամբ եղածէն աւելի չհամարինք ։

ըրածը ապիտուէթեամբ եւ՝ կամ պատ-
ճառեր եղած սեպելով իր դէմ պատահած
բարկութիւննիս դիմուէթեամբ չափաւո-
րելը, բարի սրտով չարի չար հատու-
ցանելէ պատուհասը, և մեծանձնու-
թեամբ շուտ մը հետը հաշտուիլը : Ա-
մենեւին սրտերնուս մէջ ոխ ունենալով
քնանալու չենք, վասն զի Աստուած
խաբած կըլլանք երբ ոխ պահելով իրեն
աղաչենք ըսելով, "թող մեզ զպարտիս
մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց
պարտապանաց" : Հետը խաղաղութիւն
պիտի պահենք, առանց որոյ երջան-
կութիւն չըլլար, և հաշտուելէն վերջը
ամենեւին չպիտի յիշենք կրած անի-
րաւութիւննիս :

Դէշ մարդոց չարութիւնէն ազատ ըլլալու
ճարն ինչ է :

Նախ՝ լաւ կարի անցեմէ հետի կե-
նալու է, յիշելով որ մէկ բարու աչքաւ
մ'ալ բաւական է բոլոր հօտը բարու-
ցանելու : Երկրորդ՝ պատուհասել մեզի
չարիք հասցնելու առիթ եղող դործ-
քերէն ; և անոնց վերջը դիպուած և պայ-

բացունդ կերպարէին : Այսու ամենայնիւ պէտք չէ որ զանունք առնուք, վասն զի անունք ալ մնալոց են, և Աստուած իր արեդակը անոնց վրայ ալ կծագեցնէ : Ուստի փոխանակ առնելու՝ պէտք է որ ամեն չանք 'ի գործ դնենք զկրեն ուղղելու :

ԾԱ

ՀԱՐՈՒԱՍՏՔ ԵՒ ԱՂՔԱՏՔ, ԻՇԽԱՆԱՒՈՐՔ ԵՒ ՀՊԱՏԱԿՔ

Հարուստին պարտքն ինչ է :

Հարուստը Աստուծոյ վարձք պիտի տայ, և նախ պիտի յիշէ թէ իր հարստութիւնը Աստուծոյ տուրք է : Երկրպագել իրեն տուած է որ աղէկի գործածէ. և երբոր՝ թէ այսօր կամ վաղը կարելի է որ ունեցածը կորնչուի : Ուստի պիտի ըլլայ պարկեշտ քաղցրաբարոյ, ժողովրդեան իրաւացի դանկատուհայ կողմը բռնող : Անգործութիւնը և անփութութիւնը ուրիշէն վեր ըլլալ

չափոխ վնասուէ , հապա առաքինութեամբ ողբասիրաժուժութեամբ պիտի ցոյնէ , թէ ինքը Աստուծոյ շնորհքները բաշխելու , ապրուստ օգնելու , ճարտարներուն ձեռք բռնելու , եւ բարերարութեամբ ինքզինքը կատարելութեան հասցունելու համար մէկ գործիք մ՚է :

Խիտանութիւն եւ հպարտակին պարտքն ինչ է :

Խիտանութիւն յիշելով որ հպարտութեայ իրաւունքը ուրիշ տակ չերեւնալու համար ինքզինքն այն տարեցանին հասած է, չանայ որ ամեն գործի մէջ արդարութիւնն յայտնէ, եւ միշտ պատրաստ պիտի ըլլայ անոնց դանկատը մոխիկ ընելու առնոյ օգնելու , եւ բարի օրինակ ըլլալու եւ ոչ թէ զանոնք աւտ ու մուտ խոստումներով խաբէ խաբեբայ : Ապա թէ ոչ՝ տակ խիտանութեան կամ տարեցանի առնելը նման նման երգաց կըլլայ գործի մը՝ որուն պատասխանն գործելիկ կարգը գրքին արժէքը չիմնար աւելցունար : Հպարտին ալ յիշելով՝ որ ամեն խիտանութենէն Աստուծոյ է , պիտի սիրէ , պիտի յարգէ

իշխանը, եւ առ Աստուած ապրէիլ՝ որ անոր կեանքն աւելցնէ։

Ագռաւին մխիթարութիւնն ինչ է։

Այն մարդը՝ որ ապրուստ տանէ ընելով, հարուստ ապրանքն, և առատ ճանր ոչխար չունի՝ գիտուն և առաքինի ապրուստ ընելը, և թէ "երկնից արքայութիւնը ապրուստ է" դրուած ըլլալն յիշելով պիտի մխիթարուի, և ապրուստին վրայ չցաւի։ Ասոնք պիտի դիտցայ որ խիստ հարուստներուն ալ հատուստ է. Քանիներուն բարեկեցութիւնը տեսնելով Աստուծոյ հրաման կ'ընտրէ, և երէկ պարտապանց չըլլայ՝ առաքինի ըլլայ, անդորձ հարուստէն, և մոլի իշխանէն շատ աւելի արժէք ունի։

Հարստութեան և ապրուստին միջև եղած տարբերութիւնը կրնա՞ս օրինակով մը բացատրել։

Շատ ալէկ, ամեն մեծամեծ գիտցը իրենց պատճառած վնասներով ամեն մարդու ալ ծանօթ են. բայց երկրագործն ալ անոնց աւերումն քէն՝ նաեւ

ալ ալեկոծութենէն կխոհնայ . և մօտա-
կայ բնակչէք ալ յորել կսխեչէն կը
դողան . ահա թէզ մեծաւեծաց օրի-
նակ : Բայց այն առուն որ արտերուն
մէջէն կվազէ , թէպէտ անուն ալ չդը-
ցուխը , բայց արօտները կբերքնաւորէ ,
տաքէն երած մրկած արտերը կզովացը-
նէ . ահա աղբատին օրինակ : Բայց թէ
դեռց և թէ առուներուն չափը հա-
ւասարութեա երկինքէն կուգան , և հա-
ւասարութեա ծով կմտնուին , կկորս-
չին : Ըսել է թէ հարուստ և թէ աղ-
քատ միօրինակ կծնանին , և միօրինակ
կմեռնին :

Մարդուս արժանաւորութիւնը հարուս-
տէն ալ կրնա՞ւ չափել :

Ո՛չ . վասն զի « հարուստը չէ որ
մարդս կրօնաւոր կընէ » , և կապիկը թէ
և մեռաքս ալ հագնի , միշտ կապիկ է .
ընդհակառակն , շատ անգամ կտրած
պատճառքի մէջ ընտիր սրտակատ դանակ
կդտնուի , ուստի չգիտէ վնասուն՛ք թէ
ա՛ մարդն ո՛րչափ հարուստ է , այլ թէ
ի՛նչ մարդ է :

Հարուստները միշտ պարտական են։

Ո՛չ. պարտական մարդկային հարստութիւնը մէջ ալ աղքատութեան մէջ ալ անպատկառ են։ Աղքատին մէկը մեծ մեծ կըսպասէ, վասն զի հարուստներուն հետ նստելը նեղ է։ Ուրիշ աղքատ մը պատուական անձի մը դէմ առջեւնիկութիւն ունի, անկէց կվախնայ, ու զանիկա ատկէ զգուշանալու համար, անընդհատ աղաչական կվարմի. բայց պատկառ չէ, թարի հարուստ ալ կան, ինչպէս որ աղքատութեան մէջ չարասրտներ կգտուին։

Հարուստին հետ վարուիլը դիւ է չէ նէ աղքատին։

Ամէհետեւ կարելի է որ մեծամեծ հետ վարուելով սիրտ կոտրուիլ, թեան առիթ մը ունիք, պատկառ ալ կրնայ ձեզ նեղութեան ձգել։ Զվայրեր նաև խնդիրներ ընելով, ցաւերնիս լալով մեծամեծ դուխը ցաւցնիք՝ եւ առաջ խոստանալ պատճառ մը տալուն։ Ասոր պէտք է դիտնալ արհեստաւորը, աղքատ գեղացուն, և ձեռաց վարուելու

կամ տալու խոզ եղբայրդ՝ որ մեր տանը
նէն տալէ պաշտպանել ձեռքերնիս ու
ղեւանիս է, այսինքն պաշտպանելու
ու խնդրել։

Աղքատ տանքին մեծամեծաց հետևո-
պէս պիտի վարուի։

Առաքինի աղքատը հարուստները
պիտի սիրէ, բայց անոնց սիրելի ըլլալու
համար ինք ինքը պիտի չխոտորացնէ,
ու ոչ երեսպաշտութեամբ մոլութիւննին
պիտի, այլ մարդասիրութեամբ ճշմար-
տութիւնը պիտի խօսի անոնց, վասն
ըլլալու որ աղքատ ու հարստարիմ ըն-
թայքը մարդահաճութեամբ նուաստա-
նալէն աւելի մարդս յարդոյ և սիրելի կը-
նէ անոնց։ Վերջապէս վայելուչն այն
է որ աղքատը կամ հարստակը ամեն-
ութեամբ հնազանդի, ու իշխանը վե-
հանձնութեամբ հրամայէ։

Ծ Ր

ԾԱՌԱՅԵԼ ԵՒ ՏԵԱՐՐ

Ո՞վ է ծառայն։

Ծառայ կըսուի այն մարդը՝ որ տալ-
քաւո և ձեռքն տակէկ արհեստ մը չու-
նենալով հարստութին ընել չուզած դա-
ժերը դաշնապրաթեան պայմանաց հա-
մեմատ ընելու կպարտայի առաքինի
մարդու մը պատուոյն համեմատ ուժն
օգտածին չափ աշխատելով։

Բարի տէրը ծառային հետ լինչպէս կը
վարուի։

Բարի տէրը ծառայն կպահպանէ,
և վիճակը լաւցնելու հոգ կտանի, և
գիտնալով որ բնութեանը էրեն հաւա-
սար է, հետը մարդավարութեամբ կը
վարուի, և իր ընտանեաց մէկ մասը
կհամարի, և շատ ծառայ չէխնդր. մի-
այն թէ արդար և պարկեշտ ծառայու-
թիւն կհրամայէ, չգիտցած բանը կսո-
րեցնէ, չարունակ իր գործին պարա-
պեցնելով անոր հարկաւոր եղածէն և

հանդատութենէ չզրկեր։ Այսու ամենայնիւ այնչափ ընտանութիւն ալ չըներ, որ պէտք եղած ակնածութիւնը չպակսի, հաւատարմութիւն ունի ծառային, բայց բռնած ճամբուն վրայ ալ կհակէ. հիւանդնայ ծերանայ նէ երեսի վրայ չմտնէր. և աղէկ համոզուած ըլլալ թէ ծառայները տէրանոյ տակրեցութենն պէս մարդիկ կըլլան, բնաւ չար բանի օրինակ չտար։

Բարի ծառային պարտքն ինչ է.

Առաքինի ծառայն բարեյաջողի և իր կենաց ընաւակար հրամաններէն՝ և գաւառ՝ բոլոր ուրիշ հրամաններու պատասխանատու է հնազանդիլ, եւ պիտի ըլլայ խոնարհամիտ, ժուժարող, չնչին բաներու մէջ անգամ հաւատարիմ, լեզուն բռնող, և՛ տիրոջը կեանքը ինչքը եւ պատիւը պաշտպանող։ Շատ ծառայներ տեսնուած են՝ որ տէրերնին աղքատնալէն վերջն ալ թողուլ չուզեցին, մանաւանդ հաճելոյն միով երեսով աշխատելոք զանոնք կերակրել։

Վարձատրոյց պարտքն ինչ է։

Ան մարդուն ալ՝ որ այլոց խոսքը կը կենան ուսումնասիրել կամ արտը բանելու կերթան՝ նոյն հաւատարմութեան պարտքն ունին։ Խելացին մեկը կըսէ. "կառափնել մարդու դարձ մի յանձնէք. և որոնց որ դարձ յանձնած է.ք, անոնց վրայ մի կասկածէք"։ Ամէն շաբաթուն ալ կըսէր "կամ գիշերն պէս պահասէ, կամ շուտով մը առ քեզ"։

ԾԳ

ԲԱՐԵՐԱՐՔ ԵՒ ԲԱՐԵՐԱՐԵԱԼՔ

Բարերարեայ պարտականութիւնն ուսկից կծագի։

Ան սկզբունքէն՝ որով կուզենք որ այլք մեր ուզածը ընեն մեզի։ Արդ՝ կուզենք՝ որ այլք որ և իցէ կարօտութիւննիս լեցունեն. ուրեմն պարտական ենք մեզի ալ այլոց օգնել նման դէպ ուածոց մէջ։ Ուրեմն ճոխութիւնն, վաճառն, և կարողութիւնն տարբերութիւնն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կապ մը

մեկեկու բարի կամենալու եւ բարի ընելու։ Այս պատճառս հաճար հարուստը պարտական է առատաձեռնութեամբ չբաւարին օգնել։

Որո՞յ բարերարել պէտք է։

Առաքեալս առատաձեռնութիւնն ալ չափ եւ պայման ունի, ասելս բարերարել ուղղը նախ պիտի իւր ունեցածը մտածէ, և վերջն ալ նայի թէ որաճ բարիքը արդիւնք պիտի ունենայ կամ թէ բարիք ընդունողը մտքէ՞ լ։ Ուրեմն պէտք է որ տղայոց նայ բարի խորհիմք և մեղի ծառայող անձանց բարիք ընեն, քան անծանօթի և առաջնոց պէտք դործածուղաց։

Տալու եւ առնելու առնն ինչ կերպ բաշխելու են։

Ուրախ դէմքով և շուտով տալու է, առանց վշտացնելու, առանց երեսը տալու, և առանց վոխարէնն ընդունելու յուսոյ, և անշուշտ Քրիստոս պիտի հատուցանէ վոխարէնը՝ որ իւր սիրոյն համար տրուած մինչև բաժակ մը ջուրն ալ մեծ բան կհամարի։ Բարերարութեան

ընդունողն ուրախ և գոհ արտով պիտի ընդունի և ոչ խորդ կերպով. որպես թե «առածը մեծ բան մը չէր լար, կամ առնելն կոչնանէ աւելորդ բան էր, և կամ տալուկ պարտքը վճարած էր»։ Մեծ ապերախտութիւն է ասիկայ, և վնասակար թէ իւր անձին՝ և թէ այլոց. վասն զի բարերարին սիրտը կուրէ, կը դադրեցնէ ուրիշ անգամ բարիք ընելէ։ Ուստի պէտք է ոչ միայն բերկրալ շնորհակալ ըլլալ, այլ և ընդունած բարիքը միտքը պահելով՝ առիթի գտածուն պէս վարձատրելու ալ վճարելու է։

Միայն աստ՛ծո՛վ կըլլայ բարերարութիւնը

Ո՛չ միայն նիւթական աստ՛ծով կըլլայ բարերարութիւնը՝ այլ և՝ խրատ տալ ընդունելով ալ։ Ջգրօրինակ բարերարութիւն է վարժապետաց և վարպետաց իրենց աշխատանքուն գիտութիւն և արուեստ սորվեցնելը։ Աշխատանքն ալ պարտք ունին անոնց երախտիքը ճանչնալու։ Բարերարութիւն է նոյնպէս տալց իրենց պզտիկ հատակին մէջ քովը եղողներուն անհաճոյ բան չընել չձանձ-

ըացուներ, և չյոգնեցուներէն զատ, ու-
րիշը միխիթարել, խաղաղցուներ. ապ՛ի-
քաներ խօսիլ ու .քաջալերելն ալ։

Ո՞րին ի՞նչ տեսակ բարերարութիւն կայ։

Բարերարութիւն է նաև ունեցած հոդը լաւ գիտակը, քաղքին մէջ չկեցած տուեալ մը մատուներլը՝ կամ եղածը կա-տարելագործելը, աղքատաց բաներու քան գոնել և ապրուստ ճարելը, ուս-ման հետևելով օգտակար դիւտ մը գըտ-նելը՝ այլոց խորհուրդ տալով արդարու-թեամբ վաստակի ճամբայ բանալը, այ-լոց պատիւը պաշտպանելը, և տղայ կամ աղջիկ մը մոլար ճամբէն դարձնելը։ Մեծ բարերարութիւն է նաև հիւան-դանոցներ վար տրաններ կանգնել, և անոնց համար եկամուտներ հաստատելը։ Ուստի ասոնց ամենուն ալ պէտք է՝ որ երախտապէտ և շնորհակալ ըլլանք։

Ծդ

ԾԵՐՔ

Ծերք ինչո՞ւ պատուելի են։

Ստոյգ է՝ որ ամեն ճանապարհորդ երթալուք ճամբուն սեղեակ եղողին խորհուրդ կհարցնէ։ Ծերք մեր սկսելու ճամբան արդէն քալած, բարին ու չարը տեսած, վտանգաւոր եւ դժուարին անցքերը՝ և հանդչելու յարմար տեղերը տեսած և տակաւ ըլլալով կրնան իրենց փորձառու խրատովը մեզի առաջնորդութիւն ընել։ Վա՛յ անոր՝ որ միայն իր անձին փորձովը բան տակիկ կուզէ։ Ահա ասոր համար է՝ որ ծերերն ալ պատուելի են։

Ծերոց հետ ինչպէս վարուելու է։

Ծերերն իրենց արդէն տեսած գործութիւններէն գրկուած ըլլալով պէտք է որ երիտասարդներէն տեսած սիրովն ու յարգանօքն ու խնամքովը մխիթարուին։ Աստեղօք թէատրօնի մը աստիճաններուն վրայ Յունաստանի զանազան ժողովուրդ-

ներ նստած էին եղած խաղերը դիտե-
լու համար : Ծեր մը ներս մտաւ եւ զա-
նազան ժողովուրդներու առջեւէ անցաւ,
և մէկն ալ իրեն նստելու տեղ՝մը չցոյց,
բայց Սպարտացւոց քով հասածուն պէս
ամեն երիտասարդներն ալ ոտքի վրայ
ելան՝ որ զանիկայ նստեցունեն : Այն ա-
տեն երբ բոլոր հանդիսականք ծափ
զարնել սկսեցին, ծերը բարձր ձայնով
պոռաց : "Այո՛ բոլոր Հելլենացիք ա-
ռաքինութիւնը կճանչեն, բայց գործա-
ծողը միայն Սպարտացիք են : " Ուրեմն
հերիք չէ որ միայն բարեգործը գովենք,
պէտք է որ մենք ալ անոր հետեւինք :
Վերջապէս գովելի են այն տղաք՝ որ
ծերերու առէք այցելութիւն կընեն,
գլխէն անցած դացած բաները պատմել
տալով բան կսովրին, քաջերու յատեն
ընկեր կըլլան. թեթեւ ծառայութիւն-
ներ կընեն. բնաւ չեն նեղեր, եւ անոր
ձանձրացեալ կեանքը երիտասարդական
աշխոյժով կզօրացնեն : Ասոնք նշան են
որ առենին այսպիսի տղայք առաքինի
ու բարեկիրթ պիտի ըլլան :

Տղայք այս դասէն ինչ պիտի սովրին ։

Տղայք մեռք պիտի առնուն որ իրենց այս հատակին մէջ այր՝ ամեն բան գուարթ և բերկրալի կերեւի, եւ հաղարատա- սիկ տարեդայ յոյսերով կմխիթարին, բայց օր պիտի ըլայ՝ որ տարիքներուն շատութիւնը պիտի պատճառէ մտածու- թիւն, հոգ, եւ մարմնոյ տկարութիւն, որով պիտի ըլայ ուրիշին օգնութեան կարօտ ։ Ուրեմն բարի տղան ծերոյ հետ այնպէս պիտի վարուի, ինչպէս որ իր ծե- րութեան ատեն իրեն հետ վարուիլ կը բաղձայ ։

ԾԵ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԻՑ

Ինչ ըն եկեղեցականը ։

Եկեղեցականը զանազան աստիճան- ներու կբաժնուին, որոց գլխաւորները կըսուին Կաթուղիկոս, Պատրիարք, Ե- պիսկոպոս, Վարդապետ և Քահանայ ։ Եւ ասոնք այն պատկառելի անձինքէն

են, որոց հոգևոր հովուութեան պաշտօն յանձնուած է: Վասն զի ասանք են Աստուծոյ կամաց թարգմանը, միջնորդ արարչին և մեր մէջ, որ զհաւատքեաւքն և առաքինութեամբ ցոյց ընծայել ընտրեալ հոտին հաւատոյ ճշմարտութիւնը կոտրածեն, տուեալքեանը և չար մոլորութիւնները վերըլ վերափանեն: Վ արդարեւ, սիրելիք, որպէս զի կրնայ ընտանեացմէ՝ որպէս զի Քրիստոսի բերան որդիքը իրենց ընտանիք ընել, և ամպհոնէն ընդհանրական պատգամներնիս կատարեցուներն: Վ արդարեւ աբեսայ և քահանայից կոչումն ազգաս. տարակուսելք խորհուրդ կհայցուներն, և հիւանդք միխիթարութիւն կգտանեն. Ասանք են՝ որ հոգևորականից ճշմարտութիւնը կքարոզեն, ապէտները կկրթեն, Քրիստոնեները կհաշտեցուներն, խոստովանելու առեն մեր զանազան յանցանաց դէմ զանոնք ուղղելու յորմէր խրատները կուտան, և ապաշխարանք կդնեն. Ասանք են՝ որ մեզ մկրտելով քրիստոնէից հօրբայր ըլլին, և ասանք պիտի ըլլան մեր հոգևորականքի առեն քովերնիս կեցող միխիթարողք, և ասանք պիտի ըլ-

լան վերջապէս մեռնելէն ետքն ալ մեզ օրհնող եւ աղօթքով մեզի օգնողները։ Ուրեմն պէտք է՝ որ ջերեկ յարգենք առանձին ակնածութեամբ, և իրենց բարի խորհուրդներուն եւ հրամաններուն հնազանդինք եւ կատարել ըլլանք։

ԾԶ

ԿԱՆԱՅՔ

Կանանց հետ ինչպէս վարուիլ է։

Մեր կեանքը, առաջին անունը, եւ դրամական խնամքը կանանց ձեռօք դաժ ըլլալով՝ պէտք է՝ որ առանձնակնածութեամբ վարուինք իրենց հետ։ Եւ որովհետեւ կազմուածքով եւ խառնուածքով աւելի փափուկ, շատ տեսակ հիւանդութեանց ենթակայ եւ կենաց մեծ մասը տան մէջ անցուցնելու սոխակեալ են, ուստի պէտք է որ էրիկ մարդիկ ջերմեռանդ պաշտպանեն, հնազանդեն եւ չարամիտ ընեն։ Կանանց ղժայուն սիրտ ունենալովն է՝ որ խեղճերուն կը թան, և հիւանդա-

երթալով եւ ծառայելով կվախճաներեն։ Վայ այն մարդուն՝ որ կանանց այս զբաղմունքը չարի դործածելով անոնց խղճահարութիւն եւ անպատուութիւն կպատճառէ։

Կանանց պատիւը պահելու մեծ չարժանութիւն ինչ է։

Ո՛վ որ իւր քոյրը կամ մայրը յիշէ, իսկոյն սիրտը կշարժի. ուստի երբոր ուրիշ կանանց հետ վարուի, պէտք է՝ որ զանոնք մայրը բերէ, և յիշէ, թէ ինչ տհաճութիւն կրպար, երբ ուրիշ մէկն իր մօրը կամ քրոջ անիրաւութիւն ըներ կամ թշնամաներ։ Սակայն այս ալ մըտքէ հանելու չէ՝ որ մարդուս երջանկութիւնն ու թշուառութիւնը կանանց հետ վարուելու կերպէն կախեալ է։ Եւ այս խօսքին ճշմարտութիւնն այն աստեն կը հասկցուի՝ երբ օր մը այն վիճակին մէկն հանի։

ԾԷ

ՆԱԽՈՐԴՔ ՏԻ ՑԱՋՈՐԴՔ

Նախանձայ վրայ պարծիլ կիմայելէ։

Նախանձայ աղնուականութեան կամ առաքինութեան վրայ պարծիլն յիմարութիւն է, վասն զի ծնողաց ունեցած՝ ներքն իրը չեն՝ որ պարծանքն իրաւացի ըլլայ։ Ուստի թէ որ նախանիքդ քաջ խելացի, և հասարակաց բարիք ընելով յարգելի եղան, դուն անոնց յիշատակը պատէ, և մի՛ ամիսեր՝ որ քեզ մեծարեն պատերազմ առաքինութեանց համար, որ դուն չունիս։ Վասն զի ծնողաց առաքինութիւնը արեան հետ գաւկին չանցնիր։ և եթէ այսպէս ըլլալ կիսախօսիր՝ պէտք է որ անոնց նըմանի դիտուն և բարեպաշտ ըլլաս։ Ապա թէ ոչ ծիծաղելի կըլլաս։ վասն զի «զինքը պատուողը մարդս ինքն է»։

Նախանձայ վրայ ինչ վարկած ունենալու եմք։

Նախանձայ մեղի երած բաղմադիմի

բարեաց համար միշտ երախտապէտ ըլ-
ան ըլլանք, և ոչ թէ իրենց քանի մը
ջնասուց համար անիծեն ք։ Ա՛յո՛. պատ-
մութեանց մէջ կտեսնեմք որ անոնք շատ
ղեղծմունքներ յանցանքներ ու նախա-
պաշարմունքներ ունեցեր են, զոր մեզ
չունենք անոնցմէ աւելի տեղեկութիւն
և դիտութիւն ստացած ըլլալով, սա-
կայն պէտք չէ՛ որ զիրենք մեղադրենք
արհամարհենք. վասն զի թէ որ անոնք
յառաջուց այսչափ դեղեցիկ դիւտեր և
արհեստներ իրենց աշխատութեամբ եւ
ծախքովը գտած եւ մեզի տալրեցուցած
չըլլային, յայտնի է՝ որ մեզ հիմայ խիստ
խեղճ վիճակի մէջ կըլլայինք։ Ուրեմն
պէտք է՝ որ շնորհակալ ըլլանք։

Միայն շնորհակալ ըլլալն հերի՞ք է։

Ո՛չ, մանաւանդ շնորհակալութիւն-
նիս անկէց կյայտնուի, երբ մեր պատե-
րէն ընդունածնիս մեր յաջորդաց տա-
րեցնենք, մեծարելով անոնց մեզի թո-
ղած բարի քները։ Եւ որովհետեւ բոլոր
մարդիկ որ ժամանակի մէջ ապրին,
գրեթէ մէկ տան ընտանիք են, ուստի

բանի մը ձեռք զարմած , օրինակի հա-
մար ձիթենի մը տնկած տեսնենս, « ալ-
տուղը մեռնք պիտի չվայելենք » ըսելով
եւ կենալ պէտք չէ : Թող պտուղն յե-
տագայք վայելեն ու մեզ օրհնեն , ինչ-
պէս որ շատ պտղոց ծառերն ալ այլք
տնկած են , ու մեռնք կվայելենք : Վ ար-
ժատեղ մը տղոց ուսմունք կտալընէ ,
դիտնալով որ պտուղն ապագայ ժամա-
նակի մարդիկ պիտի վայելեն . մտածե-
լով որ տնոնք ալ իւր եղբարքն են :

Ապագայն մտածելու օգուտն ի՞նչ է :

Ապագայն վրայ յուսալնիս մեծ
վնիմաստութիւն մը կրլայ մեզի այն ա-
պերախտութեանց եւ մեր բարի խոր-
հուրդները չյաջողելէն , եւ բարի դի-
տաւորութիւննիս դէչ հակցուելէն ըն-
դունած վշտակրութեանց դէմ, որներ-
կայ ժամանակի մարդոցմէ կկրեմք . հա-
ւատալով որ բարի գործ քը անկորուստ
է , եւ թէպէտ մեզի այսօր չահ մը չու-
ներնայ , բայց հարկաւ վաղը մեր եղբարց
եւ զաւակաց պիտի օգնէ :

ԾԸ

ԱՆԱՍՈՒՆՔ

Անասնոց համար ալ պարտքեր ունի՞մք։

Այո՛, վասն զի անանք ալ Աստուած ստեղծեր է, եւ Ս. Գրոց մէջ ալ կկարդամք թէ «Արդարն ողորմի անասնոց իւրոյմ», Այսպէս է՝ որ Աստուած մարդոց անասնոց վրայ իշխան դրաւ, բայց զանոնք չարչարելու հրաման չտուաւ։ Ուրեմն աղէկ բան չէ մեզի ծառայող անասնոց խնամք չտանել, չափէն աւելի բեռ բեռցնել, եւ չարչարելը։ Անասնոց հետ անդթութեամբ վարուողին սիրտն հետզհետէ կվատանայ եւ մարդոց համար ալ դթութիւն չզդար։

Տղոց անասուն դարմանելուն օգուտն ի՞նչ է։

Տղայք՝ որ դեռ ընկերաց օգնելու կարողութիւնը չունին, անասնոց օգնելով այն հասակէն կսկսին բարեգործութեան սկզբունքը ստանալ։ Ուստի այն տղան՝ որ կրտսուած դառ մը դըտ-

ներսի վարպետը կտանի. շան մը կտրած ատ.քը կվատէ կաղեկցնէ, չմոռնալ որ ուրիշ շար տղայ մը ծիծեռնիկին բունը քակէ, գեղեցիկ բոյսերը, ախորժելի նկարները սիրով կպահպանէ. եւ չուզեր՝ որ մէկը զանոնք խանգարէ, մտածելով որ՝ տեսնողները պիտի հաւնին եւ շնորհակալ ըլլան Աստուծոյ, հարկաւ այս տղան մեծնալով աղնուագործ, գթած եւ առատաձեռն մարդ մը կըլլայ։

ԾԹ

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Ապագայ երջանկութիւնդիս ի՞նչ բան կախումն ունի։

Մարդս քանի որ տղայ է՝ միշտ հոգայող ունի, բայց կուգայ ժամանակ ալ՝ յորում կսիրէ ինքզինքը հոգալ։ Ուստի կպարտաւորի վիճակ մ՚ընտրել, որով կարող ըլլայ իր անձին եւ ընկերութեան օգնել։ Մարդուս ապագայ երջանկութիւնը այս ընտրութենէն կա-

խուճն ունի, որուն մէջ մեծ պղուշ-
թիւն և խելք բանեցունելու է.

Վիճակիս ընտրելէն յառաջ ինչ ընելու-
նք:

Նախ և յառաջ մեր անձը Աստու-
ծոյ պիտի յանձնեմք՝ որմէն միջնորդունիմք
ամեն լոյս և խելք, որպէս զի իւր բա-
րի կամօք մեզի յայտնէ ինչ որ մեր՝ ան-
ձին բարի է. ու վերջը մեր ծնողաց և
խնամակալաց խորհուրդ հարցնելու և
խրատնին բռնելու է: Վասն զի անոնք
աշխարհիս ինչ ըլլալը դիտեն. մեր բը-
նաւորութիւններն ու ծաղորութիւնները
կատարելութիւններն ու յարմարութիւն-
ները կճանչեն. մեզ կսիրեն, և ասոր
համար ալ մեր ծաղորութեանց և ախոր-
ժակաց վրայ չեն բռնանար. այլ կնային
որ զանոնք ուղղեն: Վրնան խորհուրդ
տալ, և զանազան վիճակաց օգուտն ու
վնասը մեզի հասկնալ: Երբեմն՝ ասոնք
մեր ուղածին հակառակը խրհելով՝ մը-
ւսծ խրատնին մեզի ծուռ կերևի. բայց
պէտք է հաւատալ՝ որ երևոյթն այդ
աչքը՝ միայն անուշահոտ վարդը կտես-
նէ, և ոչ թէ խոցոտիչ փուշերը:

Կ

ՉԱՓԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ

Ի՞նչ վիճակ ընտրել ենք՝

Ոևնեցածովդ գոհ եղիր կըսէ առա՛ջը։ Ուրեմն այն տղաք՝ որ կ՚ուզեն իրենց ծնողաց վիճակէն աւելի բարձր վիճակի հասնիլ, կարծելով որ աւելի կատարելութեան կրնամեն, շատ կվատառնեն։ Վասն զի ամէն մարդոյ բնաւ աւելցնել է, և ոչ թերթևցնել. օրինակի համար, բեռնակրին բերը շալակին առնելը՝ ուժը շատցնել չէ՝ այլ պակսեցնել։ Ուստի աւելի լաւ է՝ որ տղաք խառնոյց տօթի սեպելու իրենց հօրն արհեստին հետևին։ Աւելի տղէկ է բարի կօշկակար մ՚ըլլալ՝ քան դէշ բժիշկ մը։ Աւելի տղէկ է հոգատարժ մշակ մ՚ըլլալ, քան տգէտ ըլլալով քահանայութեան բազձալ։ Ով որ հօրն արուեստին հետևելն աւօթ կհամարի, տղէկ մարդ մը չէ։

Հարկ թէ որ հօրն արուեստը դէշ ըլլայ։

Կան անանկներ՝ որ կըսեն՝ թէ « հօրս արուեստն անարդ ըլալով՝ կուզեմ որ բաւ վիճակ մ՚ընտրեմ ք » : Սուկայն մի միայն անդրամին և արհեստն է ցած : Եւ ամեն արուեստ ալ պէտք է որ առաքինի մարդիկ կրանին : Անոնց յարդանաց արժանի է առաքինի վարուհատ մը , ձիներս մը , և այլոյ մը , քան մկնոնի տէր մէկը՝ որ ուսել համար , պատուիրել քնանալ , և յօրանջելէն զատ ուրիշ գործ չունի : Պատուական վիճակն այն է՝ որով մարդ կրնայ պարկեշտու թեամբ վաստակ ընել , կատարելագործել , և այլոց օգնել : Սիայն անօգուտ և անպարկեշտ արուեստն է անպատիւ : Այս տեսակն Հելարիոն անուն վաճառականի մը իւր Սկրտիչ որդւոյն տուած խրատները կրնան շատ օգտակար ըլլալ :

Որո՞նք են այդ խրատներ :

Ա. Հաւատակ, մեր քեզ պահէ՝ որ « պըղտոկ խոհակերոցն է տունը մեծցնողը : » Գիշեր ոչ ինչ մի սեպեր , դի « մէկ դահեկանը բանի տող չդնողը՝ ինքն այնչափ ալ չարժեր , ու քանի մը դահեկան ի-

բարու. քամ դաշտ ոսկի մը կընեն »։ Ս. ոսկանց սուխտագան հարկի արուեստ մի՛ վախեր, վասն զի « չարժանան քարը մտնուս չկարծեր, եւ ոչ ալ վոսկուան ծառը արմատ կձգէ »։ այսօր ոսկայնանկ վասն երկմտադրծ եղալին վերջը մուրացկանութեան է։ Ոսկու որչափ կուրկի է սակայ տուն վախնէ հետն կերցի՛ր, վասն զի երբ անպատճառ տուն վախնէ՝ մէկ տարուան վարձքի չափ վերայ կուտայ։ Խելքդ չհասած բանին ձեռք մի՛ զարներ, եւ եթէ հարկն քոչ ախտէ, պղտիկէն սկսէ։ եւ վերջը նեղը չձնալու համար՝ ծախքերուդ բարձր դէն եւ ծախսուերուն վար դէն կարէ, եւ վատակ երեւցած վոքրիկ բաժինը ձախորդութեանց դէմ բռնէ։ Շատ բանի մէկէն մի՛ սկսիր, զի « ով որ երկու նապատակ մէկէն որսալ ուզէ, երկուքն ալ կխախտունէ »։ Ուժդ օգտած բանին ձեռք զարկ, եւ սկսածդ դուխ հանէ։ Շատ վատկերցուցած մի՛ խաբուիր, եւ դիտցիր որ անունի կտրտելու թեամբ եղած վատակը տուդանք է։ Առուտուր ընեմ ըսելդ ապրուստիդ

խիստ հարկաւոր բաներ վտանգի մէջ մի՛ դներ, առակ այնպիսի բանի պատկե՛ր որ առաջին կարդի պէտքնցու, միշտ դործածականներէն ալ ընտրէ առակէ ըլլայ, ինչի հարկաւոր եղած բաներն ուն վրայ առաջուց ցուցէ, ինչպէս որ «առաջուց ցուցմունքով սկսուած դործը կիսով չափ լմնցած կսեպուի»։ Առանին դնած բանդ կվատանայ, և կանխիկ առակ դնողը՝ աժան կառնէ։ Պատիկ տալէ զդոյշ եղի՛ր, ատկէ է որ ինչ վատութիւն ու առակը կանխիկ առնես։ Պատրաստ մի՛ ընդներ, եւ մի՛ ցուցներ՝ որ պատրաստութիւնը տուր ըլլալ, միշտ պատրաստեն առիքդ միտքդ ձդէրու։ Եւ մի՛ նմանիր անոնց՝ որ տալին վճարել չեն ուզեր։ Վասն զի վաճառականութեան մէջ շուտ վճարողն է՝ որ շահով կելլէ, եւ պարտք վճարելն ալ վատ ակ է։ Վաճառականներդ ու դործակիցներդ պատուասիրէ՝ ինչպէս մը, եւ առէջ կարդի դէ՛ր առնող հետ ունեցած հաշիւներդ։ Վասն զի բան առաջ չեն, «շուտ շուտ հաշիւ առնելն է՝ որ բարեկամութիւնը հաս-

տատուն կիներայ » : Ընձառի ըրած դործդ միշտ լաւ կըլայ , եւ « ով որ անձառի կդործէ , երեք հատուց ըրածը կընէ » : եւ միտքդ դիր՝ « որ իր բանը բանողին ձեռքը չատատուիր » . Ուրիշին ինչ դործ որ յանձնեցիր՝ աչքդ վրան ըրէ՛ , քայց կատակուտա մի ըլար : Շատ դործ մէկին մէկ մարդու մի յանձներ , չէ նէ բոլորն ալ կխառակատար կըլան :

Առածդ տուածդ ճիշտ պրէ , և ունեցածդ բանի-բի տակ դիր , որ խաղաղութեան մեծ բարեկամն է : Չի լաւ առածին՝ « աղէկ պահպանողն աղէկ կը դտնէ . ընդ հակառակն , քայ առնողը չունն ալ կկէ կատուն ալ » : Ամեն օր հաշիւդ ըրէ , և չարչիս դէմս աւելցածն ալ պահէ , մտածելով որ նոյն յաջողութիւնն ամեն օր չըլար :

Վերջապէս աս ալ ըսեմ . թէ որ երջանիկ ըլար կուզես՝ պէտք է՝ որ վիճակիդ դոհ ըլաս՝ և աչդէ աչդ քիչ փոխուիս :

ԿԱ.

ԻՒՐ ՎԻՃԱԿԸՆ ԳՈՀ ԸՆԼԱԼ

Մարդս իր վիճակէն ի՞նչպէս գոհ կըլլայ։

Ընտրած վիճակնուս գոհ կրնամք ըլլալ՝ երբ բաղձանքնիս և երևակայու-
թիւննիս չափաւորեմք։ Վատն ալ ինչ պէս որ գինուիլը որչափ աւելի կամէ, այն չափ աւելի կծա րաւնայ, այսպէս ալ՛ր չափ հաճոյքնիս լեցուեմք, այնչափ ալ աւելի բաղձանքներ կզգամք։ Եւ որով հետև բաղձանքնիս չատնալով՝ զանոնք լեցնող միջոցները չեն աւելնար, սոր համար պէտք է՝ որ բաղձանքնիս մեր կարողութեան համեմատ ըլլայ։ Փա-
փաքնիս կատարելու միջոցները մեր ձեռ-
քը չեն, բայց թէ ուզենք, զանոնք կըր-
նամք չափաւորել։ ուստի իրաւամբ կըսէ առակը. «Ինչ կուտ ունեցողը կարճ չափիկ հագնելու է»։ այսինքն ով որ ուզածը չկրնար ընել, կրցածին թող փա-
փաքի։ Գիշեր փոխարերու եմք՝ որ շա-
տին կարօտ ըլլալու ցաւ չզգամք։

Անհանդիստ ըլլալուս առաջին պատճառն
լ՞ուշ է ։

Անհանդիստ ըլլալնուս՝ և այլոց հետ
ուրախանալն դժուար պատճառը մեր
վիճակին դեմ չըլլալ՝ և ունենալ ըմբռնու-
վախտքն է ։ Սուտ է ոմանց բառն ալ՝
թե «ինձի պետք եղածը չունիմ, ես
ինչպե՞ս ուրախ ըլլամ» ։ Վասն զի քչի
վախտքողը քիչով ալ կերայ ։ Զո-
դացին քանի մը պատառ մարսողին
հայրակ, լեռընցին քանի մը գեղանախըն-
ձույտ կամ ուխ մը շատանալով կիշատա-
նայ ։ Ձեռք աշխատողին օրը քանի մը
վող բաւական կըլլայ ։ իսկ հարստաին
հարիւր, երկու հարիւր դահեկանն ալ
չբաւեր ։

Ուրիշն հանդիստ ըրտանք պարտական
ներ են ։

Իրա՛ւ է, թէ պիտոյքին մէջ տգիտի
քիչ ըլլայ, այնչափ ալ աղատ կըլլամք ։
տակոյն այն ըսել չեմ ուզեր որ անմեղ
զուարճութիւններէ զրկուի մարդ, այլ
թէ՝ ի ծնէ կամ ձեռքէն աղքատ եղող-
ները այն բաները չունենալուն վրայ չը-

ցաւին։ Ետո՞ պղտոկի բան է ամանց բռածն ալ՝ որ ուրիշին տունը՝ համով կերակուր ուտելու հատար ինքզինքին խեղճ ցոյներու չափ ցաժուխտուն կլինջանին։ Սէրի քաղցր է մարդուս իր քրմանին քով վատիկած չոր հացը ընտանեաց հետ ուտել, քան այն առատապից սեղանը, ուր մարդ ստախոտութեամբ եւ երեսպաշտութեամբ, եւ իր կարծիքը հատարձակ չպրտցերու ցաժուխտութեամբ նստած ըլլայ։

ԿԲ

ԵՐԵԻԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉԱՓԱԻՈՐԵԼ

Անհանդիստ ապրիլնուս երկրորդ պատճառն ինչ է։

Անհանդիստ ապրիլնուս երկրորդ պատճառը՝ մէր երեւակայութիւնն է՝ որ դաղձանքնիս կարմնցնէ, եւ ուրիշին վիճակը միշտ մերինէն լաւ կերեւցնէ։ Երեւակայութիւնն է՝ որ շատ անգամ ըսել կուտայ։ "ինչ աղէկ կըլար՝ եթէ

պինդ ըլլայ, այն ատեն առանց աշխատելու կհատուէի կվատուէի, ճամբորդութիւններ կընէի, և տարեցտարի մէկը կըլլայի»։ Ընդհակառակին՝ պինդն ալ կպօռայ. «երանի արհեստաւորին որ օրը տունը կեցեր իր գործը կրանի. և առանց թմբուկի և հրացանի վախ քաշելու վաստիկ հայրենիքը հանդիստ ընտանեաց հետ կուտէ։ Այսպէս նաև աշխարհականը՝ քահանային, վաճառականը վաստաբանին վիճակն երջանիկ կսեպէ։

Թէ որ առանց վիճակին փոխել առաջարկուի, կընդունի՞ն։

Ամենևին, թէ որ առանկ բան մը առաջարկուի, այն ատեն ծամծմելով կմկմալով այնչափ «բայց» այնչափ «թէ որ» իրարու հետ կշարեն, որ վերջապէս լրենց առջի վիճակին մէջ մնալն աղէկ կսեպեն։ Իսկ թէ փոխեն՝ շատ չանցած նոր ընտրած վիճակէն ալ դժգոհ ըլլալ առջինին կփափաքին։

Հարստութիւնն ալ փափաքելի չէ։

Երբ հարուստ հանդիստ և երջա-

նիկ ըլլայիր , փափաքելի էր . բայց քա-
նի որ անոնց դէմէն ալ ցաւ , տրտում-
թիւն , արտասուք մտատանջութիւնք
պակաս չեն , երջանիկ չեն կրնար ըլլալ .
Իրաւ է՝ որ հասնիլ հերոսութիւններ ունին ,
բայց ուսերնուն ախտիճակ չունին . փա-
փուկ անկողնոյ մէջ կպատուհին , բայց մը-
տատանջութենէն քուներնին չառներ .
իրաւ է՝ որ շատերն երեսնյոմէ կախուիլ
ունին . բայց երես ալ ուրիշներէն կա-
խած են . « Ա.սանիկ կվայլէ , մեր պատ-
ուոյն դէմ է » ըսելով փուճ սեղն երեսնյ
անձին այնչափ վիշտ ու նեղութիւն կը
պատճառեն՝ որքանյմէ աղքատն պատ է :
Շատերուն աչքը վրանին ըլլալով պա-
տուհանին քով է : Իրաւ է , որ տու-
ներնին պահով , դեղեցիկ , և չքնդ է .
բայց երկնից պարգեւեան , դաշտայ
զուարճութեան եւ բնութեան ուրիշ
տեսարանաց հետ բաղդատելով՝ զը
Ա.սուած ամենուս հասար պատրաստեր
է , պզինչ են : Ա.նոնց թանգարանաց մէջ
չկայ անանկ նկար մը՝ որ պայծառ ա-
ռաւօտս , առտուընպարդ դիշերյ , եւ
արեւուն ծագմանյ կամ բնութիւն կը

եւ ուրեմն մարդը մանուկ ատաղձագործի հաւատալի : Եթէ յարդը ճանչնանք , աշխատաւոր մարդոց համար Աստուծոյ պատրաստած դանձերն ու գործիքներն ալ նոյն տունք են :

Պալատականաց վիճակն ինչ է :

Աւելի դէշ է , վասն զի պալատը մէջ ալ այնպէս զարհուրելի ցուցանք մը բան դրած է , որ աղքատաց անծանօթ է . եւ այն ալ ձանձրութիւնն է : Ճերմակ եղեր ք դաշտերու մէջ հանձքի եւ այգեկութի տունն , կամ գործատանց մէջ երդուած ուրախութիւն երդերը քաղքի մը փողոցներուն մէջ լսած ունիք , հարուստներուն վրայ արուեստաւորաց անվերջ գործելու թիւնը տեսած ունիք : Իրիկուններն երբ օրն ինչպէս անցուցինք վրայ մը տածեն , ո՛րն աւելի դոհ կըլայ . օրն՝ է բուն իր կամ այլոց համար աշխատող գեղացին , երբ օրը պարապ անցնող հարուստը : Եւ մեռնելու տունն տունց ո՛րմէն ծանր հաշիւ պիտի պահանջուի :

Հարուստ ո՛ր վիճակն է հանգիստ :

Ինչպէս ամեն վայր իր որդն ու-նի, այսպէս ամեն վիճակ ալ իր ցաւն ունի։ Սակայն ինչպէս առակն ալ կը-սէ, թէ "ամեն մարդ ոտքի կոճիծէն ցաւ կզդայ, այլոց ոտքին յօդացաւը չիմա-նար"։ Այսպէս ամեն մարդ ալ իւր ցաւը գիտէ, եւ ոչ ուրիշինը, դի ամեն վիճակ քաղցրութեան հետ դառնու-թիւն ալ ունի։ Մարդս իր վիճակին մէջ ինամանի քիչ շատ անհանդիստ անկողնի մը մէջ պառկած այն հիւանդին, որ քունը ուրիշ զորշուած չխոկալու ան-կողիններ առանելուն կերևակայէ՝ որ անոնց վրայ հանդիստ կըլայ, բայց եր-բար վռնդէ, հարիւր թէ մէջը տեղա-ւած, հան ալ կսկսի ներողութիւն դդալ, կարծելով որ փուշեր դնած կիսայիմեն։ Վերջապէս շատ չանցնիր, առջի պէս ներողութիւն կդդայ։ Ուրեմն տղէկ մա-րելէն առելի տղէկութիւն ընել մտածենք, վասն դի առաջ միայն կղտանք քաղցրու-թիւն

ճշմարիտ երջանկութիւնն ո՞ւր կգտնուի։

Աշխարհիս մէջ ճշմարիտ երջանկու-

թիւն չկայ : Ով որ քիչ մեղք ունի , այն աղէկ կապրի : Հա՛ թէպէտ միշտ բարւոյն կըտաղձանք , բայց բնաւ փափաքին չեցուներ բան մը չենք գտներ . բնակատեղիս ալ տասնակ պիտի ըլլայ , վասն զի աշխարհս մեր տունը չէ : Օրինակի համար , ճանապարհորդ մը օտար երկիր ոչխարի հանդիսաւ ըլլայ՝ միշտ նոր տանը կըտակարանին և սենեկին կփափաքի՝ ուր խաղաղ և հանդիսաւ պիտի բնակի : Ահեն ալ կատարեալ հանդիսաւ այն տեղն կը գտնեմք , երբ հասնիմք այն հայրենիքն՝ ուր առաքինութիւնն տպրիլը միայն կաւանի :

ԿԳ

ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ՊԱՐՏՈՒՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ

Նաւ վիճակի մը սէր ձգելէն առաջ ինչ քննելու եմք :

Այս մասին առաջին մտածելիքնիս պիտի ըլլայ՝ թէ «արդեօք այս վիճակը իմ կարողութեանս յարմար է . կամ թէ աւել կրնամ աւելի առաքինի և աւելի

երջանիկ ըլլալ»։ Մեծ պակասութիւն, մեծ մեղք է այլոց հարստութեան վրայ նախանձիլը, եւ պէտք է որ մեզնէ աղքատները եւ խեղճերը նկատելով խնայողութիւնդ դործածենք, դործերնիս կարդի դնենք, որ առանց մտմտուքի հանդիստ ապրելու կարող ըլլանք։ Միշտ պիտի խորհիմք ծուլութենէն՝ որ բանի մը ձեռք զարնել չուզեր, եւ անհոգութիւնէ, որ ամեն բան ձգձգելով երկընցընելով շատ անգամ պատահածներուն կհանդիպի։ Ընդհակառակն դործերնիս սիրով եւ յօժարութեամբ պիտի կատարենք, վասն զի մտրակով վազող ձին չկրնար մրցանակ առնել, բանի որ տարած չունն ալ եղջերուն կվախցնէ։

Խարեդործութիւն ընելու ո՛ր վիճակին յարմար է։

Ինչ վիճակի մէջ ալ ըլլանք, կրնամք խարեդործութիւն ընել։ Հարուստը կըրնայ ճարտարութ եւ արհեստաւորութ ձեռնտուութիւն ընել, առաքինիները վարձատրել, եւ կարօտեալը օգնել։ Վաճառականը՝ դաշնադրութեանց մէջ ան-

կեղծ, վճար.քներուն մէջ հաւատարիմ, դործատուից վարձքը ճիշդ վճարող ըլլալն՝ և զաւակացդ ընկերակցաց հետ առաքինաձեռնութեամբ վարուիլ, վաճառակցաց օգնել, և միշտ այնպիսի մեծ դործերու ձեռք զարնել, որ շատ բանուորի կարօտ ըլլալով, շատ խեղճերուն ալ ապրուստի դուռ բացուի։ Արհեստաւորը կրնայ ձեռքէն եկածին չափ արհեստակցաց մէջ ընտիր մէկն ըլլալ. և տկանչ չէ կախէլ՝ այն ոգեւոներուն խօսքին՝ որ «մեռք մեր վարպետէն առնակ առեր եռք» ըսելով՝ պահպանութիւննին չունէր ուղիղ։ Ձինուորը՝ բանութիւն չբաներեցնելէն զատ՝ կրնայ իւր պարտուց հաւատարմաց հանդստութեան պաշտպան կենալ. և բարի վարուց դէմ չդործել։ Գիտնականը՝ օգտակար ճշմարտութիւններ, մարդասիրութեան քաղցրութիւնը և արդարութեան զօրութիւնը պիտի հասկնայ, վճռակամներըը սիրէ, և չարերուն օդնութեան հասնիլ խրախուսել և խրատել։ Այսպէս որ և իցէ՝ վիճակի մէջ ալ ըլլամը կրնամք սիրելի

ելլալ, մեկն կարօտ եղուկներուն օգնել, ու քաղաքակիրթ ու աստիճնի ելլալ։

ԿԴ

ՓԱՂԱՐԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ընկերութե՛ան մէջ սուկ արդար եւ պարկեշտ ելլալն հեզքե՞ք է։

Ո՛չ, պէտք է որ քաղաքակիրթ ալ ելլայ, վասն զի ոչխարի որ մորդա՞ր ալ դար ու պարկեշտ ելլայ, որ եւ երբէք մարդու դէմ մաղի չափ դէշութիւն չհամենայ. եկեղեցի երթայ, օրինաց հնազանդի, խոստումնը պահէ, և ողորմութիւն ալ ընէ, այսու ամենայնիւ ընկերութեան մէջ սիրելի չելլար։

Պաղճառն ինչ է։

Պաղճառը սա է՝ որ քաղաքակիրթ չէ. զրօրինակ, իւր վիճակին չվայելէ հին և ազատ լսթիւր կհատնի. սուտ չխօսելու, կամ ճշմարտութիւնը բացատյայտ զուրցելու սօք՝ ակուն՝ «ինչ ապուռ դէմք ունի» կըսէ։ Միւսին՝ «քո-

դի չաւի Թզուկ մը տեսայ »։ Երբոր կը ան՝ «ո՛հ . որչափ պակաս կտեսնամ՝ որ աչքիդ մէկը պակաս է »։ Ու կըսէր՝ որ ուրախ և զուարճախօս է , երբեմն ալ այնչափ սէր և ներկայութ է , և այնպէս բաներ կըսէ՝ որ կարծես Թէ բարկացած է ։ Ա՛յդ պատճառաւ Թուտը խօսակցելէն բան մը չհասկնար , հետը խօսած ատեն՝ ուշ ատեն մէյ մը կ'յօրանջէ , վերջը կհարցունէ . « ի՞նչ բան »։ պատէս Թէ մեզն մը հետուն եղած ըլար ։ Կամ խօսիլ չսկսած՝ կկտրէ , խօսքը բանդ կմոռնայ ։ Իսկ Թէ՝ որ ինք սկսի խօսիլ , վերջը չգիտեր , պատքնցու բաներն ալ մոռնալով՝ կըսէ , « Ա՛յն մարդը ... անունն ի՞նչ է . ո՞ր տեղացի է ... օգնեցի՛ք բան՛ք ինձի »։ Խօսելու ատեն շունչն երեսիդ կբռնէ . շրթունքը չորնալէ . հազալու խնչելու ատեն Թուքն երեսդ կցամքեցնէ ։ Թէ որ մեկն հրէ , կամ մեկուն ոտքին վրայ կոխէ , «Թողու Թուն բան՛ք » բանն անդամ մտքէ կսեպէ ։ Թէ որ ծառայութիւն մ'ալ ընես , « շնորհակալ եմ » չըսեր ։ Թէ որ « այս ինչ մարդ քեզի բարև ըրաւ » ըսես , ինք կպատաս-

խոսել, «ես ի՞նչ պիտի ընեմ անոր բա-
րեը»։ Թե որ մեկուն հանդիպի, «բա-
րի լայս, բարի իրիկուն, կամ շնոր հաւոր
նոր տարի» ըսել չգիտէ։ Տան մէջ կըսա-
ռայ կպատշաճի, և թե որ մէկն երեն իմա-
ցուննէ՝ թէ դրացիներն անհանդիստ կըլ-
լան, կպատասխանէ. «ի՞նչ կայ, ես իմ
տանս մէջ եմ»։ Սեղանի վրայ՝ մեռելի,
խոյերու, տղրանոցներու և ուրիշ զըսե-
լի բաներու վրայ խօսք կգտնայ։ Սենեա-
կին ներս մտած ատեն գլուխը բայց կը
թողու. գիրք մը կամ լուսին մը կար-
դայու ըլլայ, խարտեաշ ինք քեզնէ ա-
ռաջ թուղթը դարձնելու կնայի. նա-
մակ մը տեսածուն պէս, աչքը վրան կը
անկէ, կարդալ կուզէ։ Կարգի կամ նա-
ւակի մէջ կնայի որ հանդիստ կամ պա-
տուաստ տեղն ինք նստի։ Տաքնալու
ատեն մինակ ինք կըռնէ։ Կրակարանին
բոլորը։ Երեկոյ կամ արճտրանի մէջ
ուրիշ մէկն եկած ատեն տեղ չտար։
Խոհանոցին մէջ երթէ գաւաթ մը կոտ-
րի, ատոնոյ կիսորի. բաղմութեան մէջէն
առաջ անցնելու համար ատ ան կհրմշտէ։
Գալ կխոստանայ՝ ու երկար ատեն սպա-

ակ կուտայ : Փոխ առած դիրքը տեղը տանելու հոգ չըներ : Թէ որ դաշն ալ կողմը երթան՝ ընթացք ընեն, այն ձախ կողմնայ երթալն է բարի կըսէ . և ուրիշ առանց նման շատ բաներ :

Բարի՛ք ընելու մասին լինչպէս է :

Գեղջուկ կամ անկիրթ մարդը աղեխաւթիւնն ալ չէնդրուլ չնորհ.քուլ չըներ , առը հաճար թէ որ բարեկամացդ պատիւ ընելու հաճար տեղան ալ պատրաստէ , երթալ չեն ուզեր . վասն զի դիտեն որ առնեն առելի պէտ.քընդու կերակուրը այսին.ք տանտիրոջ լնդառաջ երեսը պակաս է : Աղքատին առակ մը ղրկեցեր թէեն ալ առ , զին.ը դառնկատեր և դուխ ցաւցնող կիանչէ : Աղ պատրաստը կսիրէ՝ և անոնցմէ բան չխնայեր . բայց հետերնին բնաւ քաղաքավարութիւնը չվարուիր . չնորհ.ք խօս.ք մը , փո.ը ընծայ մ՚ալ չառ : Պարտէզը զանազան դեղեցիկ ծաղիկներով և պտղատու ծառերով լի է . բայց անճարակ անհոգութիւնը մտքէն ալ չանցուներ վունչ մը ծաղիկ և կամ.քանիը պատռլ բարեկամի

ապրելու տալը անոր սէրը վաստակելու համար։ Որ մը առանց անկիրթ մէկը երբ
վարքերնիս տալին առկառուով դէպ ընծայատուտ. բայց «առանց դիտելու տպաւ.
չանք ըրէ որ բան սովրիս. երկրորդ մէջ հանդարտ ու լուռ կեցիր, մօրդ հըրամանդ եղիր» ըսելու տեղ, տես ինչ կըսէ, «ես քեզ..., չեմ գիտեր, թէ քեզի ինչ պիտի ընեմ»։

ԿԵ

ԳԱՂԱՓԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գեղջուկին այս ըսածները մե՞ղք են։

Իրաւ է. որ առանք մեղք չեն, տալկան կըցնեն՝ որ միայն արդար և բարի ըլլալն հերիք չէ, պէտք է՝ որ մարդս «գաղափարութիւն կամ մարդավարութիւն» ալ գիտնայ. այսինքն այլոց սիրելի և ընկերական ալ ըլլայ։ Ինչպէս որ մեզնք ուրիշէն առանկ անշնորհք վարմունք տեսնելուն կըտանք, պէտք է՝ որ մեզնք ալ ուրիշին ախաճութեան պատ-

ճաւ չըլլայիք ։

Ջինչ է քաղաքավարութիւնը ։

Երբ ականջ մըդ հաճոյից ոչխ դործածնուս՝ քաղցր վարմունքով մը փո֊խարինութիւն ընելը « քաղաքավարութիւն » կըսուի. ուրիշը բարեկրթութիւն նիս ու յարդանքնիս յայտնող դործ քեր ընելը , ու հակառակին պղուշանալը « պարտականութիւն » է ։ Մեր անձնա֊կան շահն ալ կպարտաւորէ որ քաղա֊քավար ըլլայնք , վասն զի մըդոց սիրտը դրաւելու միակ կերպն աս է ։ « Մեղքը ղեղչիս իւր անուշութեանն համար է » կըսէ առաքը ։

Գեղչուհին ու քաղաքավարը ինչ բանի կնմանին ։

Քաղաքավարութիւնն ու անուշ բար֊քը կահ կարասիներու կնմանին , որոնք թէ որ ընտիր և վայելուն ըլլան աչքն մարդ ալ կհաճի , և գնել կուզէ ։ Իսկ խոլի չինուածը չսիրեր ։ Օրինակի հա֊մար , չքերուած անհարթ տախտակէ չինուած գրդոց մը՝ հարթուած և վայ֊լուն տախտակէ չինուածին հետ նոյն

դարձը կտեսանէ. նոյնպէս լուացուած և չլուացուած ամանին մէջի ապուրն հաւասարապէս ալէկ կրնան ըլլալ. սակայն փայլուն դղրոցը կառնենք, և լուացուած ամանին մէջի ապուրը կտեսնենք. կոշտ տախտակէ շինուածը կվտառեմք. և անմաքուր ամանին մէջի ապուրէն կզժղանք:

Քաղաքակրթութեան ձեւերն ու խոտքերը որո՞նք են:

Քանի մը տեսակ մանր մունր խոտքեր ու ձեւեր ալ կան, որ ժամանակի և տեղի նկատմամբ կվոխուին ալ, որ «մարդավարութիւն» կըսուին, և «քաղաքակրթութիւն» ըսուած դրոց մէջ դըրուած են: Ասոնց ընդհանրութիւն ընելը՝ մեր անկիրթ մտածելը կհայտնէ, հասարակ քնիս կնսուազէ, և այլոց աչքին դէշ կերեւցունէ: Ասոր համար պէտք է՝ որ ասոնք տեսնենք՝ ու դրժածնենք: Ասոնց նման բաներ են մերդ այն խրատները ալ՝ որով երեցդ զաւակը կզգուշացունեն անշնորհք խոտքեր բերան առնելէ, գեաղնը վատ ածելէ, ձըգըտ-

տուել է, աչքերնիս մնաց ուրիշին երբը նայել է, վաղվզել է, բարձրանայն ծիծաղել է, եւ ձեռքի կառակ ընել է՝որ էշերու յատուկ է։ Ընդ հակառակն կըսովրեցուներն՝ որ ձանձրութիւն, ներքութիւն, աշխատութիւն, եւ ժամանակի կորուստ չպատճառող բաներ ընեն։ Ասոնց ամենն ալ պէտք է՝ որ տղաք միտքերնին պահեն, եւ ընկերութեան մէջ մտած ատեն ալ կրթեալ անձանց երեսը դիտեն՝ ու անոնց նմանին։

Մարդասիրութեան դէմ եղածներն միայն այսչա՞փ են։

Ոչ, բայց որովհետեւ հոս մեր միտքը «մարդասիրութեան կամ քաղաքավարութեան» վերաբերեալ է, մեր համար «արդարութեան ու բարերարութեան» պատասխանը վրայ քանի մը խօսք դուրս կըգայ վերջը, պէտք է որ քանի մը խօսք ալ քաղաքակրթութեան պատասխանը վերայով խօսինք, որ կտրվեցուն՝ թէ ինչ վարմունքով ուրիշը կրնամք վերծարել։ զոր թէ այլք մեզի ընեին, մենք ալ կատարժէինք, եւ որոնք միայն ընկերականկեանքը հաճոյական եւ շնորհալի կընեն։

ԿԶ՝

ՓԱՂԱՓԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ի՞նչպէս սիրելի կըլլանք ընկերաց։

Այլոց սիրելի ըլլալ ուզողը պիտի կեղծաւորութենէ, այսինքն ինքզինքը ուրիշներէն վեր կարծելէն. վանի ի հպարտութիւն, դեղեցկութիւն և աղնուականութիւն պատահմունք են, գիտութիւնն ալ Աստուծոյ տուրք ըլլալով մեր կողմանէ պարծենալու բան մը չունինք։ Յիսուս Քրիստոս ալ սա դեղեցիկ պատուէրը տուած է մեզի. քաղաքավարութեան վրայով, թէ «Առաջին պատուաւոր տեղը մի՛ նստիր, որպէսզի աւելի աղէկ է՝ որ տան տէրն ըսէ, թէ ինչո՛ւ հոս վարը նստեր ես, քան թէ ըսէր, բարեկա՛մ, ինչ բան ունիս հոս, քիչ մը վար նստէ»։

Պարկեշտ մարդն ի՞նչպէս կըլլէ։

Արդիւնաւոր և պարկեշտ մարդը՝ ինքզինքը ուրիշներէն վեր չդասեր, գոհնէ՝ չհպարտանար, բան կարի ուրիշներու

կդոլէ՝ ու չպարտաւոր , խօսակցութեան առնն պլոց ալ խօսելու առիթ կուտայ , բաժնուն չհակառակիր , իր կարծեաց վրայ չյամառիր , և ուրիշներն անհանդիստ ընել կզդուշանայ . Երբոր մի ընկերական պակասութեանց կտանի , բան կարի անմեղադրելի ընել չանալով ըրած նին աղէկի կմեկնէ . սակայն երեսպաշտութեամբ մտքերնին չդոլիր , և ոչ խակ վոքրոգութեամբ կամ անտի պատկառանքով չափազանց նուաստութեան կզիջանի կամ կվախնայ . Չափազանց ազնուսիրտութեան և չափազանց անհոգութեան միօրինակ դղրելի ընալը դիտնալով՝ իր վիճակին յարմար հագուստ կհագնի . Իր և պլոց պատիւը կպահէ և միշտ պատշաճից դէմ գործել կզգուշանայ .

Ո՞ր տեսակ մարդոց հետ կենցաղավարելու է .

Ո՛չ պատուաւոր երևնալու համար մեղմէ վար խոնճերուն հետ վարուելու են , և ո՛չ ալ մեղմէ վեր հարուստ կամ մեծ մարդոց հետ . վասն զի երկուքն ալ

ՁԱՏԱԿԱՐ ԼՆ . ՄԵՂՔԸ՝ ԱՌԱՔԻՆԻ , ԴԻ-
ՏԱՆ ԵՒ ԿՐԹԵԼ ՄԱՐԴՈՑ ՀԵՏ ՆԱԽԵԼԵ-
ԼԸՆ Է , ՈՐ ԱՄՆՑԱԾ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ ԴԻ-
ՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՍՎՐԵԼՈՒՅԱՐ-
ԴԵԼԻ ԸԱՄՔ ։

ԿԷ

ՓԱՂԱՓԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խօսակցութեան մէջ ինչ կերպ բոնելու է ։

Խօսակցութեան առնն պատահած
դժուարութեանց մեծ պատճառը լեզուն
ընտելով՝ պէտք է որ կանուխէն լեզու-
նիս կատարելու վարժուինք ։ Խօսել-
նիս պէտք է որ որոշ եւ շուտ ըլլայ՝
եւ ոչ դահավէժ , մաքուր եւ ոչ ա-
րուեստակեալ ։ Վ իճաբանութեան մէջ
փաստերնիս քաղցրութեամբ եւ չափա-
ւորութեամբ պիտի յայտնեմք , ու չա-
փազանց չտաքնամք , որ չըլայ թէ բե-
րաննուս խօսք մը փախցունելով վրդով
դջամք ։ Ուստի պէտք է՝ որ առ կերպ
վճռուելոյն ձեւերնէն զգուշանամք , այ-

անդր « բանտարկեալ սուտ է . . . կամ բանտ . . . կրնամ երթալ ըսել » ըսել է , եւ ասոնց տեղը այլոց անձնասիրութեան չդպչող բառեր դնել ծրագիրը , ըսելով « ինձի կերեւի որ . . համակարծիք չեմ . . . կարելի է եւ հաւկոյած չըլլամ » :

Վիճաբանութիւն օգուտ մը ունի՞ :

Ճշմարտութիւնն հասկնալու միջոց չունիմ վիճաբանութիւնը ձեռս առնի՝ եւ ոչ օգուտ . եւ շատ անգամ վիճաբանութիւններէն վերջն ալ հակառակորդիս կրծոց կարծեաց վրայ կենան , ուստի պէտք կըլլայ երբեմն խոշտանգել ոգեւ պատճառով բոլոր ճշմարտութիւնները լուռն ք . Ամենեւին խորհիմք մեր հաւկոյած հարցման պատասխան տալէ , վրան դատաստան ընել՝ վճռելէ , որ լսողաց ծիծաղը վրանիս չշարժեն ք : Այնպէս պիտի ատելութեամբ զարհուրելի ատեր ծախել հատաստանելն , ճշմարտախոսութեան հակառակ ձեռք դարձածել , ոչինչ բանի համար մեկէն խոժռելն , մանաւանդ ուրիշին դարձին

խառնուելն, որ ալ ոչ միտքն տան մեջ
լաւն ուրիշին տալը կամենի, երկու-
քին ալ տուրն կորսուի։

Չարաբարոյութիւնն ալ նեղելի չէ։

Երբ որ դարբնութիւնն ու
հիւսուածոյ գործքերը հոսակցութեան
համեմուեն, բայց որոմհետեւ երէկ սիրտ
դանդաղ եղած մարդոյ եւ
առաքինութեան դպչին, անդադարի
վէրքեր կբանան, որ համար դարբ-
ճախոսութեան մէջ ալ մեծ զգուշու-
թիւն բանեցունելու է։ Իսկ կառակը
անենեւին նեղելի չէ։ Թշուառ է՝ մարդ-
կութեան պատուոյն արատ բերող են ա-
նանք՝ որ այլոց ծիծաղը շարժելու հա-
մար կատկի նման խեղկատակութիւններ
կընեն։ Ամբարիշտ ու անզգամ են ա-
նանք՝ որ բարոյականի դէմ անպարկեշտ
խօսքեր կհնսան, ու տուրբ մարդկին ու
պրպտան բաներն անզգամ ձեռքերն։

Չարասիրտ մարդն ինչ ճամբայ կբռնէ։

Չարասիրտ մարդուն խօսքերուն մէջ
միշտ չար միտք մը կնկատուի, այլոց վրայ
պարսաւ ըսէ՝ կատակաւոյ, իսկ երէ

դուքեն, կամ վարպետութեամբ կըսէ, կամ խօսքին մէջ «բայց» մը խառնելով ատիկ դուժ ըներուն անպատճառ երկիւղածութեան նպատակը կենդանացնել։ Երեսանց կշտութիւն չընել, եռեւեքն կախաղանել, եւ գէշ բան չմտածել որ չըսէ։ Ասուծոյ աղաչեն՝ որ մեզ չարաչար մարդուն չերծուէն, եւ մարդասպանին սուրէն պահպանէ։

Չաղաքակերտութեան դասերուն քովանդակութիւնն ինչ է։ . . . . . ։

Չուարթաբարոյ ըլլալ, խոնարհները հաշտեցունել, չնորհակալութեան պարտքը չմոռնալ, յօժարութեամբ ծառայել, լուծ երտանիս պահել, պետուն եւ բարի մարդոց խորհուրդ հարցունել, վշտացեալները մխիթարել։ վհատութեանները քաջալերել, հպարտանիս ամբարտաւանութեան յարմարիլ, նորաձեւ շարժմունքներ չընել, չարունչալ եւ ոչ պարծենալ։ Բարեկիրթ եւ քաղցրաբարոյ ըլլալ՝ եւ ոչ կատաղել, ծանրաբարոյ եւ ոչ խիստ, զգոյշ՝ եւ ոչ բծախնդիր, պատճառաբան՝ եւ ոչ յամառ կամակոր։

ՄԵԾԻՆ պատիւը պահոլ, հաւատարմաց հետ պարկեշտութեամբ վարուիլ, եւ տղոյնց հաճելի։ Վերջապէս այնպէս մի կերպ մը պիտի ունենանք՝ որ մեզի հետ խօսողը „ժամանակս պարապ անցու ցի՞ „չըսէ։

ԿԸ

ՃՇՄԱՐԻՏ ՓԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վեղծ քաղաքավար ու կա՞յ։

Այո՛, շատերը կան՝ որ տակ կոտրատուելով յարդական ձեւեր բանեցնելով եւ ամեն խօսքի մէջ „ընդհակառակն եմ... ներեցէք... „ եւ տանոյ նման մանր մունր սովորական խօսքեր, անհամ յարդական ըրոյցքներ բերաննուն վաղցունելով, եւ ամեն խօսքի հաւանութիւն ցցնելով, ու չհակառակելով մարդավարութեան պարտքերնին կատարած կկարծեն. բայց տան՛ք միայն թերթասուց հաճելի՝ տակ խելքի տէր մարդոց զզուելի են։

Հապա ո՞րն է ճշմարիտ քաղաքավարը։

Ճշմարիտ քաղաքական այն մարդն է՝ որ այլոց հետ սարքավորվելոյն, ներողամտելոյն և բարի սրտով կեցուածք։ Ա.յս ղեպումն սէրն է՝ որ բարի և ազնիւ կհամարուի. իսկ ով որ չունի՝ և այնպէս երևնալ կջանայ, կեղծաւոր և խարեբայ է։ Ուրիշ պէտք է՝ որ "սարքաւոր, ներողամիտ, և բարեսիրտ" բառն։ որովհետև ճշմարիտ սարքավորելոյն բուն հոգին սոսկ են։

Ինչ՞ն յայտնի է։

"Սարքաւորը" այլոց յանդուգնելոյն վրայ կուրախանայ, քան կարի ընկերելոյն մէջէն թշուառելոյն և դժբաղդելոյն պատճառները վերցնելու, և ուրախալի բաներն աւելցնելու կջանայ։ "Ներողամիտը" թեթև նախանձոյ կնեղի, այլոց բարձն ալեկի կմեղմէ, մտածելով որ կատարեալ մարդը քէչ պակասելիւն ունեցողն է, այլոց պակասելիւնը խոսիլ չդատէր, և չսխալիր՝ որ այլ երեն պէս հաղորդ, ուսոն, խորհին, խօսին և ապր-

տուֆիւննին այնպիսի դրծոց գտնեն, որ ոչ այլոց կիլնասէ, և ոչ ընդդին։ Իսկ "բարեսիրտը" այլոց աղէկութիւնները միայն կսեռանէ, ասելի առաքինի ըլլալուն կհատուցայ քան մըլի. կխիրէ, կը յարդէ, յաւերժուն յաւակից կըլլայ, և ամեն առթի մէջ ալ պատրաստ է ձեռքէն եկած բարիքն այլոց ընելու։

ՎԵՐՋ

ՑԱՆԿ

Ա. Առաւած
Բ. Գարմիր աւր Առաւած
Գ. Յայտնութիւն
Դ. Յիսուս Քրիստոս
Ե. Մարդ
Զ. Ազատ կամք
Է. Մարմին
Ը. Խօսակցութիւն
Թ Մարդս կատարելագործելի է
Ժ. Մարդս կխորհի
ԺԱ. Բարոյական զգայութիւն եւ խիղճ մտաց
ԺԲ. Մարդս երջանկութեան կըտրճայ
ԺԳ. Մարդս ընկերական է
ԺԴ. Մարդիկ հաւասար են
ԺԵ. Իրաւունք եւ պարտք
ԺԶ. Իրաւունք եւ պարտք պահպանութեան
ԺԷ. Իրաւունք եւ պարտք կատարելագործելոյ
ԺԸ. Կատարելագործել զմարմին
ԺԹ. Կատարելագործել զհոգս

ի. Կատարելագործել զկամս
իԱ. Զարտասանութիւն կատարելագործելոյ զայլս
իԲ. Իրաւունք եւ պարտք անպհականութեան
իԳ. Անպհականութիւն ՚ի վերայ պատուոյ
իԳ. Անպհականութիւն ՚ի վերայ ընչից
իԵ. Անխականութիւն ՚ի ձեռն ճարտարութեան
իԶ. Անպհականութեան իրաւունք ՚ի ձեռն առեւտրոյ
իէ. Իրաւունք անպհականութեան ՚ի ձեռն ծառայութեան հասարակաց
իը. Անհաւասարութիւն ճոխութեան
իթ. Անպհականութեան դործածութիւնը
Լ. Արդեօք անպհականութեան
ԼԱ. Իրաւունք եւ պարտք ազատութեան
ԼԲ. Իրաւունք եւ պարտք պաշտպանութեան
ԼԳ. Իրաւունք եւ պարտք ճշմարտախօսութեան
ԼԴ. Խոհեմութիւն
ԼԵ. Դաշնադրութիւն
ԼԶ. Հաւատարմութիւն ՚ի խոստմունս
ԼԷ. Երդմունք
ԼԸ. Գաղտաբակեան ընկերութիւն
ԼԹ. Կատարութիւն
Խ. Իրաւունք ազգաց
ԽԱ. Տեսակք կատարութեան
ԽԲ. Վախճան կատարութեանց
ԽԳ. Պարտք քաղաքացւոյն

ԽԳ. Տրտունջ դիատաւորութիւնէ
ԽԵ. Ընկերութիւն ընտանեկան
ԽԶ. Դատաստարակութիւն
ԽԷ. Որդի՛ք
ԽԸ. Եղբայր՛ք
ԽԹ. Բարեկամ՛ք
Ծ. Ձարակա՛ք
ԾԱ. Հարուստ՛ք եւ աղքատ՛ք · իշխանաւոր՛ք եւ հպատակ՛ք
ԾԲ. Ծառայ՛ք եւ տէր՛ք
ԾԳ. Բարերար՛ք եւ բարերեալ՛ք
ԾԴ. Ծեր՛ք
ԾԵ. Եկեղեցակա՛ն
ԾԶ. Կանայ՛ք
ԾԷ. Նախորդ՛ք եւ յաջորդ՛ք
ԾԸ. Անասո՛ն
ԾԹ. Անձնական վիճակ
Կ. Ձախաւորութիւն յընտրութեան անձնական վիճակի
ԿԱ. Իւր վիճակէն գոհ ըլլալ
ԿԲ. Երեւակայութիւնը չախտաւորել
ԿԴ. Կատարումն պարտուց անձնական վիճակի
ԿԴ. Փաղաքշակրթութիւն
ԿԵ. Փաղաքաւարութիւն
ԿԶ. Փաղաքաւարութիւն կենակցութեան մէջ
ԿԷ. Փաղաքաւարութիւն խօսակցութեան մէջ
ԿԸ. Ձչմարիտ փաղաքաւարութիւն

1613

2018

00756

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0025677

